

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

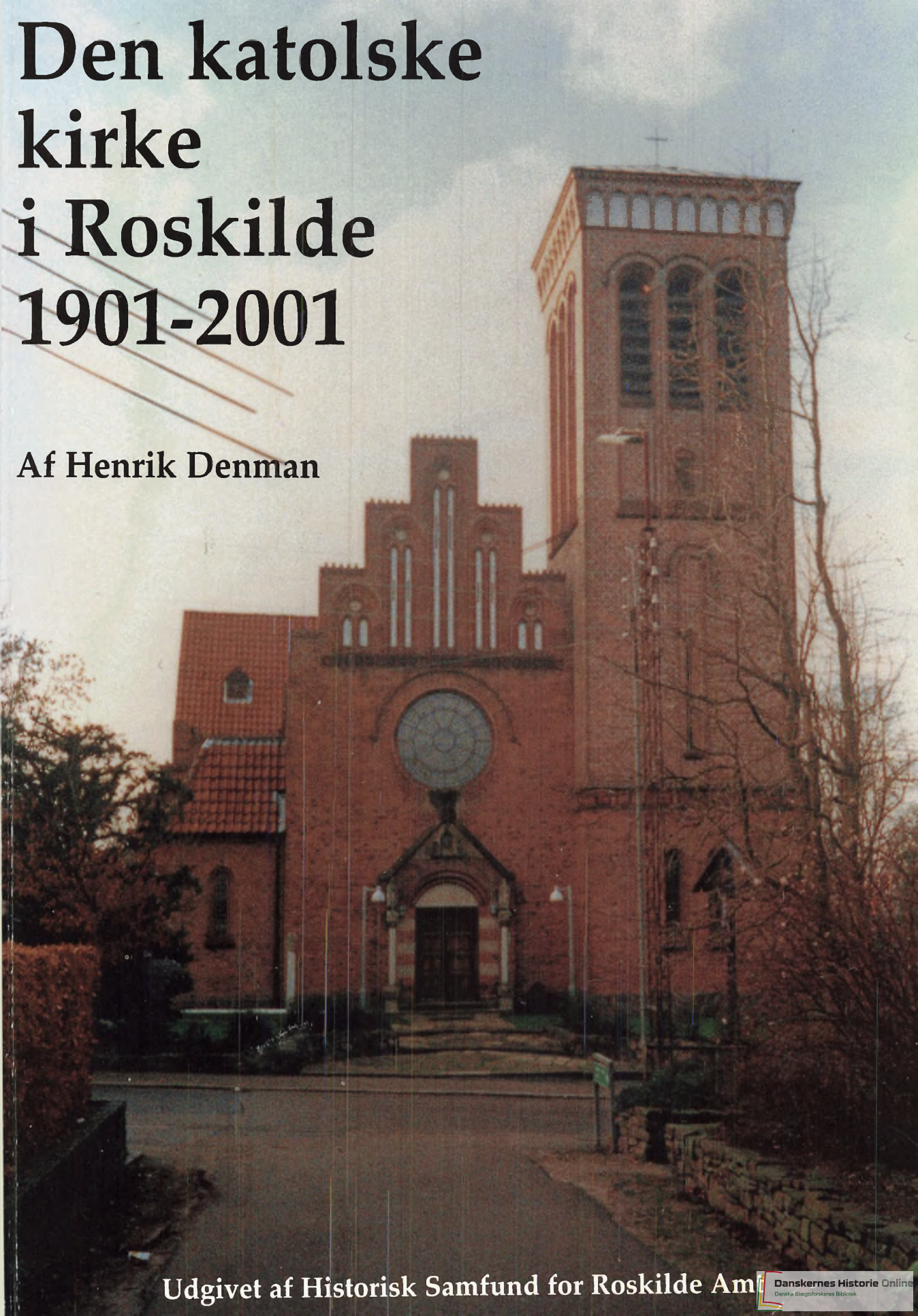
Links

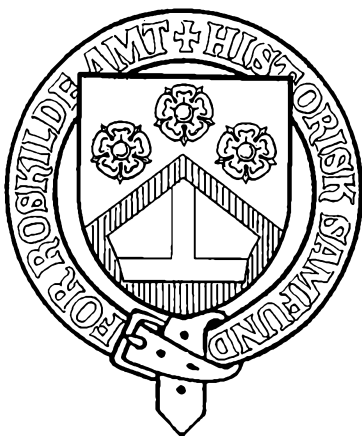
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den katolske kirke i Roskilde 1901-2001

Af Henrik Denman

Historisk Årbog
fra
Roskilde
amt
2001

Udgivet af
Historisk Samfund for Roskilde Amt

Sct. Laurentii kirke i Roskilde 1901-2001
Historisk Årbog for Roskilde Amt
Udgivet af Historisk Samfund for Roskilde Amt

© 2001 Henrik Denman og Historisk Samfund for Roskilde Amt

ISBN 87-985276-3-0

Grafisk tilrettelægning: Henrik Denman
Omslag: Henrik Denman (forside) og Mie Bidstrip (bagside)
Tryk: Roskilde Handelstrykkeri ApS

Historisk Samfund for Roskilde Amt

Bestyrelse

Professor emeritus Erling Bondesen, formand
Fhv. Stadsbibliotekar Herman Hermansen, næstformand
Fuldmægtig Tove Jensen, kasserer og sekretær
Museumsinspektør Frank Birkebæk
Tømmerhandler Børge Dahl
Fhv. amtsskolekonsulent Rikard Dahl-Nielsen
Museumsleder Tinna Damgaard-Sørensen
Cand. polit Dorte Jensen
Museumsinspektør Kurt Jensen
Museumsinspektør Helge Nielsen
Fhv. direktør Viggo Nielsen
Museumsleder Michael Teisen
Fhv. amtsdirektør Ernst Verwohlt

Redaktion

Erling Bondesen, Viggo Nielsen, Ernst Verwohlt

Ekspedition

Tove Jensen, Engblommevej 8, 4000 Roskilde (tlf. 46 35 58 97)

Sct. Laurentii kirke i Roskilde 1901 - 2001

Af Henrik Denman

Indhold

Forord	9
1. En optakt	13
2. En junidag 1901. Menigheden grundlægges	17
3. Pater Alfons Kerckhoffs	23
4. Fra bondegård til præstegård	29
5. Søstrene opfører Sct. Maria Hospital	39
6. Menigheden i stormvejr	49
7. Skt. Josefs Skole bliver oprettet	55
8. Kirken opføres	61
9. Baronessen og malerinden	73
10. Sct. Laurentii Kirke	85
11. Organist Alphonse Kerckhoffs	91
12. Kristi Legemsfest	97
13. Slotskapellet på Ledreborg Slot	103
14. Kirken under besættelsen	110
15. Fra hospital til ældreboliger	115
16. En levedygtig privatskole	125
17. Kirken under montfortanerne frem til 1993	133
18. Gråbrødrene tilbage i Roskilde	141
19. Sognepræster, menighedsrådsformænd, skoleledere, forstandere	147
20. Litteratur	149

Forord

Historisk Samfunds Årbøger har traditionelt indeholdt artikler behandlende alle former for historisk materiale og indenfor alle historiske discipliner. Således også kirkehistorie. Det var derfor naturligt se positivt på Henrik Denmans forslag om en artikel om den katolske menighed i Roskilde i anledning af hundredåret for dennes etablering i byen. Det var naturligvis en kirkehistorisk begivenhed, da de første montfortanere kom til Roskilde og begyndte deres virke umiddelbart udenfor det der i 1901 kunne betragtes som bygrænsen mod nord, men endnu inden for den middelalderlige byvold. Det blev ikke kun til et menighedsarbejde og en kirke, det blev også til skole og hospital og dermed blev den historiske synsvinkel ikke blot kirkehistorisk men også kulturhistorisk og lokalhistorisk i bred forstand, og i virkeligheden et helt bykvarters historie. Samtidig illustrerer den katolske kirkes 100-årige historie i Roskilde også pavekirkens og isærdeleshed montfortansk manifestation i reformerte lande og afspejler dermed de samfundsmæssige vilkår, som de virkede under og som man i bedste forstand forstod at udnytte.

Med en sådan historisk synsvinkel var det vel nok så interessant at anskue denne nutidshistoriske facet som så omfattende, at den snarere burde udfylde en hel årbog på linie med de temaårbøger som tidligere er udgivet (1990: *Roskilde Amt under besættelsen 1940 -45*, 1993: *De unge jøder i Roskilde Amt 1933 - 1943*, 1996/97: *Musik i Roskilde - fra jødeharpe til festival*). Efter nogle drøftelser forelå en foreløbig disposition og bogen udarbejdedes med Henrik Denman som eneforfatter, hvorved sikredes en ensartet og mere sammenhængende fremstilling. I Historisk Samfund har et redaktionsudvalg bestående af Ernst Verwohlt, Viggo Nielsen og formanden med stor interesse haft et forbilledligt samarbejde med forfatteren.

Den katolske kirke i Roskilde 1901 - 2001 bygger - som det vil fremgå - ikke blot på et omfattende arkivarbejde, men også på samtaler med en lang række ældre medlemmer af menigheden og ikke mindst på den personlige oplevelse. I Middelalderen var den latinske pavekirke den eneste kirke i Danmark og kirken var med sit nære tilhørsforhold til kongemagten også at betragte som statskirke. Begrebet katolicisme (gr. katholikos ~

almen, almindelig, universel) var i Middelalderen ukendt og det fremstår først i 1600-tallet som et modbegreb til 'særmeninger og kætteri som f. eks. protestantisme'. Roskilde var længe denne kirkes hovedstad og så vigtigt et klerikalt centrum, at Absalon som ærkebisp i Lund fandt det nødvendigt også samtidig at være biskop i Roskilde. Foruden Domkirken var der i og ved byen 12 sognekirker og 5 klostre med tilhørende kirker, foruden en række kirkelige institutioner. I kannikekvarteret nord for Domkirken og umiddelbart vest for nutidens katolske kvarter, boede de mange velhavende og indflydelsesrige kirkelige tjenestemænd. I Domkirken opbevaredes et af landets fornemste relikvier, den hellige Sankt Lucius' pandeskal, som siden 1908 har været opbevaret i Sankt Ansgar kirke - den danske katolske domkirke - i København. Roskilde var i Middelalderen Danmarks, hvis ikke Nordens, største by og Sankt Lucius var Fædrelandets Værnehelgen. Ikke sært og meget forståeligt, at 2000-tallets katolikker i Roskilde - trods 400 års afstand i tid, men med samme institutioner, traditioner og ceremoniel - føler sig som i en continuation af byens glørværdige middelalderhistorie og er stolte deraf.

Det er derfor også med stor glæde, at Historisk Samfund for Roskilde Amt med denne udgivelse er med til at markere den romersk-katolske kirkes 100 år i Roskilde. Tillykke med de første historiske 100-år og alle de bedste ønsker for de kommende.

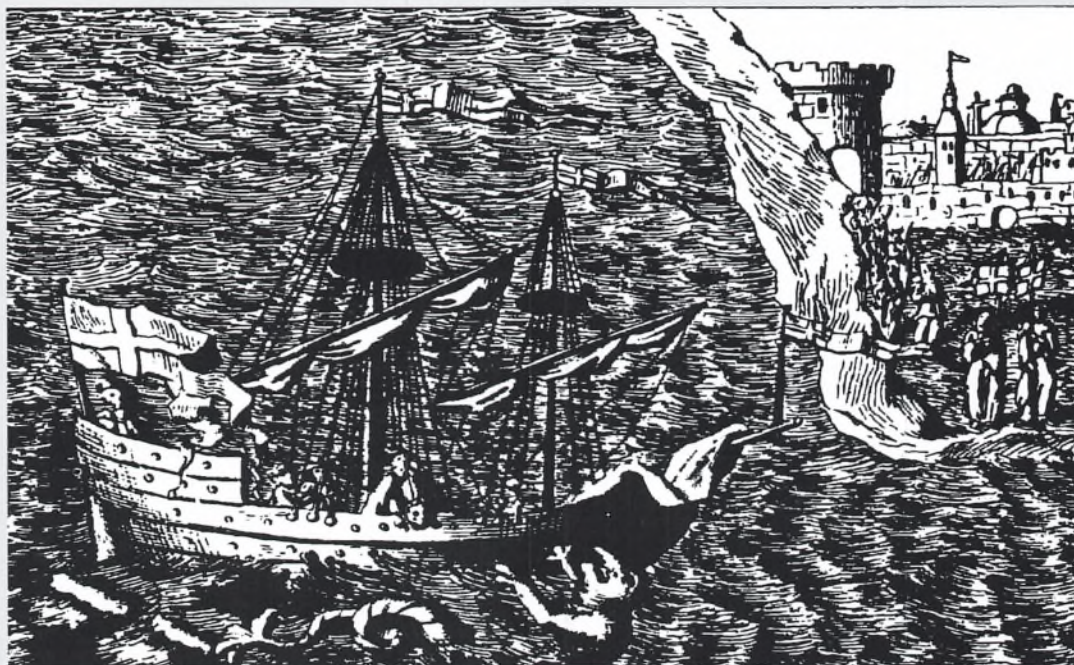
Denne *Historisk Årbog fra Roskilde Amt 2001* udgives i fortsættelse af årbogs-traditionen, 'en hovedhjørnesten i Historisk Samfunds virke', som formandsberetningerne gennem mange år så rigtigt anfører. De to sidste årbøger for årene 1999 og 2000 havde imidlertid en helt særlig karakter, idet de udgjordes af de to sidste bind i 3-bindsværket *Roskilde Bys Historie*. Ellers har årbøgerne tilbage i 1900-tallet været mere beskedne 'bløde' bøger i formatet A5, nu og da afbrudt af særudgivelser. Denne siden 1910 lange række af udgivelser har længe fortjent et samlet registerbind. Et sådant er nu under undarbejdelse og vil snarest blive udgivet. Registerbindet vil - omend lidt forsinket - markere afslutningen på årtusindet og det vil samtidig afslutte det hidtidige redaktionelle lay-out og format.

Med denne bog er *Historisk Årbog fra Roskilde Amt* iført nye klæder, et nyt format og et nyt layout, som vi håber vil falde i medlemmernes smag. Grunden til disse forandringer er de fundamentalt ændrede vilkår for bogproduktion, som computerteknologien har skabt. Det er således nu muligt for alle, der har en PC at lave et færdigt forlæg til bogtrykkeren og det er blevet let at redigere tekstblokke og billeder i forskellige formater, og dermed så at sige 'hjemmefra' styre udseendet af det en-

delige produkt. Med et lidt større bogformat ville man kunne udnytte disse muligheder i langt højere grad, ikke mindst med hensyn til illustrationsmaterialer. Derfor ser Årbogen nu ud som bogen her.

Erling Bondesen
formand

På grund af sin lærdom og iver for kristendommens udbredelse blev Lucius valgt til pave, men allerede efter halvandet år i Sankt Peters stol fangedes han af hedningerne og blev halshugget efter grusomme pinsler i Rom 255. Hans hovedskal - det kosteligste af hans relikvier - kom til Roskilde. Helgenlegenden beretter, at Roskildebispen sendte to kanniker til Rom for at bede paven udvælge en værnehelgen for stiftet. Den ene kannik så i en drøm en smuk ung mand åbenbare sig for ham som martyren pave Lucius, og han sagde, at herren havde kåret ham til beskytter for Roskilde kirke og stift fra nu af og til verdens ende. Lucius bad kannikerne tage sin hjerneskal med hjem. Da skibet med kannikerne ombord kom ind i Storebælt, rejste der sig et voldsomt uvejr. Man kastede nu lod om, hvem af de ombordværende der skulle ofre sig for de andres frelse ved at springe over bord til den rasende trold, der huserede i farvandet. Loddet faldt på den kannik, der havde Lucius' hovedskal, og han bad da den hellige martyr stå sig bi. Derpå vaskede han relikvien i en pøs vand og påkaldte den hellige trofoldighed og pave Lucius, hældte vandet i havet og sprang selv over bord. For alles øjne vandrede han derpå rundt på havet i en hel time og vendte uskadt tilbage til skibet. Trolden blev rasende, men forsvandt og viste sig aldrig siden. Skibet var frelst, og kannikerne betrådte med deres hellige skat i god behold Roskildefjordens bred. Billedet viser i tid og rum to adskilte scener: Dels miraklet i Storebælt, hvor man tilsyneladende nøjes med at vise trolden Sankt Lucius' hoved, og dels relikviens ankomst til Roskilde.

I præstegårdens have omkring 1916. Foto fra Gudrun Eriksens jubilæumsbog.

1

En optakt

Da den katolske menighed blev etableret i Roskilde i 1901, havde den katolske kirke været fraværende i byen gennem mere end 350 år. Det endelige anslag mod byens position som landets verdslige og kirkelige administrative center kom med reformationen i 1536. Indtil da havde det religiøse liv præget Roskilde i en grad, som det i dag kan være svært at gøre sig begreb om. I middelalderen havde kirken - den romersk-katolske kirke - en fremtrædende og synlig position i byen.

Allerede inden 1100 havde Roskilde 12 sognekirker, og i byens storhedstid omfattede den i bymidten domkirke- og bispegårdskvarteret, omgivet af et hundredtals boliger til kanniker og vikarer. Spredt rundt omkring i den øvrige by indenfor byvolden lå der fem store klosterkomplekser, og ind imellem dem lå sognekirkerne. Man kunne faktisk ikke bevæge sig ret mange meter inden for byens ringvold uden at se kirker, klostre og andre bygninger med tilknytning til kirken. Bare langs hovedgaden kunne man tælle syv kirker.

Ved reformationen var Roskilde oppe på at have 14 kirker samt domkirken, fem klostre og domskolen, dvs. latinskolen, og byen var fra starten landets verdslige og kirkelige administrative center. Kirken spillede en væsentlig rolle i at befæste Roskildes position som lærdomscenter.

Efter godt 400 år som landets gejstlige centrum vendte udviklingen i begyndelsen af 1400-tallet. Kongemagten rykkede til det nuværende København, og Roskilde mistede sin dynamik og betydning. Reformationen betød en ende på Roskildes periode som landets åndelige hovedstad. I *Roskilde Bys Historie* giver Karl-Erik Frandsen en beskrivelse af de konsekvenser, reformationen fik for byen, og han noterer sig bl.a.:

Paradoksalt nok var katolicismens sidste tid i Roskilde også præget af en række personer, hvis holdninger, energi og begavelse helt afviger fra det almindelige, sikkert meget forenklede, billede af den katolske kirke som en institution præget af håbløst forfald og udbredt uduelighed. (1)

Som det vil fremgå af denne bog, er den katolske kirke i

Roskilde fra sin genopståen i 1901 netop præget af initiativ, fremsyn og virkelyst og en høj grad af duelighed.

Middelalderens kirke i Roskilde fik sit endeligt ved et reformations-stændermøde i 1536. Konsekvensen af mødet blev, at bispesædet blev flyttet til København, kronen overtog bispegodset, samtlige kirker i byen blev lukket med undtagelse af gråbrødreklostrets kirke, Skt. Ibs Kirke og Vor Frue kirke, og byen blev inddelt i tre sogne: Domkirkens, Gråbrødre og Skt. Ibs. Skt. Jørgensbjerg blev udskilt som selvstændigt sogn.

Først 365 år senere genopstod den katolske kirke officielt i Roskilde - ikke i bymidten, men lige uden for byens måske ældste indfaldsvej, Skt. Olsgade. Navne som Skt. Laurentius og gråbrødrene vendte gennem 1900-tallet tilbage til Roskilde.

Borgerne i Roskilde oplevede i 1536 at gå i seng som katolikker for dagen efter at vågne som lutheranere, og sådan var situationen over hele landet. I århundrederne efter reformationen var den katolske kirke så at sige forsvundet fra Danmark.

Alligevel fik den katolske kirke mulighed for at eksistere i lille målestok i Danmark. Fredericia fik bestemte friheder som garnisonsby, således at jøder og calvanister og katolikker kunne udøve deres religion med visse begrænsninger. Allerede i slutningen af 1600-tallet var der blevet opført et katolsk kapel i Fredericia. Kong Christian V havde placeret en del af sin hær i den jyske fæstningsby. Hæren bestod primært af lejesoldater, som for de flestes vedkommende var katolikker. Når påsken nærmede sig hvert år, ønskede mange af soldaterne at rejse udenlands for at modtage deres påsekommunion, som de ikke kunne få i Fredericia, og derfor stak mange af dem af ved påsketid. Den situation fandt kongen utilfredsstillende, og han bestemte derfor, at soldaterne skulle have et katolsk kapel i Fredericia. Knap 100 år senere blev kapellet erstattet af en kirke, som i dag er byens katolske kirke.

I 1772 kunne den katolske menighed i København tælle ca. 5000 medlemmer. I København var det muligt for gesandtskaber fra katolske lande at indrette kapeller, som kunne være åbne for udenforstående.

Kejserinde Maria Theresia fra Østrig ville gerne yde økonomisk støtte til en kirke i Danmark, selv om den måtte huses inden for det østrigske gesandtskabs område. Den østrigske gesandt i Danmark lejede sig i 1764 ind i Thurahs Hus i Amaliegade 25 fem år efter hans død. Til huset hørte en dobbeltdyb grund med en meget stor have, som strakte sig helt ud til Bredgade, hvor der var opført et lille hus. I 1765 havde gesandten på havehusets grund ladet bygge et kapel mod Bredgade, og i 1842 indviede den katolske menighed i København Skt. Ans-

gar Kirke som afløsning for det lille kapel. Grunden tilhørte stadig den østrigske stat, men kirken var menighedens. De danske myndigheder gav tilladelse under forudsætning af, at kirken ikke fik tårn eller klokker, som kunne konkurrere med danske kirker.

Med Grundloven 1849 indførtes den fulde trosfrihed i landet, og det gav den katolske kirke mulighed for at vende tilbage. Katolske kirkeledere var med til at etablere mange nye katolske menigheder. Som et led i disse bestræbelser lykkedes det at få katolske præster fra Tyskland, Østrig, Frankrig, Holland og andre lande til at arbejde i Danmark. Også mange kvindelige ordener kom til landet. Disse ordenssøstre var på mangfoldig vis engageret i kirkens arbejde, og gennem deres sparsomme og fattige levevis var de ofte med til at støtte præsterne med dagliglivets fornødenheder og til at sørge for økonomi til nye kirkebygninger.

Af speciel betydning for den katolske kirke i Danmark blev en indvandring af polske landarbejdere i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Oprindeligt kom disse polakker som sæsonarbejdere. De arbejdede på markerne, hovedsagelig på Lolland-Falster, Sydsjælland, Fyn og Bornholm, men også på Roskildeegnen. I forbindelse med den 1. verdenskrig blev de forhindret i at vende tilbage til Polen, og emigrationen fik blivende karakter.

Forskellige udenlandske ordenssamfund henvendte sig til den katolske kirkes hovedsæde i København, og det var én af disse henvendelser, der førte til etableringen af menigheden i Roskilde i juni 1901.

Noter:

(1) Karl-Erik Frandsen: *Roskilde Bys Historie* bd. 2, s. 15.

Villaen "Wendelbohus" på Bellevuesti i Roskilde, hvor pater Kerckhoffs, pater Blois og broder Bonifacius først boede. Foto fra Gudrun Eriksens 50-års jubilæumsbog.

2

En junidag 1901: Menigheden grundlægges

Historien om grundlæggelsen af den katolske menighed i Roskilde i 1901 begynder med et brev, som den øverste for montfortanernes kongregation i Holland (1), generalsuperior pater Mourille, skrev i januar 1901 til den katolske biskop i Danmark, Johannes von Euch. (2)

Den katolske kirke i Danmark - kaldet den apostoliske vikariat - var forholdsvis nyt, og det kunne slet ikke dække behovet for præster. Montfortanerne var i 1880-81 på det tidspunkt i lighed med andre ordenssamfund smidt ud af Frankrig. De havde fået nyt hovedsæde i det sydlige Holland og havde brug for at finde nye arbejdsområder.

I brevet fra pater Mourille dateret 31. januar 1901 tilbød han at grundlægge en montfortanermission i Danmark, som skulle hjælpe biskoppen i København med at opbygge menigheder på Sjælland og bidrage med den montfortanske spiritualitet.

Allerede den 20. februar skrev biskop von Euch i sit svar: "De har beredt mig en meget behagelig overraskelse, og montfortanerbrødre skal være meget velkomne i Danmark". (3) Det eneste von Euch bad om var, at tre ordensbrødre skulle rejse her til landet, og han foreslog, at ordensbrødrene skulle slå sig ned i det gamle bispesæde Roskilde og opbygge menigheder på Sjælland med Roskilde som udgangspunkt.

Den 9. marts sendte monfortanerordenen i Holland besked til von Euch om, at man accepterede betingelserne, og at man var rede til at hjælpe. Brødrene, som gjorde sig klar til at rejse mod nord til Roskilde, kom fra klostret Schimmert i det sydlige Holland. Deres opgave var at sørge for gudstjeneste, sjælesorg og skolegerning for den romersk-katolske kirkes medlemmer i Roskilde. (4)

Den 25. maj hentede biskop von Euch de tre første montfortanere på Københavns Hovedbanegård. Det var patrene Alfons Kerckhoff og Francois Blois og broder Bonifacius. De var biskoppens gæster i 14 dage. En dag bredte von Euch et kort over Sjælland ud på sit bord, lagde en lineal ned over kortet, hvor

Montfortanerne

Montfortanerne er stiftet af den franske præst og folkemissionær Louis-Marie Grignon de Montfort (1673-1716, saligkåret i 1888). Den hellige Montfort ligger begravet i Saint-Laurent-sur-Sevre i Vestfrankrig. Han var ud af velhavende, adelig familie, men levede som præst i streng fattigdom. I 1701 blev han præsteviet og levede resten af sit liv som folkemissionær i det vestlige Frankrig. Han grundlagde i 1703 den kvindelige orden Les Filles de la Sagesse (Visdommens Døtre) og i 1713 præsteordenen Societas Mariæ Montfortana, i daglig tale kaldet montfortanerne. Montfort lagde i sin forståelse af den katolske tro vægt på inkarnationens centrale mysterium og Jomfru Marias betydning i den forbindelse. Medlemmerne af de montfortanske ordensfamilier betragter sig først og fremmest som missionærer, dvs. kristne, der har fået overdraget en opgave af Kristus: At begejstre andre kristne til at føre dåbsløfterne ud i livet, og at hjælpe dem på vej til at blive ligestillet med Kristus og "forberede Kristi riges komme".

Den 25. maj 1901 kom de første montfortanere til Danmark, udsendt fra ordenssamfundets hovedsæde i Oirschot i det sydlige Holland. Igenem 1900-tallet har de i Montforts ånd opbygget katolske menigheder i Roskilde, Ringsted, Slagelse, Kalundborg, Holbæk og Taastrup. Den hollandske montfortaner-provins har i årene 1901-1993 stillet i alt 40 præster og 12 brødre til disposition for tjeneste i Danmark.

Der er i 2001 to montfortanske præster og en broder i Danmark. Desuden er der ca. 30 medlemmer af den montfortanske association "Maria, Hjerternes Dronning", som har sæde ved Vor Frue Kirke i Slagelse. Der optages medlemmer, der bevidst ønsker at leve deres kristenliv i afhængighed af Jomfru Maria, efter Sankt Louis-Marie de Montforts inspiration, i tilknytning til montfortanernes kongregation.

han trak en linie fra Glostrup til Glænø ved Skælskør og sagde: "Alt, hvad der ligger vest for denne linje, skal være jeres område." Derefter pegede han på Roskilde og tilføjede, at de skulle arbejde med udgangspunkt i den gamle domkirkeby. Så satte han, så godt det lod sig gøre, de tre nyankomne ind i de katolske kirkeforhold i Danmark og lærte dem nogle nødvendige danske sætninger - og dét var deres ballast, da de om eftermiddagen den 7. juni 1901 ankom til Roskilde.

Fra Roskilde station gik de tre hin junaften gennem byen til Olsgebakken (det nuværende Frederiksborgvej) (5), drejede til venstre lidt nede af bakken og gik det sidste stykke vej ad Bellevuesti til den store villa "Wendelbohus", opført 1900, i dag beliggende på Skt. Laurentii Vej 10. Her havde den katolske kirkes hovedsæde i København lejet en lejlighed.

Biskop Johannes von Euch. Foto: Schaumburg. Fra festskriftet til von Euch 1910.

De ankom til en tom lejlighed uden møbler, hvor ingen stod rede til at tage imod dem og byde dem velkommen. De havde blot deres kufferter, og en rejsekiste indrettede de til bord. I stedet for senge måtte de sove på nogle sække, de fik fat på, om end det blev et noget hårdt sengeleje. Den følgende morgen, den 8. juni - montfortanernes fest for den guddommelige visdom, også benævnt Jomfru Marias festdag - pakkede de paramenterne (dvs. kirkelige tekstiler, som anvendes til messen, f.eks. præstekjole, messeskjorte og messehagel, alterdug og servietter til kalken) og de indviede genstande ud. Rejsekisten tjente som alterbord. Således blev den første katolske messe læst - for første gang i Roskilde efter reformationen i 1536.

Da de tre montfortanere kom til Roskilde, var der en ganske lille menighed i byen. Den bestod af fru Enig, jomfru Christiansen, fru Louise Jacobsen, fru Bilsted med nogle børn samt Simon Frederiksen. Hertil kom familien Holstein-Ledreborg på Ledreborg Slot ved Lejre, der var aktive katolikker. Det var alt. (6)

De første par uger blev brugt til at indrette sig. Det var en periode, hvor familien Holstein-Ledreborg var til stor hjælp og opmuntring. Møbler blev indkøbt, broder Bonifacius sørgede for husholdningen, og de to præster studerede dansk. At lære dette vanskelige sprog var en afgørende forudsætning, hvis det skulle lykkes at få menigheden til at udvikle sig. Det hele var foregået over hals og hoved, og der var blot gået et halvt år, fra ideen om at grundlægge en menighed i Roskilde var opstået til de nu sad i byen, så der havde ikke været tid til forberedende sprogundervisning hjemmefra. Allerede i september kunne pater Kerckhoffs dog holde sin første prædiken på dansk i det lille kapel, som var blevet indrettet i "Wendelbohus".

Forfatterinden og læreren Gudrun Eriksen har levende beskrevet omstændighederne ved pater Kerckhoffs' første prædiken på dansk: Til stede var broder Bonifacius, som ikke forstod ét ord dansk, fru Jacobsen, der blot lod som om hun forstod prædikenen, frøken Christiansen, der småblundede, samt en katolsk herre, der til gengæld fulgte godt med - det var ham, der havde skrevet prædikenen. (7)

I efteråret kom der forstærkninger. Yderligere to præster kom fra Holland, nemlig Martin Meulenberg, der ankom den 18. august, og Joseph Knapen, som kom den 16. oktober. Det var ikke meningen, at de skulle forblive i Roskilde. De skulle med tiden virke i de kommende sogne i Ringsted, Slagelse og Taastrup. (8) Men efterhånden blev lejligheden i "Wendelbohus" for lille, ikke mindst i lyset af, at endnu flere ordensbrødre var på vej til Roskilde. For at få bedre pladsforhold, købte man gården "Rodishøj" på Frederiksborgvej. Gården ejedes af pro-

I første række ses fra venstre præsterne Hoppers, Wijnen, Kerckhoffs, Meulenberg og Quadvlieg. I anden række ses broder Bonifacius og præsterne Houben, Nielen og Brouwer. I tredje række ses brødrene Willibrod og Bechmans. Fotograferet omkring 1919.

prietær Jørgen Olsen, der også boede på gården, og han og pater Kerckhoffs var efterhånden blevet gode bekendte. Jørgen Olsen kaldte Kerckhoffs for "prior", og det gjorde han så konsekvent, at alle andre også begyndte at bruge titlen overfor Kerckhoffs - til trods for, at "prior" var en titel, som ellers ikke blev anvendt i den kongregation, Kerckhoffs tilhørte.

Det er blevet sagt om pastor Kerckhoffs, at han pløjede den sure jord for at få den katolske menighed i Roskilde til at blomstre, og da menigheden kunne fejre sit 25-års jubilæum den 8. juni 1926, påskønnede man da også hans indsats for menigheden i en af festsangene, hvor han omtales som sognepræsten:

*Thi vil vi takke Eder, vore Fædre
Og Brødre, som med Naaden til os kom,
Men een blandt alle vi med Jubel hædre,
Vor Sognepræst, vor ædle Fader from!
Var Jorden tør, og maatte tit Du sukke
For Ve, vi voldte Dig ved haarde Sind,
Saa gid Du stedse nu maa Roser plukke,
Som med Guds Hjælp Du planted hos os ind!*

Lad os se nøjere på det menneske, der kom til at spille en så central rolle for kirken i Roskilde.

Noter:

- (1) En kongregation er en sammenslutning af selvstændige klostre, f.eks. inden for montfortanerordenen, på regional eller national basis.
- (2) Den katolske kirke i Danmark har haft følgende biskopper: Hermann Grüder (1869-1883), Johannes von Euch (først apostolisk præfekt 1884-1892, apostolisk vikar 1892-1922), Josef Brems O.Prem. (apostolisk vikar 1922-1938), Theodor Suhr O.S.B. (apostolisk vikar 1938-1953, biskop af København 1953-1964), Hans L. Martensen (1965-1995), Czeslaw Kozon (1995-).
- (3) Stephen Holm: *Achtzig Jahre Montfortaner in Dänemark* s. 5.
- (4) Fra 1901 til 1993 lå de hollandske montfortaneres centralresidens på Frederiksborgvej 11 i Roskilde.
- (5) Se en nærmere beskrivelse af kvarteret omkring Olsgadebakken i kapitel 4.
- (6) Gudrun Eriksen: *1901 - 8. Juni - 1951*, s. 8-9.
- (7) Gudrun Eriksen: *1901 - 8. Juni - 1951*, s. 9.
- (8) Bispedømmet i København er opdelt i 52 pastorater, herunder Roskilde. Et katolsk pastorat kan enten være et selvstændigt sogn (med statsanerkendt sogneprest for et geografisk område) eller en selvstændig menighed (uden statsanerkendelse). Roskilde oprettedes som selvstændigt sogn i 1901. Sogneområdet omfatter Roskilde, Lejre, Hvalsø, Bramsnæs, Skibby, Gundsø, Jægerspris og Frederikssund kommuner. Desuden Soderup af Tølløse kommune, Ølstykke af Ølstykke kommune og Tune af Greve kommune.

3

Pater Alfons Kerckhoffs

Alphonsus Maria Theodorus Hubertus Kerckhoffs (1864-1943) blev født den 8. oktober 1864 i den lille by Beek-Elsloo i Hollands sydligste provins, Limburg. Hovedstaden i Limburg er Maastricht, og lige fra barns ben kom Kerckhoffs ofte i Vor Frue Kirke i Maastricht, der er berømt for sin gamle og meget smukke Guds Moder statue. Provinsen Limburg har gennem århundreder været meget katolsk.

Han tilbragte sine første studieår i Sittard, som dengang blev styret af hollandske jesuitter. Som ung gymnasist ønskede han at blive præst, men efter at have gennemført sine klassiske studier med fine resultater, især i den klassiske litteratur, foretrak han ordenslivet, og som 20-årig trådte han derfor ind i kongregationen Maria Selskabet. Denne kongregation havde i 1883 oprettet et kollegium i Schimmert i Holland, men havde, da Kerckhoffs ankom i 1884, endnu ikke en eneste hollænder som medlem. Han blev modtaget med åbne arme, og han gennemgik på kollegiet noviciatet, dvs. prøvetiden, hvorefter han aflagde de første ordensløfter, og han fuldendte sine teologiske studier. Den 22. december 1888 blev han præsteviet i Liège, og straks efter blev han udnævnt til lærer ved kollegiet i Schimmert. I 13 år var han knyttet til dette kollegium.

Han markerede sig hurtigt som et fremtrædende medlem af kollegiet. Det var ham, der talte med elevernes forældre, og han stod for ansættelser og afskedigelser. Det var tillige ham, der skulle opmuntre de flinke elever og straffe de små rebelske poder, hvilket angiveligt skulle være det eneste, han ikke rigtig duede til. (1) Hans ansvar var stort, selv om han endnu var ganske ung, men han trivedes med ansvaret og de mange arbejdsopgaver og beskrives som en god lærer og støtte for eleverne.

Som en del af lærergerningen indgik arbejdet med at indøve tragedier og komedier, som ved særlige lejligheder blev opført på kollegiets teater. Ved siden af arbejdet som lærer var han også forfatter. Inden han blev præsteviet, havde han skrevet en levnedsskildring om Montfort, Maria Selskabets stifter, og senere oversatte han en af Montforts bøger til hollandsk. Desuden skrev han dramatiske arbejder, der blev opført på scenen, og som byggede på historiske og lokale begivenheder.

Gennem de 13 år, Alfons Kerckhoffs var tilknyttet kollegiet i Schimmert, blev han dets mest kendte repræsentant, og da det således rygtedes, at han skulle forlade Schimmert for at grundlægge en mission i Roskilde, troede kun de færreste på det. I maj 1901 tog han imidlertid afsked med det sted, hvor han havde udført så stort et arbejde, for at rejse til Danmark. Det fremtidige virke lagde han som sognepræst i Roskilde - et virke, som kom til at vare fra 1901 til 1920.

Der foreligger flere udsagn om mennesket og præsten Alfons Kerckhoffs. Et af de tidlige er skrevet af baronesse Erikke Rosenørn-Lehn, der bosatte sig i "Det hvide palæ" på Skt. Laurentii Vej 3 i begyndelsen af 1900-tallet (2), og som fik en nær tilknytning til menigheden og Kerckhoffs:

Altid var han at træffe, altid var han rede med Raad og Trøst.

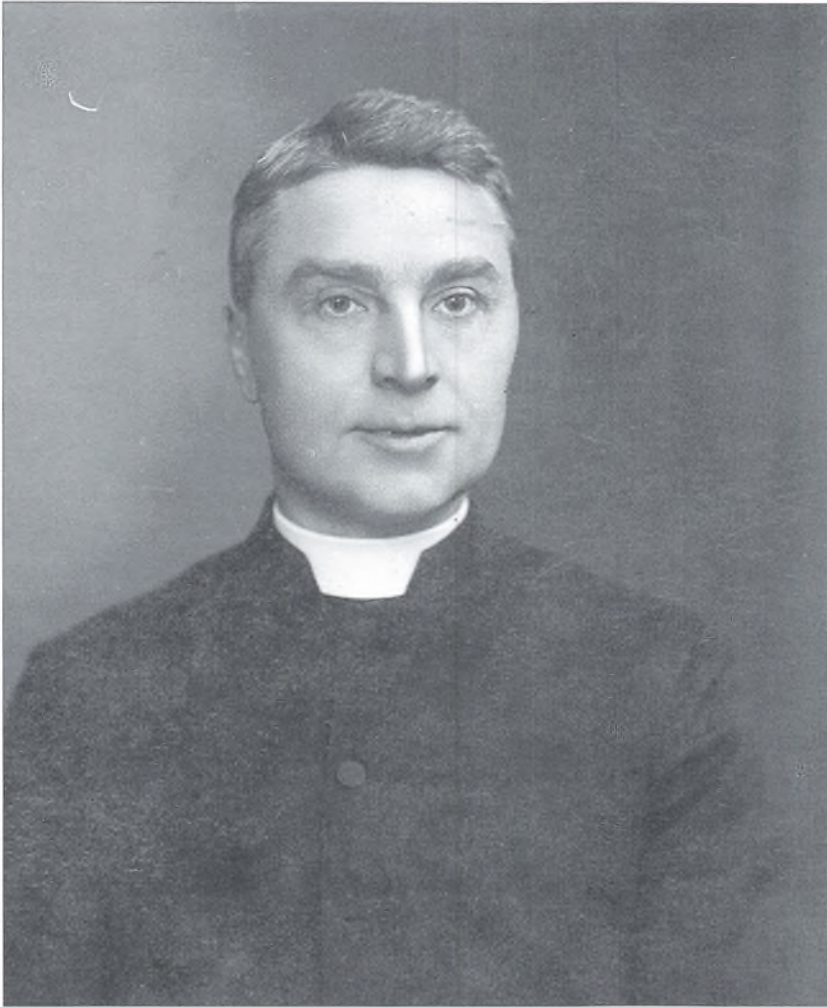
"De burde hedde Barnabas, Trøstens Søn!" sagde man om ham. (...) Ikke blot af sin Menighed var Prioren elsket; endnu lever Mindet om hans Godhed og Vennesælhed iblandt Byens Befolkning. Naar den katolske Kirkes Stilling i Roskilde blev saa respekteret i Løbet af forholdsvis faa Aar, skyldtes dette for en stor Del Priorens personlige Indsats. "Mere dansk end nogen Dansker," sagde man om ham. (3)

Netop Erikke Rosenørn-Lehn kom til at spille en central rolle i pater Kerckhoffs' arbejde i Roskilde. Han kæmpede for, hvad han havde kært, når den katolske menighed og katolikkerne blev angrebet især i de lokale aviser, og han gik til modangreb med åben pande. Han fandt sig kort sagt ikke i hvadsomhelst, og sammen bestred han og Erikke Rosenørn-Lehn i avisindlæg og foredrag myter, misforståelser og angreb på den katolske kirke.

En anden beskrivelse af Kerckhoffs har den senere sognepræst i Roskilde, Martin Braun, givet. Braun mødte kun Kerckhoffs én gang, da han besøgte montfortanernes noviciat nær Maastricht i Holland, hvor Braun opholdt sig. Braun betegner Kerckhoffs som en burgundisk type med en burgundisk psyke, opkaldt efter det nyburgundiske rige, der blev grundlagt i slutningen af 1300-tallet og i 1400-tallet, og som Maastricht og Limburg-området var en del af.

Pater Braun beskriver det burgundiske menneske - læs: Kerckhoffs - således:

Om de bourgundiske mennesker kan man sige, at de er glade mennesker; mennesker, der særlig hæfter sig ved glæden, kristendommens glæde. Kristendommen er jo mørke og lys, som man især hæfter sig ved i forbindelse med Rembrandts malerier: clair obscur, lyset, som stråler fra Kristus ud i mørket. [...] Og glæden hos disse mennesker er

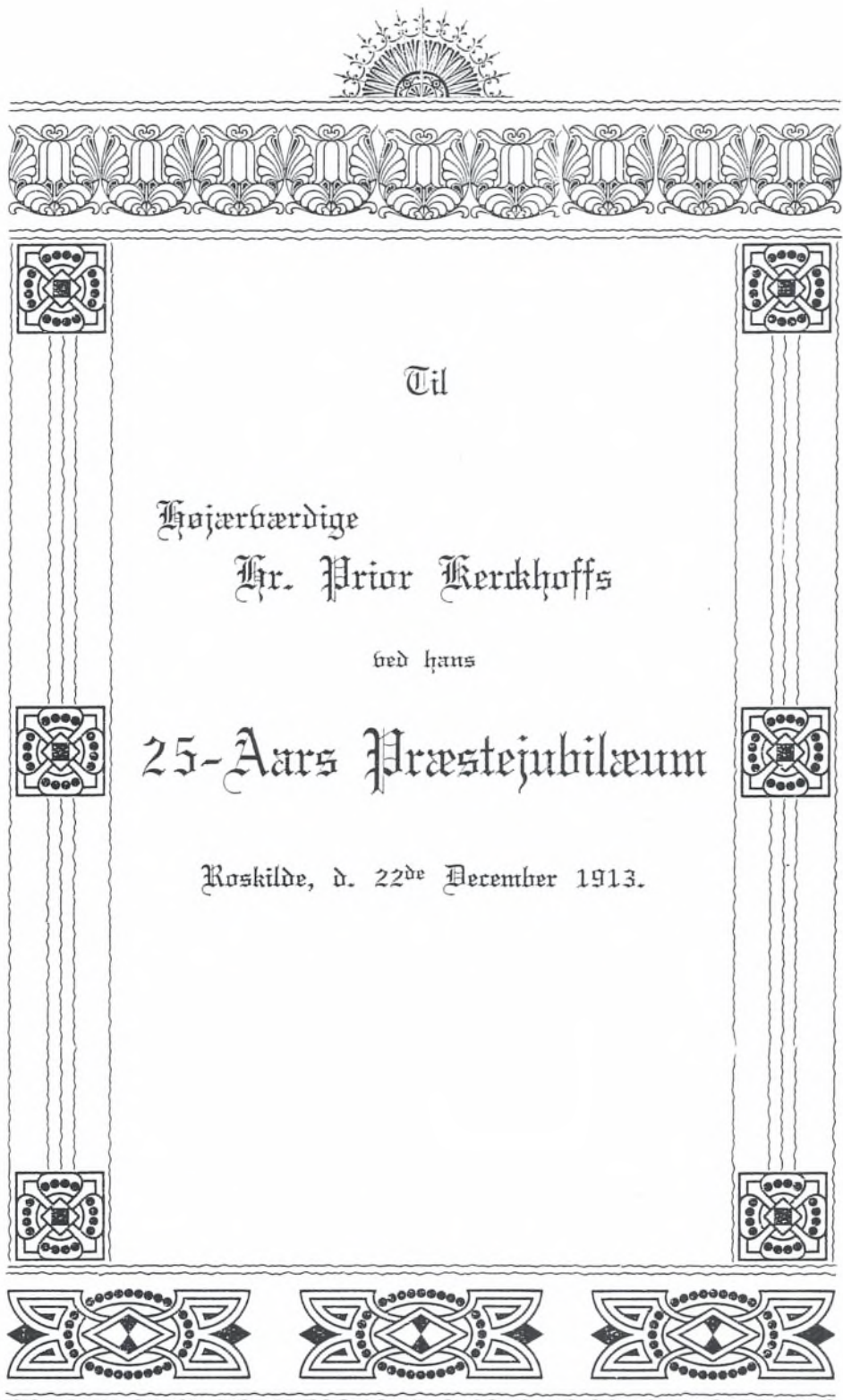

*Pater Alfons Kerckhoffs.
Fotografi Carolsfeld-
Krause, Roskilde.
Ikke dateret.*

i alle nuancer, hele skalaen igennem, den jævne, menneskelige glæde, men også glæden ved et festmåltid og et godt glas vin. Og med hensyn til pastor Kerckhoffs tror jeg at kunne sige: En god, hollandsk cigar og et glas bourgogne-vin, altså dén vin, der kommer fra det område, som hedder Bourgogne. Hertil kommer så selvfølgelig venskabet glæde og glæden over en kreativ evne, at kunne give glæden videre til andre - og så naturligvis den evige glæde. (4)

Pater Braun tilføjer, at det store i Kerckhoffs personlighed var hans budskab:

Vor Herre Jesus Kristus, Guds Søn, som udsendte apostlene. Apostlene og evangelisterne, som i tale og skrift gav videre, hvad de selv havde modtaget. Kirkefædrene og hele traditionen, kort sagt: Møderkirken, som kommer til os ved Helligåndens bistand, i al sin elendighed og svaghed, kommer til os gennem disse mange århundreder. Og så kirkens sakramenter og dét, som Jesus sagde: "Guds rige er midt iblandt jer!" Guds rige! Det er det store mysterium. (5)

Specialtrykkeriet. — Roskilde.

Forsiden af sangbladet ved pater Alfons Kerckhoffs 25-års præstejubilæum i 1913.

Ved sit 25-års præstejubilæum den 22. december 1913 blev han i en festsang beskrevet på følgende måde af menigheden:

*Oldtids Saga vil berette om en dristig Færd:
ud fra Nordens Strande sejled
vælig Vikinghær;
grumt de hærged fjerne Kyster,
kækt de voved vilde Dyster,
stolt tilsidst ved Maasflods Bredder
de med Sejren sidder.*

*Mange hundred Aar henrunde siden hin Bedrift,
da der skikkes Bud om Lande
fra det danske Stift:
Bispen søger Missionærer,
som med Kækhed Korset bærer;
se, fra Limburg Flok i Følge
styrer hid paa Bølge.*

*Forrest staar saa stødt en Stridsmand,
Kerckhoffs er hans Navn;
stout han styrer liden Skude,
den skal nok naa Havn!
Selv om Søerne er krappe,
mangen Pil har ramt hans Kappe,
nordisk Vikingblod ej gyder,
Maris Stella lyser!*

*Ej ved egen Kraft Du sejrer,
fromme Styresmand;
Kongen, som Du tjener, skænker
Styrken Dig forsand!
Femogtyveaarig Naade
gav han Dig til Sjælebaade,
Naaden er din Ros, dit Smykke,
dermed da til Lykke!*

Da pater Kerckhoffs var ankommet til Roskilde, gik han med ildhu i gang med at skabe rammerne omkring menighedsarbejdet. Målet var at bygge en kirke, grundlægge en skole og opføre et hospital.

Noter

- (1) J. Wijnen: "Højærværdige Hr. Pastor Kerckhoffs' 25-aarige Præstejubilæum" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1913, s. 896.
- (2) Se om Erikke Rosenørn-Lehn i kapitel 9.

- (3) Erikk Rosenørn-Lehn: "Pater Kerckhoffs S.M.M. Præst i 50 Aar" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1938, s. 1245.
- (3) Martin Braun: *Ruah! Tre prædikener* s. 11.
- (4) Sammesteds s. 11-12.

4

Fra bondegård til præstegård

Når man ser på kort over Roskilde fra omkring 1900, standser den bymæssige bebyggelse stort set langs Klosterhusstræde (det nuværende Dr. Margrethes Vej) og Provstestræde. Provstevænget var endnu ikke anlagt. Det nuværende Frederiksborgvej hed Strandgade, i daglig tale kaldet Olsgadebakken, og her var bebyggelsen endnu sparsom.

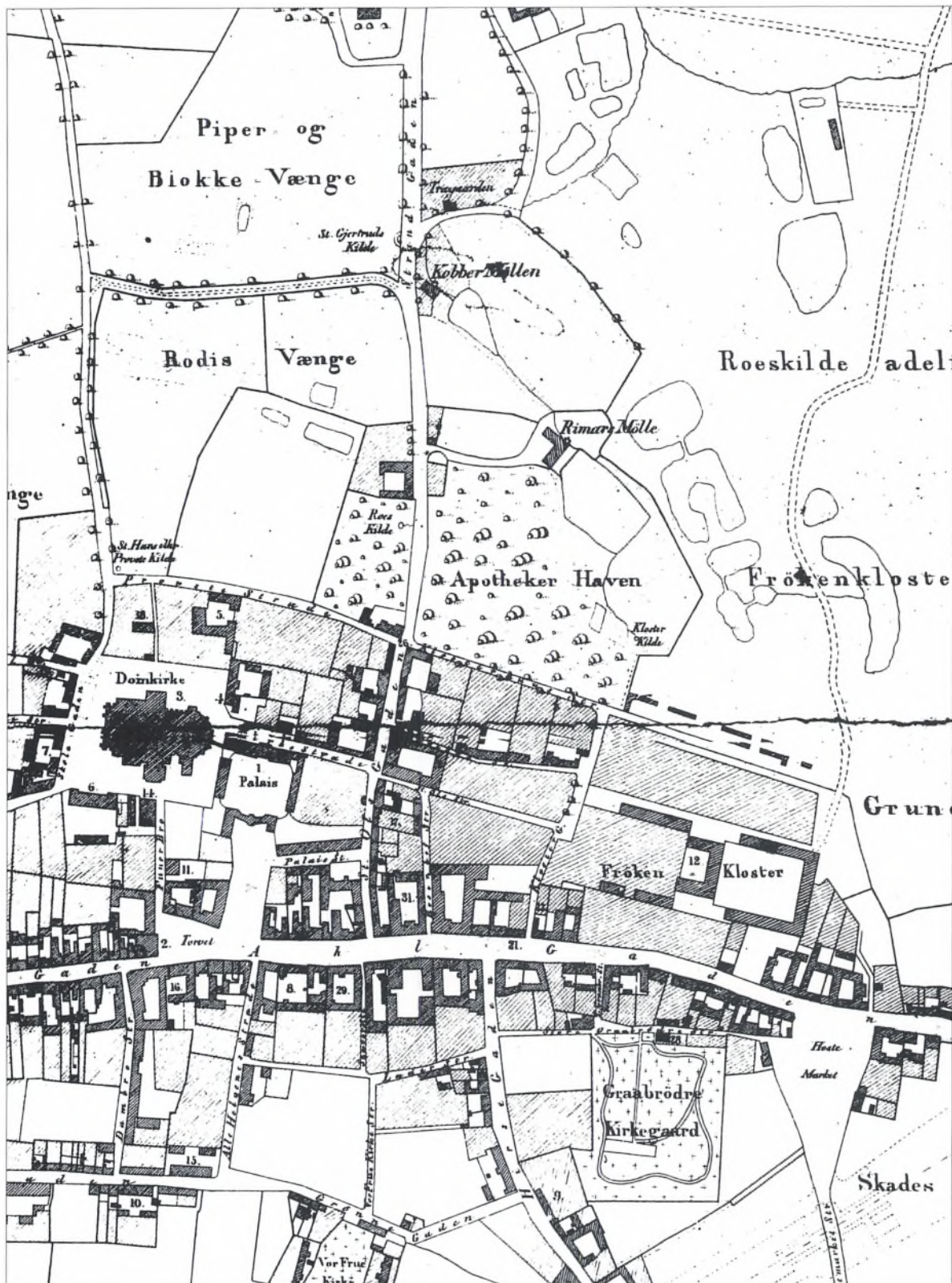
Strækningen fra Provstestræde til Kobbermøllen overfor den nuværende Bypark hed indtil 1904 Strandgade, hvorefter den fik navnet Frederiksborgvej. (1)

Det var en del af Roskilde, som byens borgere nødtigt valgte til spadsereture, for området lå noget øde og forladt, uden belysning og fortove, og det forekom så kummerligt, at man nødig indlod sig på at færdes der ved vintertid.

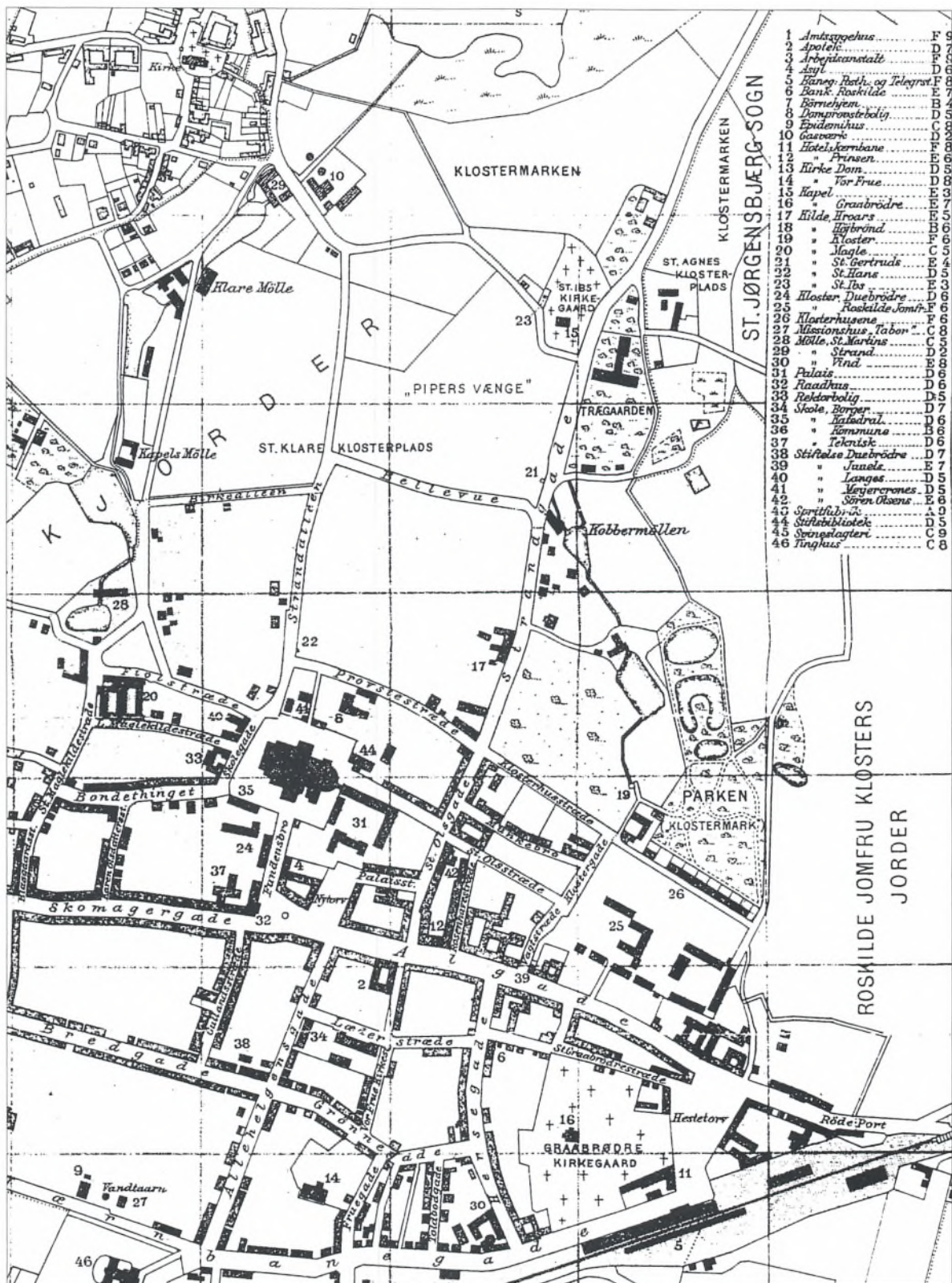
På hjørnet af Provstestræde og Strandgade lå et par huse, langs bakkens sider strakte der sig store haver eller snarere vildnis. Ved Provstestrædes nordlige hjørne lå gartner Elleys ejendom, hvis staldlænge og udhuse strakte sig langs strædet. Elley, der var født på Als, kom til Roskilde omkring 1800 og købte i 1806 sit hus i det store vænge af værtshusholder Ole Pedersen. Her anlagde han et handelsgartneri, og han viste sig at være en dygtig gartner. Af Rådmand Hans Langes Stiftelse fik han fæste, senere arvefæste, på magister Steen Linds vænge og Apotekervænget - det område, hvor Sct. Maria Hospitals have senere blev anlagt. Elley beplantede disse to vænger og anlagde en have ved mølledammen, og desuden var her to fiske-damme og kildevældene. Fra Sortebrødre- eller Apotekerkilden løb møllerenden gennem græs- og blomsterklædte skrænter og førte vand til Riemors Mølle, hvor Hjemmeværnsgården i dag ligger på Frederiksborgvej 14.

Selv om Elleys grund lå udenfor bymidtens trygge husmure, fristede han alligevel mange af byens borgere til sin have i den lyse sommertid. En adgangsbillet for en familie med udenbys gæster skulle betales med 1 rigsdaler 4 mark, for en enkelt person med 3 mark. (2)

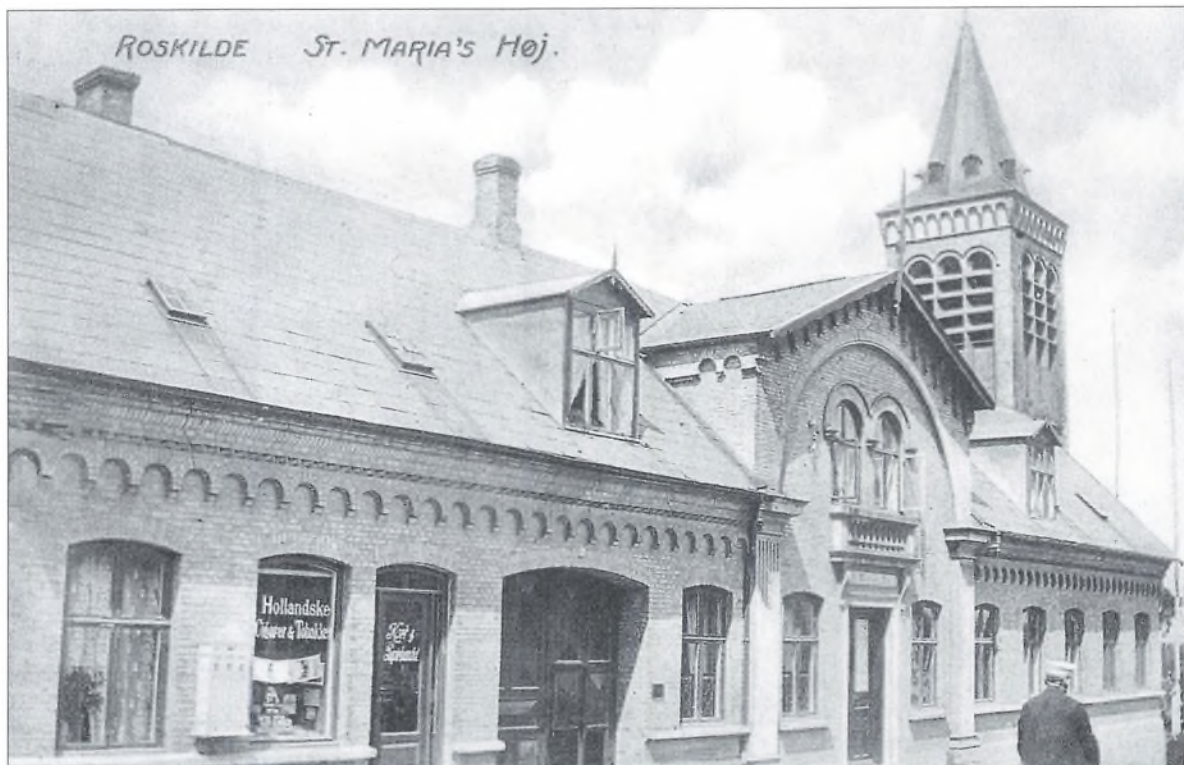
Lidt længere nede på venstre hånd lå "Rodishøj", en trelænget gård med midterfløjen ud mod Olsbakken og de to fløje i vestlig retning, og længere fremme på højre side nogle villaer,

C.C. Troniers kort over Roskilde fra 1845. Man ser Apotheker Haven, hvor Sct. Maria Hospital blev opført, og Rosis Vænge med gården, som blev indrettet til præstegård.

Kort fra Trap: Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 1896. St. Olsgade fortsætter som Strandgade, og ved nr. 17 ses gården "Rodishøj". På Bellevuesti opførtes i 1900 huset "Wendelbohus".

St. Maria's Høj på Frederiksborgvej, Roskilde. Bemærk butikken til venstre, som i vinduet reklamerer med hollandske cigarer og tobakker. Postkort. Erh. Flemsborg, Roskilde. Ikke dateret, formodentlig fra omkring 1920.

inden man kom til Kobbermøllen. Overfor førte Bellevue til Skt. Clare Klosterplads og Strandalleen. Skt. Laurentii Vej var endnu ikke anlagt. Haverne ved "Rodishøj" og Bellevue var dog skønne gamle anlæg, hvor store, ældgamle rødtjerne og acasietræer spredte deres skygger ud over gange og plæner.

Gården "Rodishøj" var opført på et vænge, der lå mellem Olsbakken og Provstræde, og som efter grundtakstkort fra 1790 kaldtes for Rodis Vænge. Gården så på facaden i hovedtræk ud som præstegården på Frederiksborgvej 11, vi kender i dag. I midten hoveddøren og til højre rækken af fem vinduer, men til venstre var vinduesrækken afbrudt af en vognport, som siden er muret til.

"Rodishøj" havde haft en omskiftelig skæbne. Landmanden Jørgen Olsen, der solgte gården til Sankt Laurentii Stiftelse, og som også havde ejet Bellevue i nærheden, kom fra Gundsøllille. Han havde købt den af værtshusholder Niels Andersen, der i en kort periode drev et ikke helt velrenommeret værthus i gården. Før hans tid havde Voldborg Herred kontor på gården, da den ejedes af kancelliråd, herredsfoged de Coninck. Blandt gårdens første ejere var godsforvalter Liebach på Aggersvold og hans svigerfar, den ansete Roskildeborger, malermester Hedde Jansen Ehlers. (3)

På præstegårdens mur ud mod Frederiksborgvej finder man

en mindeplade med teksten: "Her boede og skrev Gustav Wied 1897-1900". Da forfatteren Gustav Wied flyttede til Roskilde, kom han i første omgang alene, mens familie først stødte til, da han havde fået opført villaen "Kastellet". I årene 1897-1900 boede han i kvistværrelset ud mod Strandgaden på "Rodishøj", og i denne periode skrev han sin første store roman, *Slægten* (1898), der handler om en herregårdsfamilies undergang. Samme år skrev han sammen med Jens Petersen komedien *Første Violin*, efterfulgt af *Livsens Ondskab* i 1899 og de fire satyrspil *Det svage Køn* i 1900. Det var altså på kvisten i "Rodishøj", at Gustav Wied lagde grunden til ikke alene sin senere litterære, men også pekuniære succes. (4)

Vejstrækningen forbi "Rodishøj" gik strejlt nedad og var en yndet legeplads for byens børn, når det var kælkevej. Lokalhistorikeren Fanny Fang har beskrevet det levende:

Olsgadebakken var den herligste Slædebakke, man kunde ønske sig om Vinteren, uvægerlig maatte Farten fra Toppen ved Rodishøj ende i Grøften ved St. Ib, og der var god og rummelig Plads. Om Sommeren var Vejen solstegethed og støvende langs Grøfter, Marker og Frugthaver. Kun langsomt voksede Bebyggelsen frem her efter Aarhundredskiftet indtil nu. (5)

Mindetaflen for forfatteren Gustav Wied, som boede i et kvistværrelse 1897-1900. Foto: Henrik Denman

Det var dette område, at den katolske menighed kom til at sætte sit klare fingeraftryk på med en aktivitet og en byggeiver, som den dag i dag præger denne bydel.

Gudrun Eriksen kender ikke oprindelsen til navnet Rodis, men citerer fra Henry Petersens skrift *Hvor laa Kongsgaarden i Roskilde?*, at Rodia i tidligere tider var navnet på en gård, der hørte under St. Vincentii alter i Domkirken, og at Niels Glob, der var vikar til dette alter, i 1578 mageskiftede gården med kanniken Jørgen Wenstermand mod gården Skanderborg i Sct. Olsgade. Denne gård var Catharinæ senioris alters residens. (6)

Da præsterne i "Wendelbohus" på Bellevuestien var nødt til at skaffe mere plads, var det oplagt at kaste blikket på gården "Rodishøj". Allerede den 21. november 1901 blev gården solgt til St. Laurentius Stiftelse. Til gården hørte et jordareal på noget over 1700 kvadratalen (svarende til 1067 kvm.). (7)

St. Laurentius Stiftelsen var en privat stiftelse, som blev oprettet af medlemmer af kongregationen Compagnie de Marie, hvis moderhus fandtes i St. Laurent-sur-Sevre i Frankrig, Montforts by, dvs. montfortanernes kongregation. Købet blev med andre ord finansieret af montfortanere i udlandet.

Formålet med stiftelsen var "at bære Omsorg for en retmæssig Gudstjeneste, Sjælesorg og Skolegerning for den romersk katolske Kirkes Medlemmer i Roskilde og tilhørende Distrikt". (8)

Fundatsen blev underskrevet på Roskilde Købstads notari-alkontor den 16. juli 1902 af de tre medlemmer af stiftelsens bestyrelse, som samtidig var medlemmer af kongregationen Compagnie de Marie: Pater Alphonsus Maria Dubillot fra kongregationens kollegium i Schimmert i Holland og pater Alphonsus Maria Theodorus Hubertus Kerckhoffs og pater Johannes Meulenberg, begge fra Roskilde. (9)

Vidner ved underskrivelsen af fundatsen var murermester Th. Schledermann - som senere stod for opførelsen af Sct. Laurentii Kirke - og kontorist C.E. Nielsen.

Ifølge stiftelsens fundats skulle bestyrelsen altid bestå af tre romersk-katolske gejstlige fra kongregationen Compagnie de Marie, hvoraf de to skulle være bosiddende i Danmark. Skulle den situation opstå, at der i Danmark manglede det nødvendige antal kvalificerede gejstlige fra kongregationen, kunne andre udenlandske gejstlige dog indtræde i bestyrelsen. Ved siden af det åndelige arbejde var det bestyrelsens opgave at forvalte stiftelsens midler:

Bestyrelsen skal forvalte Stiftelsens Formue og Midler i Overensstemmelse med Formaalet med den apostoliske Konstitution "Romanos Pontifices" af Mai 1881 og med de af Giverne specielt gudelige Formaal saaledes som den tror at kunne forsvare det for Gud og Med-

lemmernes Kirkelige Foresatte, I Henhold til Kancelliskrivelse af 25. juni 1831 udelukkes enhver Indflydelse af Landets verdslige og statskirkelige Autoriteter paa Forvaltningen af St. Laurentius Stiftelsen.

Hvis stiftelsens ejendele ikke længere kunne anvendes til det oprindelige formål, skulle den del af formuen, der stammede fra kongregationen Compagnie de Marie (Maria Selskabet), gives tilbage til kongregationen, mens den øvrige formue skulle tilfalde St. Ansgar Stiftelsen - således som det kom til at ske, da montfortanerne overlod menigheden til fransicanerne ca. 90 år senere.

Da Sankt Laurentii Stiftelse havde købt "Rodishøj", gav montfortanerne den straks nyt navn: "Sct. Maries Høj", og helt frem til 1993 var præstegården de danske montfortaneres hovedsæde.

Da stedet blev præstegård i 1901, lå det udenfor bymæssig bebyggelse, og Roskilde havde ca. 8500 indbyggere. Da montfortanerne omkring 90 år senere overdrog præstegården til franciskanerne og bispesædet i København, var præstegården forlængst blevet omgivet af bymæssig bebyggelse, og Roskilde var nået op på godt 50.000 indbyggere.

Menigheden havde brug for et kapel, men penge havde man ingen af, og derfor valgte man som en nødløsning at indrette kapellet i gårdens nordlige fløj. Loftet og de tre vægge blev hvidtede, og den fjerde væg, hvor alteret skulle stå, blev beklædt med tapet. Man fik også fat i et lille harmonium, og alt var nu klart til den første højmesse i den nye sognekirke. Gudrun Eriksen beskriver dagen sidst i 1901 således:

Da søndagen kom, var alt parat - røgelseskar havde man ganske vist ikke, men broder Bonifacius havde forsynet en metalurtepotte med kæder og gjort et stykke tørv glødende, det blev puttet i, der kom røgelse på, og nu kunde man begynde. Røgen fra den brændende tørv duftede ganske vist ikke sådan, som røgelse skal dufte, harmoniet blev spillet af en uøvet hånd og sangen lød ikke helt godt, det var ikke så let for de danske katolikker at følge deres polske trosfæller, men de, der var tilstede, var både rørte og glade - det var den første højmesse! (10)

Menigheden voksede hurtigt fra den lille skare, der havde deltaget i den første messe i kapellet i "Wendelbohus" på Bellevue stien i juni 1901. Det skyldtes ikke mindst, at mange polakker kom ind i menigheden. På den tid var der mange polske landarbejdere i Danmark, og mange søgte til kapellet i Roskilde. Pladsen blev derfor hurtigt for trang, så det blev nødvendigt med bedre plads til messerne.

Pater Kerckhoffs måtte handle hurtigt. Han kontaktede

lensgreve Tido Holstein-Ledreborg og biskop von Euch i København og forelagde dem en plan for opførelsen af et kapel. Begge støttede planen økonomisk, men Kerckhoffs måtte imidlertid til Holland for at indsamle størstedelen af den nødvendige sum penge.

Indsamlingen lykkedes, og herefter var der ikke langt fra tanke til handling. Præstegårdens sydlige længe - dvs. længen overfor køkkenet og det eksisterende kapel - blev revet ned, og på dens plads byggede man Sct. Laurentii Kapel. Biskop von Euch kunne den 13. juli 1904 indvie kapellet til den hellige Laurentius.

Stephen Holm nævner to grunde til, at man havde valgt netop Laurentius. Dels fremhævede man dermed forbindelsen til den hellige by Saint-Laurent-sur-Sevre i Frankrig, hvor den hellige Monfort ligger begravet. Dels kunne det nyopførte kapel opfattes som en erstatning for den middelalderlige Sct. Laurentii Kirke på Stændertorvet i Roskildes bymidte, som ikke længere eksisterede bortset fra kirketårnet, der nu indgår i rådhuset. (11)

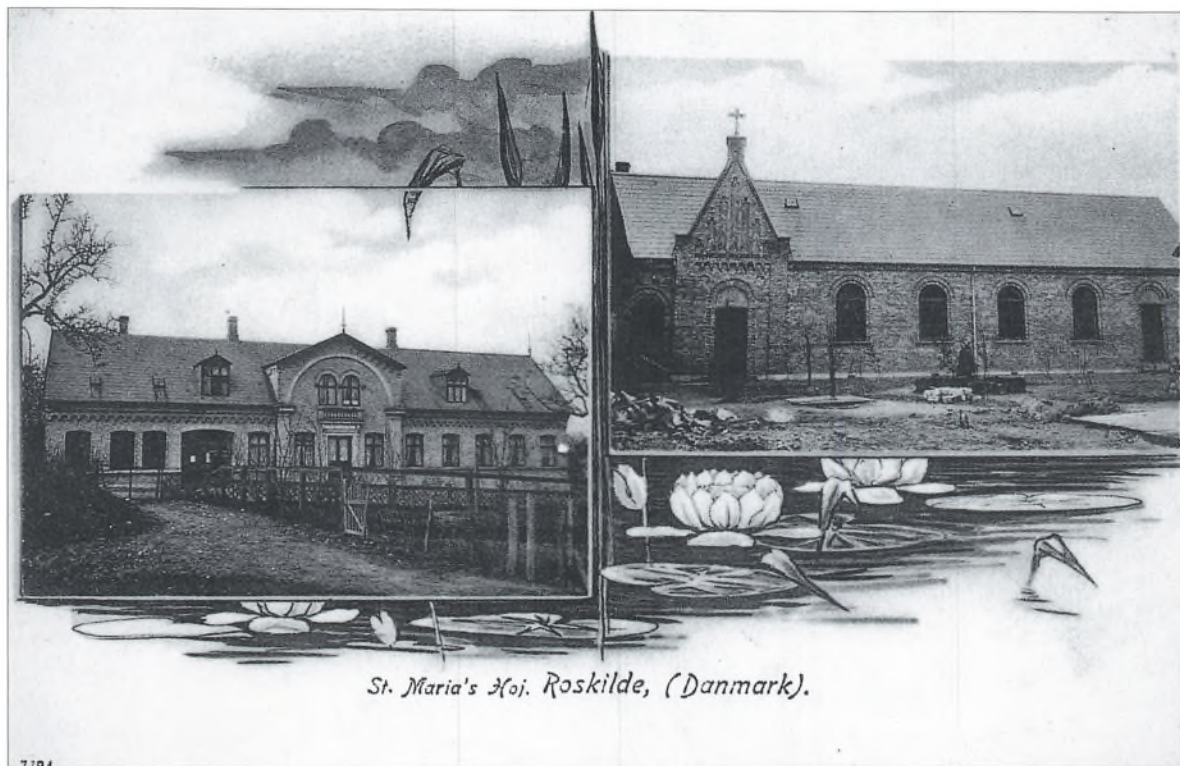
Den katolske kirke i Danmark har altid haft stor opbakning blandt tilflyttede polakker, hvoraf hovedparten først i århundredet tjente til føden som landarbejdere. Et særligt kapitel i den katolske menigheds historie og udvikling i Roskilde er derfor arbejdet for polakkerne.

Menigheden i Roskilde var kun ganske få år gammel, da man blev klar over, at det var nødvendigt at tage sig mere af den polske del af menigheden. I dette tilfælde var det ikke pater Kerckhoffs, der trak det store læs, men pater Josef Knapen (1877-1913), som vendte tilbage til menigheden i Roskilde omtrent samtidig med, at det nye kapel stod færdigt. Dermed fik polakkerne i Danmark deres egen præst.

Pater Knapen skulle med udgangspunkt i Roskilde betjene ca. 15.000 polakker rundt omkring på landet. De boede spredt på flere hundrede gårde, og det betød, at han måtte cykle rundt for at besøge de kirkelige handlinger, og han var derfor altid var udstyret med en kuffert med altersten, lysestager, ampuller, vin, messeklæder og missale. I de første tre-fire år var han ene om denne store opgave, men senere fik han hjælp fra franciskanerne og redemptoristerne (12).

Gudrun Eriksen fortæller små glimt fra pater Knapens hverdag hos de polske katolikker:

Når han kom til en polsk barak, lød råbet: "Pastor Knapen er her!" - og alle kastede, hvad de havde i hænderne, og løb for at byde ham velkommen og kysse hans hånd - han var deres eneste hjælper i det fremmede land, deres centrum. Var der noget, pastor Knapen ikke var, så var det sentimental, og skikken med håndkys var ham inderligt imod,

men når han trak hånden til sig, erklærede polakkerne, at hvis de ikke måtte kysse hans hånd, var han ingen rigtig polsk præst - og det argument måtte han bøje sig for.

På en køkkenstol i et lille kammer i barakken hørte han skriftmål, ofte op imod 80. Næste morgen blev den hellige Messe læst i et rum, som kærlige hænder havde smykket med papirblomster og spraglede guirlander, og efter gudstjenesten sang polakkerne deres hjemlands sange - og de var mange og lange.

Men der var mere at varetage: han måtte sørge for pladser, skrive breve, underskrive kontrakter og forhandle med arbejdsgiverne, være bankier og voldgiftsmand, måtte stifte fred. Det sidste var ikke altid let, for blandt polakkerne var mænd, der fra deres land var stærkt påvirket af antireligiøs propaganda - deres præst måtte være en modig mand! (13)

Polakkerne kom dog som nævnt også til præstegården i Roskilde. Første søndag i hver måned var der polsk prædiken i kapellet. Polakkerne begyndte dog allerede at komme til præstegården lørdag aften, og derfor blev havehuset i præstegården udvidet, så de, der måtte ønske det, kunne overnatte der.

Menighedslivet gik sin stille gang, samtidig med, at menigheden voksede hele tiden. Flere og flere polakker samledes i kapellet, og der var stadig flere konvertitter.

Tidligt etablerede menigheden en kostskole for drengeelever, der havde sovesal i hovedbygningen.

St. Maria's Høj, Roskilde. Gården set fra den modsatte side af Frederiksborgvej, hvor der i dag er indkørsel til Sct. Josefs Skole. Til højre er vist kapellet, som blev anvendt indtil Sct. Laurentii Kirke blev bygget. Formentlig trykt i Holland. Ikke dateret. Privat eje.

I 1903 fik præstegården et besøg, som skulle få afgørende betydning for den videre udvikling i menighedsarbejdet og i høj grad også for Roskildes bys udvikling. Det var pater Mourille, der kom på besøg. Han var på det tidspunkt generalforsender både for præsternes kongregation og for kongregationen Les Filles de la Sagesse - Visdommens døtre -, der også var stiftet af Monfort. I forbindelse med pater Mourilles besøg blev det bestemt, at søstre fra kongregationen skulle sendes til Roskilde, og at man skulle bygge et hospital. Det blev Sct. Maria Hospital - og dermed begyndte et nyt kapitel i menighedens historie, som ikke blot kom til at omfatte hospitalsvæsen, men også en ny skole.

Noter

- (1) Fanny Fang: "St. Olsgade" i: *Jul i Roskilde 1938*, s. 15. Strækningen har haft skiftende navne: 1750 Sankt Olufs Stræde, 1754 Strandgade, 1774 Strand-gaden, 1791 Sankt Ols Gade, 1832 Strandgade og 1904 Frederiksborgvej.
- (2) Gudrun Eriksen: "Fra Olsghades port" i: *Jul i Roskilde 1954*, s. 6-7.
- (3) Gudrun Eriksen: *1901 - 8. Juni 1951*, s. 10.
- (4) *Roskilde Bys Historie* bd. 3, s. 208. Mindepladen blev sat op på muren i 1998 af Gustav Wied Selskabet i Roskilde.
- (5) Fanny Fang: "St. Olsgade" i: *Jul i Roskilde 1938*, s. 15
- (6) Gudrun Eriksen: *1901 - 8. Juni 1951*, s. 10.
- (7) *Danmarks Amter, København*, s. 57.
- (8) Fundats for St. Laurentius Stiftelsen. Dateret Roskilde den 16. juli 1902. Udskrift af Skøde og panteprotokol for Roskilde Købstads nr. 31 fol. 23.
- (9) Der knytter sig de interessante forhold omkring de tre personer, at Kerckhoffs var den første katolske sognepræst i Roskilde efter reformationen, Meulenberg blev siden den første katolske biskop på Island efter reformationen, mens Dubillot var superior for montfortanernes kongregation, da montfortanerne kom til Danmark.
- (10) Gudrun Eriksen: *1901 - 8. Juni 1951*, s. 11.
- (11) Stephen Holm: *Achtzig Jahre Montfortaner in Dänemark* s. 8.
- (12) Redemptorister, efter latin Congregatio Sanctissimi Redemptoris (Den Allerheligste Forløser Kongregation), katolsk ordenssamfund, stiftet i 1732 i Syditalien for at drive sjælesorg blandt fattige og andre, som ingen tog sig af. I Danmark har redemptoristerne virket siden 1899.
- (13) Gudrun Eriksen: *1901 - 8. Juni 1951*, s. 11-12.

5

Søstrene opfører Sct. Maria Hospital

Da Visdomsdøtrene i 1903 kom til Roskilde, var der behov for et hospital.

I Roskilde lå på den tid amtets syge-, dåre- og arbejdsanstalt, opført i 1857 på Køgevej, hvor amtssygehuset ligger i dag. Det var dog ganske lille. Hertil kom, at kommunen i 1860-erne havde oprettet et særligt epidemihus i Jernbanegade og i 1870-erne havde ombygget og udvidet fattiggården Bredgade til sygehus.

Der var omkring år 1900 således amtssygehuset og to kommunale sygeinstitutioner i Roskilde. Behovet for flere sygesenge var derfor stærkt tiltrængt, og det førte til, at andre end det offentlige gik i gang med at imødekomme det. (1)

Hospitalet blev stiftet af ordenen les Filles de la Sagesse (Visdommens døtre).

Det nye hospital kom til at ligge skråt overfor præstegården på Olsgadebakken, dvs. på grænsen mellem by og land, kun et par hundrede skridt fra byens centrum, og med en vid udsigt mod nord ud over Roskilde Fjord.

Den grund, som søstrenes orden købte, havde i middelalderen tilhørt dominikanerne, hvis kloster lå på den grund, hvor Det adelige Jomfrukloster i dag ligger. Dominikanerne kom til Roskilde i 1231, men deres kloster blev efter reformationen revet ned ved kongelig befaling. I denne del af byen er der stadig vidnesbyrd om dominikanerklostret. Gaden Munkebro førte til klostret, og Klosterkilden midt på den grund, som Sct. Maria Hospital blev opført på, bærer også navnet Sortebrødrekilden.

Overlæge på Sct. Maria Hospital, P.A. Veilbæk, har beskrevet det område, som Visdommens døtre havde valgt at placere hospitalet på, således som det så ud i begyndelsen af 1900-tallet:

Sygehusets Areal er 5-6 Tdr. Land stort og begrænses mod Syd af Droning Margrethevej og Frederiksborgvej; mod Øst grænser Arealet op til det adelige Klosters Park, og gennem denne er der fri Udsigt over Himmelev Marker. Hospitalets Have bærer Præg af Fortiden - bygget som det er midt i en stor gammel Gartnerhave; en Del gamle, prægtige Valnødræer og Pæretæer og en hel lille Lund med Bøg og Ask er et Minde herom. Midt i Haven udmunder den gamle, kendte

Visdommens døtre

Les Filles de la Sagesse (Visdommens døtre) var ligesom præsternes orden stiftet af den hellige Montfort.

Det berettes, at da han kort efter sin præstevielse var blevet huspræst i et kombineret alderdomshjem-sygehjem-hospital i Poitiers, kom en ung pige en dag til ham i skriftestolen, og han fik da den indskydelse at stifte en søsterorden til at løse de opgaver, der var på hospitalet. Pigen blev den første søster og var gennem ti år den eneste i ordenen, og Montfort klædte hende i den grå ordensdragt med den hvide cornette og gav hende søsternavnet Marie-Louise. Det var kyndelmissedag 1703.

Ved Montforts død i 1716 kunne man tælle fire søstre, og ved søster Marie-Louises død i 1759 bestod ordenen af 30 huse overalt i Frankrig. Omkring 1900 begyndte ordenen for alvor at sende søstre og brødre til andre dele af Europa for at yde en barmhjertighedsgerning.

Baggrunden for denne voksende udenlandske aktivitet var, at kirke og stat i Frankrig i 1905 blev adskilt ved lov. Det betød bl.a., at ordensbrødre og -søstre ikke længere kunne være statsbetalte embedsmænd, og en del af de kirkelige ordeners virke måtte derfor hermed ophøre. Kongregationen Compagnie de Marie valgte at sende mange af sine søstre og brødre til andre dele af Europa med det mål at dække de mest påtrængende behov indenfor sygepleje og kristendomsundervisning.

Klosterkilde - senere kaldet Apothekerkilden, der stadig giver rigeligt Kildevand, som strømmer ud i en lille Dam ved Riemors Mølle. Og lige over for Hospitalet paa den anden Side af Frederiksborgvejen - paa privat Grund - findes en anden af Roskildes kendte Kilder - Rhoars Kilde -, om hvilken Sten Blicher for 100 Aar siden skrev følgende Lieder i sin Saxosang:

*Risle venligt, Rhoars Kilde klar,
Væd den Jord, som Helteslægten bar!
Smyk med Blomster smaa din Vej til Havet,
Her er Danmarks Heltetid begravet!
Værn om dine rige Fortidsminder,
Medens Vand til Issefjorden rinder! (2)*

Det ubebyggede areal på op mod 6 tønder land blev kaldt Apotekervænget eller Gartner Thomsens have - et område, som Arthur Fang har beskrevet således: "dengang en Idyllernes Idyl: den store heldigvis slet ikke friserede Gartnerhave med Klosterkilden i sin stensatte Grotte under de gamle Træers yppige Kroner, den yndigste af alle Roskildes Kilder". (3)

Arealet ejedes af købmand Hans Lauritz Møller, Kalund-

borg, og var forpagtet ud til gartner Jacob Thomsen, som var far til fru direktør Lützhöft. Et areal på 81.686 kvadratalen blev købt for 47.856 kr af St. Marias Stiftelse. Ifølge skødet omfattede købet: "Matr: No 101 af Roskilde Bygrund for Hartkorn: o Tdr. 7 Skpr. 3 Fdk 1 1/4 Alb: med Grund, der ifølge Matrikulkort af 1897 har et areal af 81.686 □ Alen med Træer og Buskvæxter, Hegn og alt andet ret Tilbehør..." (4)

St. Marias Stiftelse var oprettet af kongregationen les Filles de la Sagesse, og statutterne dateret den 16. november 1905 blev underskrevet af tre ordenssøstre: Alfredine Musset, hvis klosternavn var Søster Marie Patricie, Louise Audier, hvis klosternavn var Søster Marguerite de Sauveur, og Victoire Menager, hvis klosternavn var Søster Radegonde Marie.

Formålet med stiftelsen var "at udøve den kristelige barmhjertigheds gerninger, nemlig sygepleje i hospitalerne eller i private boliger samt forøvrigt enhver anden til lindring af sygdom eller nød tjenlig virksomhed blandt trængende. Desuden påtager stiftelsen sig skolegerningen og privat undervisning".

(5)

I øvrigt svarede statutterne i store træk til fundatsen for St. Laurentius Stiftelse, der nogle år tidligere havde købt Rodishøj til præstegård. Underskrivelsen af statutterne blev bevidnet af pater Kerckhoffs og snedkermester Emil Christiansen, Roskilde.

De første søstre ankom fra Frankrig til Roskilde allerede i

Sct. Maria Hospital, inden parken foran hospitalet ud mod Frederiksborgvej var vokset til. Fotografi. Ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Roskilde. St. Maria Hospital.

*Sct. Maria Hospital.
Postkort. Ikke dateret.*

august 1903, og Søster Marie-Clemence de la Croix skulle som priorinde lede det nye hospital. Indtil hospitalet var opført og søstrene dermed havde fået fast bopæl, boede de i lille gult hus på Bellevuesti 3.

I løbet af den resterende del af 1903 ankom 19 pionersøstre. Huset på Bellevuesti 3 blev dermed for trangt, og ordenen købte villaen "Henriettes Minde" af sadelmager A. Buch. Huset omdøbte de til "Villa Marie-Louise" efter ordenens første søster.

Nogle af søstrene forberedte det nye hospital sammen med damer fra byens borgerskab ved at sy lagener og andet linned, mens andre tog sig af undervisning, bl.a. privatundervisning i fransk, og allerede året efter - i 1904 - åbnede søstrene en katolsk skole for børn.

Hospitalet blev et anseligt bygningsværk. Opførelsen kostede knap 250.000 kr, og bygningen var tegnet af to arkitekter, der var specialister på hver deres område: Arkitekt V. Stigaard, der som speciel hospitalsarkitekt var ansat under Københavns Kommune med hovedvirksomhed på Sct. Hans Hospital, sørgede for hospitalets indretning, mens den unge arkitekt Louis Kofoed-Jensen havde tegnet facaderne. Selve byggeriet stod lokale håndværkere for. Murermestrene Christian Schledermann og Heinrich Ewers stod for murerarbejdet, tømmer- og snedkerarbejdet udførtes af henholdsvis tømmermester Thomas Reimer

og snedkermester Jakobsen og malerarbejdet af malermestrene Jens R. Jensen og Holmbom. Blikkenslagermester C.J.S. Jensen stod for blikkenslagerarbejdet.

Byggeriet stod på i 1904-05. Det første spadestik foretog lensgreve Chr. Holstein-Ledreborg, og grundstenen blev nedlagt den 4. maj 1904 af pater Alfons Kerckhoffs i hospitalets sydvestlige hjørne, hvor der også blev indmuret nogle medaljer samt et eksemplar af *Berlingske Tidende* og *Roskilde Avis*. Et dokument, der ligeledes blev indmuret, fortalte om omstændighederne ved købet af grunden og nævnte de personer, der skulle medvirke ved byggeriet. Dokumentet sluttede således:

I den allerhelligste Treenigheds, Faderens og Sønnens og Helligaandens Navn, i det Herrens Aar 1904, paa Onsdag den 14. Maj, under Pave Pius den X's Pontificat, kong Christian d. IX's Regering, paa den Tid, da Johannes von Euch var Biskop over Danmark og Island, Hr. Aagaard Borgmester i Roskilde, medens p. Lhoumenau var Generalforstander, søster Marie-Patricia Generalforstander for Les Filles de la Sagesse, og Sr. Marie-Clemence Forstanderinde i Roskilde, har Prior Kerckhoffs, Sognepræst for den katolske Menighed i Ro-

Sct. Maria Hospitals park, hvor et krusifiks stod nær kilden. Foto: Erh. Flensborg. Ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

skilde, Lejre og Ringsted, højtideligt indviet og nedlagt Grundstenen til Sct. Maria Hospital.

Maatte dette Hospital staa i mange Aar til Guds Ære og de Syges Nytte. (6)

I Roskilde Dagblad kunne man i forbindelse med byggeriet læse om hospitalet, at det "er ubetinget den eleganteste og stilfuldste Bygning, der i de sidste Aar er opført i Roskilde. Alle-rede som den nu staa, næppe fuldført i det Ydre, virker den med sine rolige Linjer og sin enkle Stil som et harmonisk, afsluttet Hele." (7)

Der var lutter rosende ord til byggeriet og dets formål, idet avisen fastslog, at det var naturligt med en smuk ramme "om det gode Formaal, Maria-Søstrene har sat sig: at hjælpe og pleje syge og svage Mennesker". Avisen kunne desuden fortælle læ-serne, at hospitalet kun var begyndelsen til et større byggebo-om på området. Katolikerne stod snart også for at bygge en kirke, en stor vaskeribygning, en materialbygning og et ligka-pel, og man åbnede desuden mulighed for, at en større udvi-delse af hospitalet kunne ske mod øst. For planlægningen af grunden stod stadsingeniør Jørgensen: "Den store Grund, der bliver tilovers fra Bygningen, vil blive omdannet til en Park, anlagt i engelsk Stil, og den vil komme til at strække sig helt

Sct. Maria Hospital set fra bagsiden, da den gamle møllemdam endnu lå mellem hospitalet og Det adelige Jomfruklosters marker. Foto: Erh. Flensborg. Ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

over til Klosterparken mod Øst. De mange naturlige Kilder og Smaadamme, der findes på Grunden, vil blive udnyttede i Udsmykningens Tjeneste." Således var det hele planlagt - og således blev det udført.

Da hospitalet stod færdigt, blev det ved en stor fest indviet den 14. marts 1905. Adskillige kendte personer deltog. Biskop Johannes von Euch indledte højtideligheden, pater Kerckhoffs holdt indvielsestalen, og byrådsmedlem, overretssagfører Jacob Jacobsen udtrykte byens taknemmelighed over, at lokale håndværkere var betroet det store arbejde. Lensgreve Chr. Holstein-Ledreborg deltog sammen med syv medlemmer af byrådet og andre roskildensere, herunder byens læger. (8)

Desuden deltog den katolske forfatter Johannes Jørgensen - en af periodens store kulturpersonligheder, der var konverteret til katolicismen -, der havde digtet en salme (melodi: Store Gud, vi love dig):

*Over hele Jorden rund
store Gud, vi vil dig prise
for al Gave, god og sund,
og al Naade, du vil vise
Adams Børn i Syd og Nord,
som paa Livets Klode bor.*

*Sct. Maria Hospitals
kapel. Foto: Erh.
Flensborg. Ikke dateret.
Roskilde lokalhistoriske
Arkiv.*

*Dagen strømmer, ren og blank,
hver en Morgen fra det Høje,
og hvor Gyldensolen sank,
tændes Stjernens milde Øje.
Tak, o Herre for sin Sol
og for Stjærner under Pol.*

*Høje Herre over Jord
hør det Suk, vi vil dig sende,
lad os vandre i dit Spor,
lad i vore Hjærter brænde
Ilden, der paa Jord blev tændt
af den Sol, som du har sendt.*

*Retfærds Sol, vor Herre Krist,
du må alt vort Værk velsigne,
saa vor Gerning først og sidst
maa din Frelsergerning ligne!
Intet kan vi uden dog,
alt vi kan paa Korsets Vej.*

*Sct. Maria Hospitals
Park, hvor børn og voksne
samles foran grotten med
Jomfru Maria. Postkort.
Foto: Carolsfeld-Krausé.
Ikke dateret.*

Sct. Maria Hospital havde fra begyndelsen plads til 45 patienter. Hospitalet havde en afdeling for almen kirurgi og medicin, en særlig børneafdeling og en meget søgt og kendt fødeafdeling. Der var desuden tilknyttet en sygeplejeskole og en to-

årig uddannelse for barneplejersker.

Da hospitalet åbnede, blev dets første overlæge Th. Lunding-Smith, assisteret af læge Paula Clausen og læge Fritz Jørgensen samt læge Kaj Møller. Efter at Lunding-Smith rejste i 1914, blev overlæge Tage Hansen, til han i 1921 rejste til Århus.

Siden har hospitalet kun haft ganske få overlæger, fra 1921 til 1934 overlæge P.A. Veilbæk og siden fra 1934 overlæge Jens Sejrsen, der om nogen sikrede hospitalet dets ry for en meget høj kvalitet. Jens Sejrsen blev beskrevet som et roligt og tilforladeligt væsen med stor menneskelighed, der aldrig gav patienterne indtryk af overlægeoverlegenhed, og på samme måde er hans faglige kvalifikationer blevet meget rost, ikke mindst hans dygtighed i behandling af kirurgiske sygdomme og fødselshjælp, som var hans speciale. (9)

Plejepersonalet kom naturligvis først og fremmest fra ordenen selv. Flere af de første søstre havde fået deres sygeplejeuddannelse på franske militærhospitalet, der tidligere havde hørt under deres orden, og søstrene var inden indvielsen inde og se på forholdene på Sct. Josefs Hospital i København, og de fik konsulentbistand herfra til at opbygge sygeplejen i Roskilde. Søstrenes sygeplejerskeuddannelse foregik herefter i samarbejde med sygeplejerskolen på Sct. Josefs Hospital, hvor eleverne skulle være det ene elevår, mens eksamen foregik på Sct. Maria Hospital.

Hospitalets køkken lavede mad til hospitalet, til de ansatte,

Søstre og børn foran Sct. Maria Hospitals kapel og langs bagsiden af hospitalet. Ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

sygeplejeeleverne og til kommuniteterne, til kostskoleeleverne på den skole, der var oprettet, og til præsterne, som havde deres egen spisestue på hospitalet.

Som noget helt specielt var der ved køkkenet indrettet en lille spisestue, hvor landevejens farende svende kunne få serveret varm middagsmad af søstre. Det var et tilbud, der var helt i Montforts ånd, og der var altid stor søgning til hospitalskøkkenets måltider. (10)

De første fire forstanderinder var alle franske søstre, og først 1935-38 blev den danskfødte søster Maria-Ange forstanderinde. Det var ikke så lige til for de franske nonner at begå sig i det danske samfund, især på grund af sproget.

I begyndelsen havde de en ordbog med i byen, når de skulle købe ind. Således ville de en dag servere oksetunge. Ifølge ordbogen blev det til "oksesprog", og det forstod slagteren naturligvis ikke, men efter diverse fagter og rækken tunge forstod han.

Søstrene havde også vanskeligheder med den danske mad, da det i begyndelsen var dem, der stod for madlavningen. De begik nogle gange fejltagelser som at servere øllebrød som sovs, men det fik en ende, da man i et par måneder ansatte en dansk dame, Marie Andersen, til at gå søstrene til hånd og instruere dem i dansk madlavning. Hun faldt imidlertid så godt til i hospitalskøkkenet, at hun blev der resten af sit liv. (11)

Mens menigheden ufortrødent arbejdede på at opføre det nye hospital, brød et stormvejr løs, som var rettet mod katolikkerne i Danmark i almindelighed og den katolske menighed i Roskilde i særdeleshed.

Noter

(1) *Roskilde bys Historie*, bd. 3, s. 175-77.

(2) P.A. Veilbæk: "Sct. Maria Hospital".

(3) Arthur Fang: "Sct. Maria Hospital i Roskilde gennem 50 Aar" i: *Roskilde Dagblad* 9.3.1955.

(4) Kjøbekontrakt.

(5) Statutter for St. Marie Stiftelse, dateret Roskilde den 16. november 1905. Roskilde Byfogedkontor.

(6) Poul Wiisbye: Utrykt manuskript om Visdommens døtre dateret 1. maj 1995. Roskilde Museum.

(7) "Det nye Sct. Maria Hospital i Roskilde" i: *Roskilde Dagblad* 6.9.1904.

(8) Hans Rønø: *Roskilde. Billeder fra svundne Dage*, s. 32.

(9) "Sct. Maria Hospital i Roskilde" i: *Roskilde Tidende* 9.3.1955.

(10) Poul Wiisbye: Utrykt manuskript om Visdommens døtre dateret 1. maj 1995. Roskilde Museum.

(11) Marie Andersen skrev i øvrigt senere de så populære bøger om Tude Marie.

6

Menigheden i stormvejr

Der skulle ikke gå lang tid, før kritiske røster om katolikerne og den katolske menighed rejste sig i dagspressen, og katolikernes aktiviteter i Roskilde fik hurtigt nyhedens interesse helt ind til hovedstaden.

Angrebene lagde dog ikke nogen dæmper på den virkelyst, som udstrålede fra pater Kerckhoffs og menigheden. Katolikerne ville mere end arbejdet blandt deres egne. De ønskede over en bred front at videreføre noget af det omfattende sociale arbejde, der karakteriserede klostrene i middelalderen, men det blev hurtigt klart, at det sociale arbejde og menighedsarbejdet ikke ville få lov til at gå stille af - og da slet ikke i Roskilde, hvor pater Alfons Kerckhoffs mødte stærke kræfter, som ganske enkelt ønskede katolikerne ud af byen - og gerne ud af landet - hurtigst muligt.

Angrebene mod den katolske menighed i Roskilde tog ofte afsæt i omtaler af bøger om katolicismen, bl.a. en oversættelse af den amerikanske teolog Charles Chiniquys bog *Katolicismen afsløret*, men hurtigt kom indlæggene frem til det konkrete, nemlig den katolske menighed i Roskilde, der jo også ganske hurtigt var blevet særdeles synlig i bybilledet.

Især benyttede folkekirkens præster sig af lejligheden til at rette skytset på mod katolikerne, der var fordrevet fra Frankrig, og som etablerede sig i Danmark. Budskabet var, at når franskmændene således havde gjort op med den katolske kirkes indflydelse, skulle danskerne være på vagt og passe på ikke at blive løbet over ende af katolikerne. Det bedste var derfor at få stækket katolikernes virkelyst.

Den første større avisfejde begyndte allerede i august 1903. *Roskilde Avis* bragte en artikel om den omtalte bog om katolicismen. Artiklen var ikke en egentlig anmeldelse, men viderebragte danske synspunkter fra anmeldelser af bogen, der handlede om det utålelige åg, den katolske kirke byder sine medlemmer, og om den katolske kirkes forvanskning af evangeliet. Artiklen formede sig som en anbefaling af bogen - og her kom den lokale vinkel ind i billedet - "...da der jo nu i adskillige danske Byer har bosat sig katolske Præster, hvis Virksomhed gaar ud paa at bringe Mennesker ind under Pavens Regimente..." (1)

Denne artikel kunne pater Kerckhoffs ikke sidde overhørig. Få dage senere bragte avisen et længere svar fra Kerckhoffs på artiklens og bogens synspunkter, og dermed var ballet åbnet til en længevarende polemik mellem Kerckhoffs og forskellige lokale folkekirkepræster, bl.a. sognepræst Hans Ernst Meyling, Roskilde. Tonen i indlæggene var til tider barsk, der blev skrevet om katolsk propaganda, og Meyling skrev:

Jeg tillader mig at gøre Opmærksom herpaa nu, da vi har en katolsk Kirke her i Byen, at man ikke skal blive ganske overordentlig imponeret, hvis man ogsaa her skulde blive Vidne til et gnistrende katolsk Lærdoms-Fyrværkeribombardement.

Debatten i *Roskilde Avis* om den amerikanske bog og katolikkerne varede til ind i september samme år.

I 1904 opstod en ny pennefejde i *Roskilde Avis*, denne gang med afsæt i bogen *Hvad der skiller os fra Rom? Kort Fremstilling af den romersk-katholske Kirkes Hovedvildfarelser*, skrevet af den evangeliske præst Adolf Bender. Bogen blev anmeldt i *Roskilde Avis* af pastor M. Bjørnskov-Petersen, og kort efter kom pater Kerckhoffs med sit svar, som blev bragt i avisen over tre dage. Pennefejden begyndte i juli og varede frem til september samme år med mange meget lange indlæg, hvorefter avisen så sig nødsaget til at bringe følgende notits:

Den langvarige Polemik, der har været ført heri Bladet mellem d'Hrr. Pastor Bjørnskov-Petersen og Prior Kerckhoffs, vil blive afsluttet i de nærmeste Dage, da vi paa Grund af den store Stofmængde ikke ser os i Stand til at give d'Hrr Husly længere. (2)

Også købet af jorden til Sct. Maria Hospital og planerne om at opføre hospitalet skabte røre i avisspalterne. I første omgang fremkom der dog enkelte artikler, som var præget af sympati for katolikkernes virke.

Det københavnske blad *Folkets Avis* bragte således i 1903 en artikel med overskriften "Fordrevne Katolikker fra Frankrig bosætter sig i Danmark. Bliver Roskilde Bispestol?", og selv om artiklen ikke var stor, kunne sådanne overskrifter nemt få det til at gippe i mangen en protestantisk præst.

Artiklen skrev om etableringen af den katolske menighed og nævnte købet af den store grund, hvor et hospital skulle opføres, og hertil føjer artiklens anonyme forfatter så:

Til de katolske Præsters Dør gaar ikke en fattig forgæves, og saa længe deres Midler, som jo er store, strækker til, ja saa er Katolikkerne den bedste Samaritan, en By kan eje. (3)

Hermed fik forfatteren også trådt på en af Roskildes ømme tæer, nemlig hospitalsvæsnets tilstand, og det var et punkt, som få år senere skulle blive centrum for en stor strid i byen.

Omkring samme tid kunne *Berlingske Tidende* oplyse læserne om en stor ejendomshandel i Roskilde, og der gjordes rede for katolikernes køb af hjørnegrunden, hvor hospitalet skulle opføres. Artiklen indeholdt detaljerede oplysninger om handelen og kom bl.a. ind på, at den ejedes af Hans Rasmussen Langes Stiftelse. Den efterfølgende del af artiklen antyder, at den må være blevet skrevet af en person med et rimeligt nært kendskab til handelen og grundens ejer:

Denne Handel er vistnok kommen overraskende for den Langeske Stiftelses Bestyrelse, som kunde have betalt den forrige Arvefæster en langt større Købesum og endda have gjort en god Forretning, men nu have Katolikerne skyndt sig med at afslutte handelen, og de tage hele Profitten.

Artiklens anonyme forfatter så dog positivt på handelen, som ville blive til fordel for byen:

Naar Sagen ses fra et rent Skønhedsstandpunkt, kan der neppe være Tvivl om, at den Brug, Katolikerne ville gøre af Grunden, vil blive til større Pryd for Byen end om den blev udparcelleret til Smaavillaer eller efter kjøbenhavnsk Facon bedækket med Lejekaserner. Og har det været længe inden Katolikerne have slaaet Rod i Roskilde, som i sin Tid har været deres Hovedsæde i Danmark, have de nu gjort det grundigt. (4)

En god del af postyret havde bund i misforståelser og rygter, som begribeligvis kunne få hårene til at rejse sig på adskillige folkekirkemedlemmer i denne periode, hvor den katolske kirke og den protestantiske kirke stod stejlt overfor hinanden.

Således forlød det nogle gange, at et katolsk bispedømme skulle oprettes i Roskilde, og det foranledigede en artikel med overskriften "Et katolsk Bispedømme i Roskilde? De forjagne franske Søstre tager Affære", hvor biskop Johannes von Euch svarer på de fremførte påstande. Artiklen bringes her i sin fulde ordlyd, fordi den på udmærket vis illustrerer på den virak, der konstant var omkring den katolske menighed i Roskilde:

Som bekendt bygges der for Tiden paa katolsk Initiativ et storstilet katolsk Hospital heri Byen, og efterhaanden som Arbejdet er skredet frem, er der opdukket Rygter om, at Katolikerne skulde omgaas med Planer, gaaende ud paa at indstifte et katolsk Bispedømme i Roskilde, som en Støtte for deres Propaganda i Norden.

Foranlediget af de nævnte Rygter henvendte vi os i Dag til den katolske Biskop i København, Hr. Johannes v. Euch, forelagde ham Sa-

gen og modtog følgende Svar:

Der er ikke noget reelt Grundlag for disse Rygter. Men paa den anden Side er det begribeligt nok, at de har kunnet opstaa. Thi et Bispedømme i Roskilde vilde jo have Traditionen for sig, og denne Stad er som bekendt endvidere den eneste, som ikke alt er "optaget".

For saa vidt kunde det hele altsaa se ganske naturligt ud. Men at lave et katolsk Bispedømme er ikke noget, man saadan løber til. Jeg er kun apostolisk Vikar for alle Katolikker i Danmark, paa Island og i Grønland, men bærer Titelen Biskop af Anastasiopolis - et gammelt, asiatick Bispedømme, der eksisterede i den Tid, da hele Asien var kristent. For at der skulde kunne oprettes et virkelig dansk Bispedømme, maatte Hierarkiet være indført, der maatte være et Domkapitel til Stede og foreligge en Foundation - alt sammen noget, der nok kan komme ad Aare, men som endnu hører Fremtiden til.

For øvrigt lader det til, at Hospitalet ved Roskilde vil blive det smukkeste Hospital i Danmark. Det kommer til at ligge ganske vidunderligt, midt i en dejlig Park på 90.000 Kvadratalen, nær ved Issefjorden.

Ejerne er 20 forjagne franske Søstre fra Cherbourg, Brest og Toulon. For Tiden er de beskæftigede med at sætte sig ind i det danske Sprog for at kunne røgte deres Gerning saa meget des bedre, naar Hospitalet - forhaabentligt i Slutningen af indeværende Aar - staaer færdigt! (5)

Et andet eksempel på rygtedannelsen ses i et avisinterview med pater Kerckhoffs om skolen og kirken i Roskilde. I interviewet bringer avisen et rygte frem, som har været fremsat i det københavnske blad *Vort Land* om, at den katolske kirke i Roskilde skulle placeres vis a vis Roskilde Domkirke, og at den skulle blive en ny udgave af den gamle Sct. Laurentii Kirke i bymidten. Det rygte måtte bero på en misforståelse, fastslog Kerckhoffs. (6)

Katolikkerne blev også emne for de lokale socialdemokrater. I bladet *Samfundet* kunne man finde overskrifter som "Socialdemokraterne og Katolikerne. En Fare for Danmark!".

Også i de københavnske dagblade fremkom der nu angreb på katolikkerne. Med de manende ord "Lad os være vaagne, og lad os hvæsse Kniven i Tide" skrev et københavnsk dagblad:

De franske Søstre vil paa dansk grund begynde den Virksomhed, som det franske Folk har fundet saa uudholdelig, ja, landsskadelig, at man har jaget dem ud af deres eget Fædreland! Stilfærdigt og indsmiggende, paa katolikkens Vis, vil de begynde deres Propaganda i Danmark, men deres Maal vil være at opnaa den samme Magt her, som Frankrig kun med store Anstrengelser har formaaet at ryste af sig efter mange Aars fortviolet Kamp. Skal vi nu under Prinsesse Maries Protektion ogsaa have Katolicismen opelsket i dens mest fordummede og magtbegærlige Form? Skal Danmark til at være et udsøgt Fri-

sted for en kirkelig Misvækst, som andre Samfund med skarpsleben Kniv har skaaret bort fra Stammen? (7)

Da Sct. Maria Hospital først stod færdigt, medførte det omfattende - positiv - omtale i både lokale og nationale aviser og ugeblade. Blandt de mange landsdækkende reportager, som berettede om indvielsen af hospitalet, var der da også nogle, som kom ind på den megen tale om, at de katolske søstre var uvelkomne, og at de først og fremmest kom til Danmark for at gøre propaganda for katolicismen.

Det populære ugeblad *Hjemmet* skrev om det spørgsmål:

Vær forvissat om, at alle danske Katolikker lige fra Lensgreve Holstein-Ledreborg til Folketingsmand Jens Busck, i deres inderste Hjærte glæder sig over det Fremstød, Katolicismen ved det nyrejste "St. Maria Hospital" har faaet her i Landet. Og maaske var det næppe nogen ren Tilfældighed, at Prinsesse Marie ved Bortrejse var forhindret fra at bivaane Indvielseshøjtideligheden.

Hvem tør vel ogsaa nægte, at et stort Hospital, der drives af Katolikker og i katolsk Aand, alene gennem den Omstændighed, at det er og virker, gør Propaganda for den katolske Tro?

Den katolske Biskop Johannes von Euch, som selvfølgelig var til Stede paa Indvielsesdagen, kan have Ret i, at "St. Maria Hospital" bl.a. staar som et nyt Led i Roskildes katolske Historie, og Ingen vil nægte Hr. Jens Busk, at Roskilde fremfor nogen anden By i vort Land - Ribe ene undtagen - er de katolske Minders Stad, og den Omstændighed, at et katolsk Bispedømme i Roskilde ville have Traditionen for sig, som von Euch siger, behøver ikke at være ensbetydende med, at et saadant en Gang vil blive oprettet. (8)

Med et sejtræk havde de katolske søstre og brødre dog forstået at skabe sympati omkring deres arbejde og initiativer, men modvilje var svært at overvinde. Arthur Fang har skildret stemningen på det tidspunkt i Roskilde:

Det dengang eksisterende Begreb, Gadedrengene, tilkendegav paa deres Vis Stemningen i visse Kredse ved at bombardere de franske Søstre med Sten, naar de viste sig paa Gaderne. Og Taknemlighed over, at fremmede havde skaffet en for den Tid meget anselig Kapital og herfor bygget Byen et stort, fuldt moderne Hospital - den mærkede man ikke meget til. Snarere det modsatte. Næppe var Sct. Maria Hospital en Kendsgerning, før der med Domprovst Juul Bondo som Fører rejstes en Bevægelse for - nu, da det vel nærmest var for sent - at faa bygget et Menighedssygehus. (9)

Sct. Maria Hospital fik hurtigt ry for sin høje kvalitet af pleje og behandling, men som nævnt af Arthur Fang ville domprovst Peter Bruun Juul Bondo ikke stå tilbage for katolikker-

ne. Han var domprovst i Roskilde i 1901 til sin død i 1915. Han rettede en række angreb mod katolicismen, og da loven om menighedsråd var gennemført i 1903, tog han sammen med menighedsrådet initiativ til at opføre og indrette et menigheds-sygehus.

Det blev bygget bag amtssygehuset på Køgevej: "Et af resultaterne af det katolske sygehus i Roskilde blev altså, at der kom gang i sygehusplanerne i den by, der ellers så længe havde søvet tornerosesøvn, når det gjaldt sociale fremskridt," skrev *Social-Demokraten* i Roskilde ved Sct. Maria Hospitals 50-års jubilæum. (10)

Som en lokalavis imidlertid kunne konstatere, så gik der ikke lang tid, før roskildenserne havde vænnet sig til synet af søstrene i deres karakteristiske klædedragt. Den megen opmærksomhed hæmmede dog ikke søstrenes virkelyst, de byggede ufortrødent videre på deres værk, som hurtigt også omfattede en skole.

Noter

(1) "En Bog om Katolicismen" i: *Roskilde Avis* 13.8.1903.

(2) M. Bjørnskov-Petersens første artikel "Katolicismen bedømt i Udlandet" blev bragt i *Roskilde Avis* 23.7.1904. A. Kerckhoffs svarede i tre indlæg 27.-29.7.1904. Debatten medførte adskillige bidrag i den lokale avis.

(3) Avisartiklen, der er udateret, findes i montfortanernes udklipsbøger i Katolsk Historisk Arkiv, København.

(4) "Stor Ejendomshandel" i: *Berlingske Tidende* 27.3.1903.

(5) Artiklen findes i montfortanernes arkiv i Katolsk Historisk Arkiv, København, men udklippet er dog ikke dateret.

(6) Artiklen "En katolsk Skole og Kirke i Roskilde" findes i montfortanernes arkiv i Katolsk Historisk Arkiv, København, men udklippet er dog ikke dateret.

(7) Citeret efter artiklen "Sct. Maria hospital blev mødt med had og uvilje" i: *Roskilde Dagblad* 10.4.1962.

(8) N.Th.: "Maria Hospital i Roskilde. I de katolske Minders By" i: *Hjemmet* 26.3.1905.

(9) Arthur Fang: "Sct. Maria Hospital i Roskilde igennem 50 Aar" i: *Roskilde Dagblad* 9.3.1955.

(10) "'Visdommens døtre's hospital betød meget stort fremskridt" i: *Social-Demokraten* 9.3.1955.

7

Skt. Josefs Skole bliver oprettet

Den 8. oktober 1904, kort før søstrene flyttede ind i det nye Sct. Maria Hospital, begyndte de at undervise. Fra første dag underviste de tre børn under beskedne forhold i deres hus på Bellevuesti 3: Ingeborg Jacobsen, der var fem år, Ellen og Asger Hansen, der var syv år og tvillinger. (1)

Når den katolske skoleundervisning i Roskilde kunne finde sted, skyldtes det tildels Junigrundlovens paragraf om trosfrihed fra 1849. Med loven blev det tilladt at have katolsk kirkeliv i Danmark, men det var dog Friskoleloven fra 1855, der gav mulighed for oprettelse katolske skoler i Danmark.

Katolsk Centralskole havde med særlig tilladelse allerede eksisteret i nogle år, i 1858 blev Sankt Joseph Søstrenes Skole grundlagt, og i de følgende år fulgte andre skoler både i København og i adskillige købstæder efter, således at der omkring 1900 var 15 katolske skoler i Danmark. Sct. Josefs Skole, som den senere kom til at hedde, blev altså den 16. (2)

Der kom ikke flere drenge på skolen før 1924. Fra den katolske skoles oprettelse og en række år frem havde Roskilde tre private pigeskoler: Frk. Lønholdt skole i Palæet, Frk. Christensens i Olsgade, hvor museet har til huse i dag, og endelig den katolske skole. På den katolske skole betalte man kun det halve af, hvad skolepengene var i Lønholdts, nemlig 5 kr om måneden. (3)

Foruden undervisningen af disse børn havde søstrene voksenundervisning efter skoletid om aftenen i sprog, finere håndarbejde og musik - og man kan dermed nok kalde dem foregangskvinder på dette område.

Efter nogen tid flyttedes skolen til villa "Marie Louise" overfor præstegården. Skolen fik nu navnet Ecole française (Den franske skole).

Dette kunne dog kun være en midlertidig løsning, for det stod hurtigt klart, at det var nødvendigt med en egentlig skolebygning. Skoleloven af 1899 havde sat et skolebyggeri i gang over hele landet, og den lov fulgte privatskolerne også.

I 1910 gik man i gang med at opføre den første skolebygning bag villa "Marie Louise", og den blev indviet under festlige for-

mer den 8. december 1910. *Roskilde Tidende* skrev følgende:

I Dag indviedes ved en smuk lille Højtidelighed den nye Skt. Josefs Skole, der i Sommerens Løb er rejst i Skt. Maria Hospitals Have. Skolen er en køn 2-etages Bygning. Den rummer fire lyse, store og luftige Klasseværelser, en Gymnastiksal og en Musiksal, desuden et Par mindre Værelser, hvor Søstrene kan give Privatundervisning. Skolen kan i alt rumme 80-90 Elever, og den tæller allerede 40, der tidligere har nydt godt af Søstrenes Undervisning under de mere indskrænkede pladsforhold i Villa Montfort. Skolen er foreløbig kun for Piger. Undervisningen gives af særlig uddannede Skolesøstre. Der undervises i Bibelhistorie som i enhver anden Skole, og Undervisningen er religiøst set ganske upartisk. Skolen søges da ogsaa hovedsageligt af Børn fra ikke-katolske Hjem. (4)

Hermed var Skt. Josefs Skole præsenteret for offentligheden med dens nye navn. (5)

Skolens første leder var søster Marguerite, og det tilskrives ikke mindst hendes fine, positive karaktertræk, at katoliskkrækken efterhånden fortog sig. (6) Hun var fransk, havde et strålende humør og et vidtfavnende væsen, som skabte kontakt udadtil med byens borgere og myndigheder.

Undervisningen i den nye Skt. Josefs Skole blev først varetaget af en dansk søster, men hun døde inden længe tragisk af den spanske syge. Efter hende ansatte skolen den første lærer, som ikke var medlem af ordenen Vidsdommens døtre, nemlig Gudrun Eriksen.

Hun kom til at arbejde på skolen i 37 år og blev en afholdt lærer. Udover at være lærer var hun børnebogsforfatter. Hun skrev en række populære børnebøger om drengen Obaldus og hans søskende fra Nyboder. Hun hjalp desuden med at renskrive Maria Andersens bøger om Tudemarie. Gudrun Eriksen var endvidere amatørarkæolog og lokalhistoriker og har skrevet flere bidrag til den katolske menigheds historie i Roskilde.

De første år gjaldt det om at udbygge skolen med samtlige klassetrin. Det krævede hårdt slid at fastholde skolens position og desuden at udbygge den. Det var trange tider for de private skoler, især de eksamensberettigede, fordi meget nyt udstyr og nybygninger, som loven krævede, kostede mange penge.

Lærerlønningerne var små, og mange af lærerne havde en arbejdsdag, der var på både 10 og 11 timer: "I denne situation klarede de katolske skoler sig bedst, dels fordi de støttedes af trofaste forældrekredse og menigheder, dels fordi lærerne - hvoraf flertallet præster eller søstre - med ildhu påtog sig undervisningen for et ringe vederlag," skriver en af skolens senere lærere, Johs. Holsting. (7)

Fællesundervisning for drenge og piger blev efterhånden almindelig, og Skt. Josefs Skole fulgte denne udvikling.

Der blev også oprettet en børnehave. Alle disse udvidelser krævede mere plads, og nye bygninger blev opført bag den første bygning fra 1910. I 1926 blev skolen således udvidet med en tilbygning, hvor der var en stor, lys gymnastiksal, fysikværelse m.m.

Skolen oprettede i 1923 en kostafdeling for piger på skolen, og i 1925 oprettedes en kostafdeling for drenge, så man kunne tage elever ind fra større områder. I 1927 oprettedes et katolsk lærlingehjem for katolske drenge (helst fra kostskolen), der ønskede at lære et fag hos en mester i Roskilde.

Pigernes sovesal befandt sig ovenover hospitalets vaskeri ved Montfort-bygningen, begge bygninger lå bag skolen, og

Elever foran Skt. Josefs Skoles hovedbygning. Ca. 1920. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

drengenes på den anden side af Frederiksborgvej i præsteboligen. Denne kostskole blev lukket for drengenes vedkommende i 1956 og for pigernes vedkommende i 1958. "Der var ikke rigtig plads til at have eleverne boende, vi havde brug for klasseværelser til de efterhånden mange elever," erindrer søster Sidonie, der var leder af skolen 1951-68. (8) Helt frem til 1960-erne var der dog en mindre kostskole for drenge i præstegården, i de sidste mange år indrettet i den sydlige fløj af præstegården, hvor der i dag er menighedssal.

Skoledagen begyndte tidligt. Søstrene gik til messe kl. 6 i Sct. Laurentii Kirke, der blev opført 1914, og de fik et hastigt morgenmåltid, før de skulle få børnene op ca. kl. 7,30. Kl. 8 gik alle til morgenmesse i kirken. Alle kostelever skulle gå med, også ikke-katolikker.

Efter formiddagens skolegang var der frokost kl. 11,30, og bagefter fortsatte undervisningen til kl. 14, hvorpå børnene gik til kostsskolen til "rekreation", dvs. hvilestund. Kl. 16 var der lektielæsning, og kl. 18 spiste man aftensmad. Dernæst var der fritidssysler til sengetid. Selv søstrene skulle være i seng senest kl. 21.

Carla Jacobsen har givet en detaljeret beskrivelse af skolegangen på Sct. Josefs Skole i 1911-15, hvor nogle oplevelse adskilte sig fra hverdagen på andre skoler:

I 2. klasse begyndte franskundervisningen, det var terpemetoden, der blev anvendt, vi skulle lære udenad, om og om igen, små vers, lange børneremser og i 3. klasse var vi åbenbart modne til at lære og opføre små skuespil, de var ikke så små endda, for jeg husker de lange passager vi afleverede til fryd og undren for priorinden, præsterne og andre honoratiores... (9)

Skolens første leder, søster Marguerite, tog sin afsked efter godt en snes år. Hun blev efterfulgt af søster Elisabeth, der ledede skolen i fem år, hvorefter hun blev kaldt til andre opgaver. I 1928 udnævntes søster Helena, der havde været på skolen i fire år, og hun blev ifølge Peter Foersom en meget elsket og afholdt leder. Hun var en stor inspirator til mange nye aktiviteter. Hun opmuntrede til skolekomedierne i gymnastiksalen og folkedansen, som en af skolens lærere, Etly Johansen, ledede. Børnene gik meget op i folkedansen, som blev udført til sang eller grammofonplader, og de gav mange opvisninger iført smukke Hedebodydragter, som søster Helena også havde taget initiativet til at få syet. Hun stoppede som skoleleder i 1951 efter 27 års virke på skolen.

Skolen havde foreløbig kun en underskole, og hvis den skulle være tidssvarende, måtte den også have mellemskole,

der var indført i folkeskolen ved lov af 1903, og som var beregnet for elever, der ønskede en videregående skoleuddannelse. Mange af Skt. Josefs Skoles elever måtte søge optagelse i en anden mellemskole, men da det kunne tage tid, før en mellemskole kunne etableres, begyndte søstrene at forberede elever privat. Fra 1937 bestod hvert år flere elever mellemskole- og realeksamen som privatister hos søstrene. Fra 1947-48 blev skolen eksamensberettiget og kunne selv føre sine elever op.

En af skolens lærere, Ole Steen-Henriksen, har beskrevet skolens udvikling:

Efter eksamensrettighederne blev Sankt Josefs Skole ikke mindst en mulighed for børnene fra de mange omegnskommuner uden mellemskole- og realafdelinger. (Men for mange i Roskilde var og blev den, hvad en iøvrigt rar mand svarede mig, da jeg i 1958 spurgte om Vej: polakskolen. Det navn står for mig som et hædersnavn, for kirke og skole havde deres store andel i, at fremmedarbejderne - polakkerne - fra århundredets begyndelse, der nærmest fristede slavekår, i dag er fuldgældige, veluddannede middelstandsdanskere.) (10)

Mens Skt. Josefs Skole støt og roligt udviklede sig, fik stadig bedre faciliteter og et voksende antal elever, fik den katolske menighed i Roskilde endnu et vartegn: Sct. Laurentii Kirke med det karakteristiske kirketårn.

Noter

(1) Gudrun Eriksen: 1901 - 8. juni - 1951, s. 15.

(2) Der findes i dag 23 katolske skoler i landet, hvoraf de otte ligger i hovedstadsområdet. De er alle organiseret i Foreningen af katolske skoler i Danmark.

(3) Carla Jacobsen: "Min katolske skoletid" i: *Jul i Roskilde* 1989, s. 21.

(4) Citeret efter Johs. Holsting: "Træk af en skoles historie" i: *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole Roskilde*, s. 20.

(5) Ifølge *Roskilde Bys Historie* bd. 3, s. 148 fremgår det af den del af indskrivningsprotokollen, der endnu er bevaret for skolen, og som omfatter de sidste 19 af i alt 54 piger, at 2 elever var katolikker, resten protestanter.

(6) Peter Foersom: "En time i høflighed" i: *Jul i Roskilde* 1985, s. 25.

(7) Johs. Holsting: "Træk af en skoles historie" i: *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole Roskilde*, s. 20.

(8) Sr. Sidonie i *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole Roskilde*, s. 23.

(9) Carla Jacobsen: "Min katolske skoletid" i: *Jul i Roskilde* 1989, s. 21.

(10) Ole Steen-Henriksen: "Skolens historie i korte træk" i: *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole Roskilde*, s. 26-27.

18/1913-1

Til Roskilde Bygningskommission!

Underhøjnede tillader sig hermed
at ansøge den beredte Bygningskommission
om Tilladelse til at opføre en Kirke paa
Fredrikshøjsvej efter nedlagte Tegninger
med særdeles oplytelse.

Kerckhoffs

Sognepræst for den katolske Menighed

12 Marts 1913.

Så enkelt kunne det gøres! Pater Kerckhoffs få linier til Roskilde Bygnings-kommission om at få tilladelse til at bygge en kirke. Teknisk Forvaltning, Roskilde Kommune.

8

Kirken opføres

Den 12. marts 1913 satte pater Kerckhoffs punktum på en ansøgning, der skulle gøre den katolske menighed endnu mere synlig i Roskilde. Han havde skrevet et stykke papir, der i al sin enkelhed indeholdt følgende ansøgning:

Til Roskilde Bygningskommission!

Undertegnede tillader sig herved at ansøge den ærede Bygningskommission om Tilladelse til at opføre en Kirke paa Frederiksborgvej efter vedlagte Tegninger.

med særdeles Agtelse.

A. Kerckhoffs

Sognepræst for den katolske Menighed.

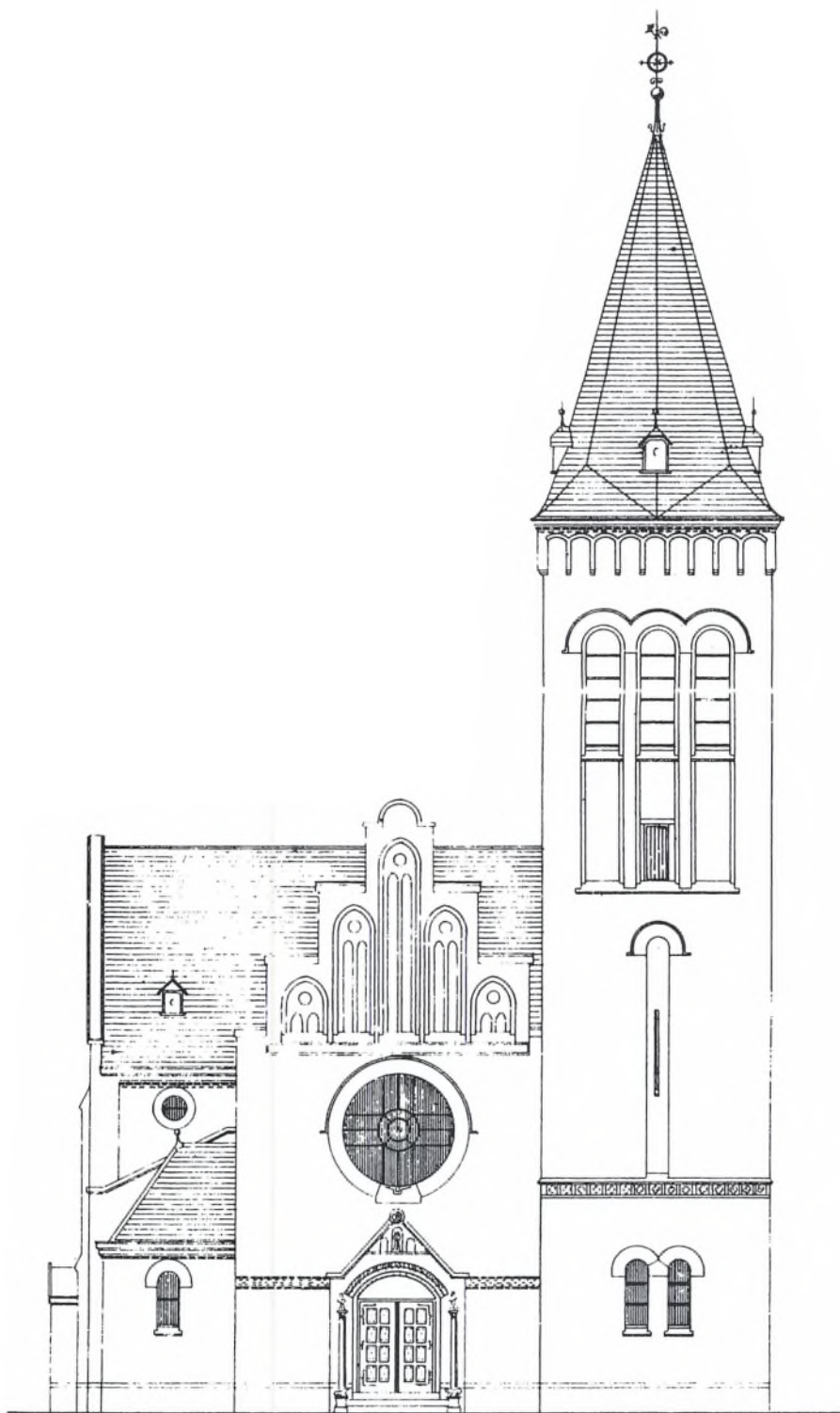
12. Marts 1913

Så kort kunne en ansøgning om så stor en bygning som en kirke altså forfattes for små 100 år siden. Menigheden havde efterhånden fået så meget vokseværk, at de eksisterende rammer var blevet for små. I festskriftet til biskop Josef Brems, der havde efterfulgt biskop von Euch, blev situationen formuleret således: "At Menigheden under disse Betingelser følte sig trykket af de snævre Forhold, at man først og fremmest fandt det "beskedne Kapel" ganske utilstrækkeligt, særlig da "Compagnie de Marie's Polakmission" havde antaget et ligefrem overvældende Omfang, at man brændende længtes efter en større, en rigtig Kirke, er egentlig selvfølgeligt." (2)

Ansøgningen om at opføre kirken ligger i dag i Teknisk Forvaltning i Roskilde, og her finder man også de tegninger til Sct. Laurentii Kirke, som pater Kerckhoffs henviser til.

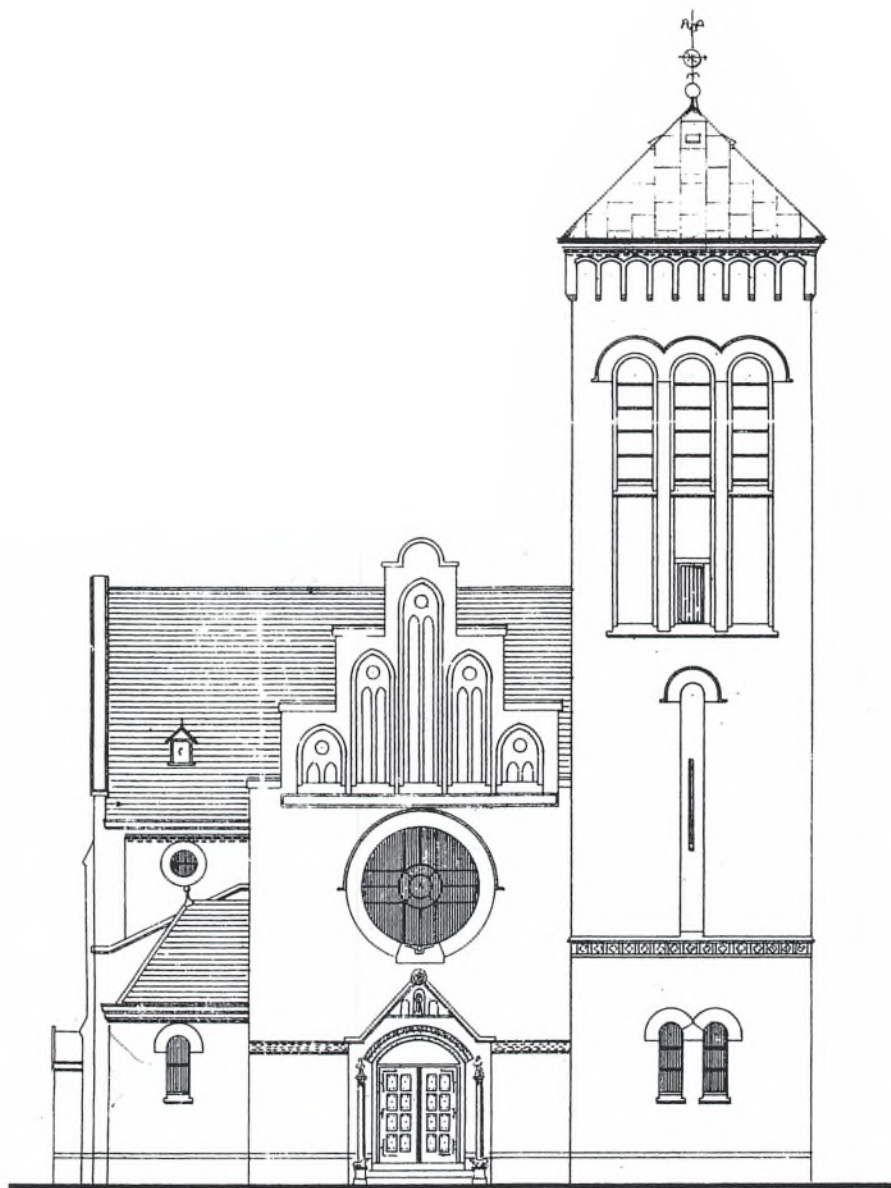
Tegningerne var tegnet af den ansete hollandske arkitekt Jacob van Gils fra Rotterdam, og det interessante set med nutids øjne er, at der ligger ikke én, men to tegninger. De er nøjagtig ens - bortset fra én væsentlig detalje. Tårnet har nemlig forskellige spir. På den ene tegning har van Gils tegnet en kirke med et højt, slankt spir i nordeuropæisk stil, mens han på den anden tegning har tegnet et kirketårn med en italiensk inspireret top.

Menigheden - utvivlsomt med pater Kerckhoffs som markant ordførende - valgte jo faktisk det høje kirkespir, som kendetegnede Sct. Laurentii Kirke helt frem til 1984, hvorefter arkitekten og menighedsrådet valgte et italiensk inspireret kirketårn. Det gjorde man, primært fordi der ikke var råd til at gen-

FACADE MOT Ø

Arkitekt Jacob van Gils' ene version af kirkens østfacade, som den kom til at se ud.

FACADE MOT O

Det alternative forslag til kirketårnet, der har stor lighed med den udformning, man valgte i 1984.

Sct. Laurentii Kirke havde i de første år smedjershegn og låger med bogstaverne S og L ud mod Frederiksborgvej. Foto: Erh. Flensburg. Ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

opføre det høje kirkespir, men i virkeligheden havde arkitekt van Gils allerede tegnet det nuværende kirketårn for knap 90 år siden.

Samme år, altså 1913, kunne pater Kerckhoffs i *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* med glæde fortælle om de storslåede planer for den nye kirke. Med artiklen bragtes en interessant tegning af, hvordan St. Laurentius Kirke - således var kirkens navn i begyndelsen - skulle se ud. Om menighedens og præsternes arbejde igennem de foregående 12 år hed det:

Det er derfor en stor Glæde for dem, en Løn, som de har fortjent, og forhaabentlig en betydelig Hjælp til Udvidelse af deres Virksomhed, at de nu endelig har set sig i Stand til at bygge en virkelig Kirke. (3)

Han fortalte om kirkens udseende og beliggenhed og tilføjede om den kolossale opgave det var at skaffe de nødvendige penge til at betale regningerne med:

Højere og højere over Marias Høj vil Bygningen hæve sig, og snart skal Spiret sættes paa, og stolt staaende paa det gyldne Kors vil Hannen spejle sig i Solens funklende Lys. Saaledes vil det forhaabentligvis gaa, de solide Haandværkere borger derfor. Men er dermed alt afgjort? Spørg Bygherren. Jo højere det smukke Gudshus rejser sig, desto nærmere kommer Betalingsfristen. Det er det eneste mørke Punkt i

Interiør fra Sct. Laurentii Kirke. Postkort. Stenders Forlag. Ikke dateret, men poststempelt 1925.

Roskilde.
Det Indre af Sct. Laurentii Kirke

Sct. Laurentii

Navnet Sct. Laurentii var ikke tilfældigt. Flere steder i Roskilde bærer i dag navnet Laurentius - kirken på Stændertorvet, hvoraf kun kirketårnet er bevaret, den katolske Sct. Laurentii Kirke og Sct. Laurentii Vej. Ifølge traditionen var Laurentius, som døde i 258, en kristen martyr. Legenden om ham blev først nedskrevet i ca. 500, og den beretter, at han som diakon i Rom blev beordret til at udlevere de kristnes skatte til kejseren. I stedet mødte han op med en skare fattige og syge. Det blev han straffet for, og han led martyrdøden, idet han blev stegt levende på en rist. Her lå han uden at sige et ord, men en tåre løb ud af øjnene og faldt med en lille lyd ned i ilden. Hans tåre satte Gud på himlen som stjernesknud, og derfor er der omkring Sct. Laurentii dødsdag den 10. august særlig talrige stjernesknud, som kaldes Sct. Laurentii tåre. Hans grav i Rom har siden 300-tallet været genstand for en helgenkult, og over hans gravsted opførte man kirken San Lorenzo fuori le mura, som er en af Roms syv valfartskirker. I Norden var han i middelalderen en populær helgen, og adskillige kirker er viet til ham, bl.a. også Lunds Domkirke. I folkesproget blev Laurentius til Lars. I billedkunsten er risten, som han led martyrdøden på, hans attribut. (8)

hele dette glædelige Foretagende. Medens mange glæder sig, regner, korresponderer, tigger, spekulerer, ængster den stakkels ansvarshavende sig og tilbringer mange søvnløse Nætter.

"Stol paa de Danskes gode Hjerter og kendte Velgørenhed," sagde en medlidende Sjæl til mig, idet den samtidig lagde et heldbringende Plaster paa Saaret. "De er Hollænder, i bange Dage har Holland rakt Danmark Haanden, nu vil Danmark hjælpe Holland. Haand i Haand vil de to Lande gaa for at fuldføre dette smukke Arbejde, Gud og hans Hellige Moder til Ære." Paa dette Haab har jeg bygget, var det uden Grund? Svaret maa Danmark give.

Biskop Josef Brems bringer en ganske underholdende historie om, hvordan en god del af kirkebyggeriet blev finansieret. Det fortælles, at P. Steidl, der ikke var ganske ukendt med kirkebyggeri, havde indgået et væddemål med pater Kerckhoffs. Kerckhoffs påstand var, at byggesummen kunne holdes under 100.000 kr, Steidl påstod det modsatte - men hvis Kerckhoffs vandt, skulle Steidl betale. Kerckhoffs vandt: "Det skal man ogsaa være Hollænder for at kunne præstere," kommenterer Brems. (4)

Samme P. Steidl fremdrog i en artikel i øvrigt det pudsige sammenfald, at lige præcis 500 år tidligere - altså i 1413 - blev

Sct. Laurentii Kirke og frugthaven nord for kirken. Fotografi ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Dronning Margrethe 1.s lig overført til Roskilde af hendes nærmeste rådgiver, biskop Peter Jensen Lodehat. I forbindelse med opførelsen af den nye kirke skrev han:

Kunde dette Jubilæum fejres paa en mere værdig Maade? Vi bygger et Gudshus, hvor man beder saaledes, som Danmarks største Kvinde har bedt: vi bygger et Gudshus, hvori der forkyndes den samme Tro, i hvilken Dronning Margrethe fandt sin største Trøst. Kirken i Roskilde vil for alle kommende Slægter blive Dronning Margrethes Jubilæumsminde. (5)

I det tidlige forår 1913 begyndte man at planere og nivellere grunden. Man måtte sløjfe en lille del af det gamle haveanlæg, som præstegården havde arvet fra den tidligere landbrugsejendom. Den 25. marts begyndte man på udgravningen - altså blot 13 dage efter at pater Kerckhoffs havde skrevet sin ansøgning til Roskilde Bygningskommission.

Den 15. juni samme år var man nået så langt, at man kunne nedlægge grundstenen, hvilket skete under pompøse former, idet Det katolske landsmøde var henlagt til dagen og stedet. Biskop Johannes von Euch foretog ceremonien efter at have læst prælatmesse. Cand.mag. Halfdan Kejser havde skrevet festsangen, som bl.a. lyder:

*Medens Volmerdagen minder
om vort gamle Flag,
og med stærke Baand os binder
fast til Korsets Sag,
vi hverandre Haandslag give:
tro i Herrens Kamp at blive,
for vort Land og Folk at virke,
rejse Danmarks Kirke. (6)*

Ifølge festskriftet til Josef Brems blev det lidt af et kapløb at få kirkebyggeriet gjort færdigt allerede samme år, som det var påbegyndt. Pater Alfons Kerckhoffs og menigheden havde ikke blot håbet på, men også regnet med, at kirken kunne stå færdig inden jul - givetvis fordi den så kunne stå klar til hans 25-års præstejubilæum den 22. december. Man nåede det ikke. Byggeriet trak i langdrag, kirkeklokkerne kunne dog ringe for første gang på den store festdag, og først søndag den 19. april 1914 var værket fuldendt. Denne dag kunne biskop von Euch foretage konsekrationen (7) af Sct. Laurentii Kirke.

Sct. Laurentii Vej fik sit navn i direkte tilknytning til Sct. Laurentii Kapel. Det vides ikke, hvornår vejen er anlagt. Den ses ikke i vejviseren 1904-06, men findes på et matrikelkort fra 1912. Det mest sandsynlige tidspunkt for anlæggelsen af vejen

er omkring 1908, idet baronesse Erikke Rosenørn-Lehn (9) flyttede ind i "Det hvide Hus" netop i 1908.

Under opførelsen af Sct. Laurentii Kirke førte arkitekt A. Møller, Roskilde, tilsyn med byggearbejdet sammen med pater Kerckhoffs. Ligesom med byggeriet af Sct. Maria Hospital var det lokale håndværkerfirmaer, som deltog i opførelsen af Sct. Laurentii Kirke: Muremestrene Ewers og Schledermann, glarmester Bernh. Guhle og smedemester G. Winchermann.

Sct. Laurentii Kirke er opført i romansk stil af håndstrøgne, røde sten på granitsokler. Allerede ved sine ydre mål var kirken efter datidens forhold imponerende: 34 meter lang, 17 meter bred og med en tårn på 36 meters højde. Tårnet havde to klokker.

Alt i kirken er solidt og ægte, fastslog samtiden (10). Det er en tre-skibet kirke med et højt og bredt midterskib og to lave sideskibe samt et tværskib, som tilstræber at give kirken korsform. Koret er en halvrund apsis, og granitsøjler med attisk basis og kapitæler med blomsterformige ornamenter skifter med piller af håndstrøgne, røde sten og bærer arkaderne i røde, skråkantede sten. Over midterskibet og sideskibene var der dengang halvbuet træloft, mens der i apsis var stenhvælvinger som i dag.

Kirkens interiør har gennem tiderne ændret udseende flere gange. Pater Kerckhoffs beskrev selv i 1913, hvordan kirken skulle indrettes:

I Koret kommer et fritstaaende Stenalter med Granittavle og Marmorbord. Over Alteret anbringes en Baldakin med fire høje og slanke Marmorsøjler med Tronhimmel. I hvert Sideskib bliver der et Sidealter. Bænkene, Prædikestolen og Skriftestolene skal være af Egetræ. Vinduerne bliver blyindfattede. I Hovedportalens indadgaaende Vinkler bliver slanke Søjler anbragt og paa begge Sider Helgenfigurer. Over Portalen er der et cirkelrundt Vindue, inddelt ved Rundstave af Sandsten.

I Kirken tænkes anbragt Vægmalerier med Scener af skandinaviske Helgeners Levned og Mindetavle over Dronning Margrethe. De fromme "Messestiftelser", som Dronning Margrethe havde stiftet "til Dommedag" i Roskilde Domkirke, vil blive genoptaget og fortsat i den ny Kirke. En aarlig Messe paa Dronningens Dødsdag den 28. Oktober er allerede stiftet. (11)

Biskop Josef Brems bringer også en skildring af kirken, som den stod den dag, den blev indviet. Det er en værdifuld beskrivelse, da meget af datidens udsmykning og interiør siden er fjernet og formentlig ikke eksisterer mere:

Gulvet er af belgiske Fliser, af Mosaik i Højkoret. De mægtige Pil-

Julekrybben i Sct. Laurentii Kirke har stort set fra begyndelsen været en tradition, der lever i bedste velgående i dag. Postkort. Ikke dateret.

ler og Søjler af røde Mursten og graa Granit bærer brede romanske Buer og Gjorder, som staar i Murstenens flammende Rødt mod Væggenes Hvidt. De synes kun altfor voldsomme i Forhold til den spinkle, lyse, panelerede Tøndehvælving, der lukker sig over Rummet. Koret afsluttes af en rund Apsis med fem romanske Vinduer, som desværre dækkes af Ciboriet (12). Dette, en Gave fra Menigheden til P. Kerckhoffs Præstjubilæum, var i sig kønt og ædelt, som det hvilede let og yndefuldt paa de fire glatte Marmorsøjler. Men det skæmmede Arkitektens Værk. Efter Branden 1940 blev det ogsaa nedtaget, saa det kostbare Alter af Marmor og Granit og med Tabernaklet (13) af drevet Kobber nu staar frit og fint i Apsisrundingen. Som Alteret er ogsaa Kommunionbordet (14) (en Gave fra Lensgreve Holstein-Ledreborg) udført i hvidt Marmor og Kobber efter van Gils Tegning. Prædikestol, Bænke og Skriftestole er af Egetræ og gør Mester Weitzmann al Ære.

I Daabskapellet under Taarnet staar den runge romanske Døbefont af bornholmsk Granit, som Murermestrene Ewers og Schledermann har skænket og hvortil Biskop Johannes har skænket et islandsk Daabsfad af Kobber fra 1525. (15)

Inden vi begiver os en tur rundt i Sct. Laurentii Kirke og ser på dens indretning og udsmykning, skal vi en tur til Sct. Laurentii Vej, som var blevet anlagt nogle år før kirken blev opført, og hvor to katolske damer, baronesse Erikke Rosenørn-Lehn og malerinden Sofie Holten, boede. På hver deres måde kom de til at sætte deres præg på kirken og menigheden.

Noter

- (1) Papirerne om Sct. Laurentii Kirke ligger under matrikelnummeret i Teknisk Forvaltning, Roskilde.
- (2) *Biskop Josef Brems Festskrift*, s. 34.
- (3) A.K.: "Den nye Kirke i Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1913, s. 287.
- (4) *Biskop Josef Brems Festskrift*, s. 35.
- (5) P.D. Steidl: "Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1913, s. 428.
- (6) Citeret efter *Biskop Josef Brems Festskrift*, s. 34.
- (7) Konsekration er et romersk-katolsk begreb, der har to betydninger: forvandlingen i messen, hvor brød og vin bliver til Kristi legeme og blod, eller - som her - biskoppens højtidelige indvielse af et kirkerum.
- (8) *Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 12, København 1998, s. 27.
- (9) Erikke Rosenørn-Lehn omtales nærmere i kapitel 9.
- (10) *Biskop Josef Brems Festskrift*, s. 34.
- (11) A.K.: "Den nye Kirke i Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1913, s. 288.
- (12) Ciboriet er en ofte forgyldt beholder med låg til opbevaring af de indviede nadverbrød (hostien) i den katolske kirke. Ciboriet betegner også en baldakin over f.eks. et alter.
- (13) Tabernaklet er det sted i kirken, hvor ciboriet opbevares.
- (14) Kommunion betyder altergang under messen, som sker ved kommunionbordet.
- (15) *Biskop Josef Brems Festskrift*, s. 34-35.

Baronesse Erikke Rosenørn-Lehn. Fotografi ikke dateret. Privat eje.

Baronessen og malerinden

I 1908 ankom to damer til den nyanlagte Sct. Laurentii Vej. De flyttede ind i den nyopførte, elegante villa i nr. 3, der bar navnet "Det hvide Hus" (i dag er huset malet gult). De to nyttilflyttere var baronesse Erikke Rosenørn-Lehn og malerinden Sofie Holten. De skulle på forskellig måde få stor betydning for den katolske menighed og senere kirken, da den blev bygget, ligesom de på mange måder blev en værdifuld støtte for præsterne og menigheden.

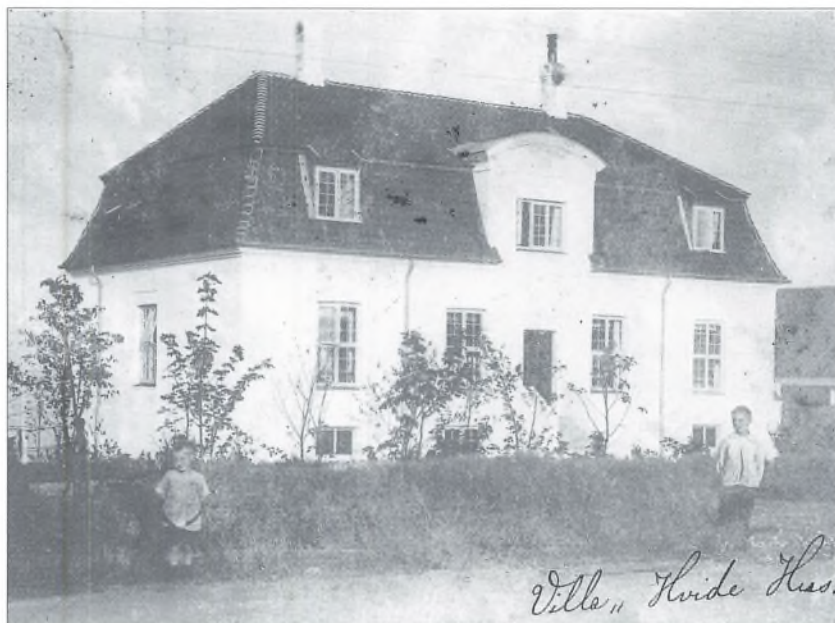
De to damer var seks år tidligere gået over til den katolske kirke. De tilbragte de efterfølgende år i Assisi i Italien og slog sig i 1908 ned i Roskilde.

Erikke Rosenørn-Lehn var født på godset Hvidkilde umiddelbart vest for Svendborg i 1871. Hendes far var lensbaron Erik Rosenørn-Lehn fra Baroniet Guldborgland med Oreby ved Saxkøbing som stamgods, der bl.a. var blevet undervist af digteren B.S. Ingemann. Han havde en vis distance til religiøse følelser og var i det hele taget afvisende overfor religiøse ytringer. Moderen var rigsfriherreinde Polyxene (Polly) Pechlin von Løwenbach, som mistede sin mor som femårig, og hun blev derefter opdraget af sin tante først i Frankfurt, derefter i Palæet i Roskilde og endelig på kasernerne i Lauenborg og Kiel. Hun var litterært interesseret og en glimrende historiefortæller. Hun var politisk interesseret og indprentede sine døtre, at kvinder burde være politisk aktive. Hun var streng protestant, men havde stor respekt for katolicismen og lærte sine børn, at tolerance for andre menneskers religion var en dyd.

Erikke Rosenørn-Lehns ungdomsår blev afgørende for hendes religiøse ståsted. Hendes storesøster Anna var stærkt indremissionsk, mens hendes anden storesøster Polly rettede sig mod folkekirkens konservative fløj. Allerede da Erikke var 16 år, blev hendes mor katolik, og i 1889 konverterede både Anna og Polly til katolicismen. Erikke følte sig da totalt forladt, alene og ensom, da hun som 18-årig flyttede til København i 1889. Hun harmedes over alt katolsk og fik i dette spørgsmål opbakning af sin far.

Hun kom på en ny pigeskole. "Jeg vaagnede," sagde hun senere om sin entré på skolen, hvor hendes tre lærere fik stor indflydelse på hende. De var forfatterinden Ida Falbe Hansen,

Villa "Det hvide Hus" på
Sct. Laurentii Vej, som
Erikke Rosenørn-Lehn og
Sofie Holten flyttede ind i
1908. Postkort.
Ikke dateret. Privat eje.

skuespilleren Peter Jerndorff og malerinden Sofie Holten.

Erikke Rosenørn-Lehn blev nær ven med Sofie Holten - et venskab, som varede resten af deres liv. Sofie Holten tog skolens piger med på "opdagelsesrejser", først kun til Roskilde, senere til Tyskland og Italien.

Efter skolegang besluttede Erikke Rosenørn-Lehn sig for at rejse til England og studere arkæologi, og her blev hun fascineret af den anglikanske kirke og dens liturgi. Da hun vendte hjem til Danmark, søgte hun atter sammen med Sofie Holten, og de rejste i 1900 til Grækenland, hvor Erikke Rosenørn-Lehn deltog i en arkæologisk udgravning samtidig med, at hun her lærte den ortodokse kirke at kende. På tilbagerejsen foreslog Sofie Holten, at de skulle rejse til Assisi for at se på de berømte kunstværker. Her blev Erikke Rosenørn-Lehn imidlertid syg og opholdet blev forlænget med flere uger. Hun brugte tiden til mange religiøse diskussioner med franciskanerne ved Sacro Convento.

Den katolske tro havde sat sine spor i hende. Da hun vendte hjem, bad hun sin søster Polly tage hende med til katolsk messe, for hun ville takke Gud for den veloverståede rejse, men det ønske ville søsteren ikke opfylde. Samme efterår rejste hun tilbage til Assisi, hvor Sofie Holten var blevet boende. Hun ankom den 3. oktober 1901 lige tids nok til Transitusvesperen (1) i Basilikaen. Under denne messe besluttede hun at blive katolik. Franciskanerne optog hende og Sofie Holten i den katolske kirke den 20. november 1901 - pudsig nok næsten sammenfaldende med, at den katolske menighed blev etableret i Roskilde. Selv sagde hun, at hun var rejst til Assisi som turist, var rejst videre som pilgrim, kom tilbage som pilgrim og rejste bort som

borger.

De to damer købte et hus bag Sacro Convento, hvor de boede i knap syv år. I Assisi lærte Rosenørn-Lehn franciskansk historie og spiritualitet, hun fordybede sig i den franciskanske ånd og blev sammen med Sofie Holten optaget i den hellige Franciskus' Tredje Orden. (2)

Erikke Rosenørn-Lehn havde nok besøgt Roskilde adskillige gange i sin ungdom, men Sofie Holten havde en langt nærmere lokal tilknytning til byen. Hun var født i 1858 i Skuldelev præstegård, hvor hendes far var kapellan. Da hun var ti år, blev hendes far sognepræst for Thorning og Lysgård syd for Viborg - digterpræsten Blichers sogne -, men faderen døde allerede tre år efter, og enken flyttede med sine børn til Sorø.

Hun fik en privat uddannelse indenfor kunsten. Hun havde kunstnerblod i slægten, for hendes tiptipoldefar var arkivtegneren og geologen Søren Abildgaard, far til maleren Nicolai Abraham Abildgaard. Hun lærte at tegne hos Chr. Dalsgaard i Sorø, og senere lærte hun at male hos Carl Thomsen i København. I 1879 rejste hun sammen med Edma Frølich til Paris, hvor hun studerede malerkunst privat hos F. Barrias og A. Stevens. Hun tilegnede sig i Frankrig tidens moderne maleform, en forenklet, elegant naturalisme.

Sofie Holten var på flere områder en foregangskvinde. Hun var den første kunstner herhjemme, der malede et billede i lampelys, og med netop dette billede "Efter Ballet" slog hun igennem i offentligheden. Da Akademiets Kvindeafdeling skulles oprettes, var hun blandt de få kunstnere, der gennem deres arbejde havde ført bevis for, hvad kvinder kan udrette indenfor kunsten. Det gav det afgørende stød til, at afdelingen blev oprettet, og i den anledning afholdt man en udstilling, hvor hun modtog æresdiplomet.

Ved siden af sit virke som kunstner var Sofie Holten meget optaget af sociale spørgsmål. Fra midten af 1890-erne kom hun med et væld af initiativer på det sociale område. Hun stod bag arrangementer som Kvindernes Udstilling i sommeren 1895, som gav en historisk oversigt over, hvad kvinder gennem tiderne har ydet af indsats for hjemmets og familiens bedste. Et andet initiativ var Kvindernes Bygning eller Kvindernes Hjem i København, hvor hun forestod en tre-årig landsindsamling til et kvindehjem med festsal, forsamlingslokaler til de forskellige kvindeforeninger, et hotel for tilrejsende kvinder, restaurant og boliger for enligstillede kvinder. Planen blev dog aldrig til virkelighed trods et stort antal bidragsydere.

Sofie Holten stod også bag Kvindernes Køkken, som blev ført ud i livet. Hun mente, at mange enligstillede selverhvervende kvinder først og fremmest trængte til et sted, hvor de en eller to gange om dagen kunne nyde et hjems hygge og omsorg

og få et nærende måltid for en rimelig pris. Hun havde studeret lignende institutioner i London og Paris, og da dette Kvindernes Køkken blev en realitet i 1899, var hun dets første leder. Det var som sagt langt fra alle initiativer, der blev ført ud i livet, eller som hun fik anerkendelse for. I anledning af hendes 50-års kunstnerjubilæum lød den samlede vurdering således:

Nu forstaar man og nu vurderer man dette Arbejdes Betydning for hele Samfundets Velfærd, men det skal ikke glemmes, at hun var den første, der som i en samlet Sum viste, hvad Kvinder evner just som Kvinder. Hvad dette har betydet for deres Fremgang og Udvikling og Højnelse paa alle Felter indtil nu, da de vurderes som jævnbyrdige med Mændene, maa man maaske have oplevet for fuldt ud at forstaa det. (3)

Som malerinde blev hun mere anerkendt i udlandet end herhjemme, hvor kun få kunstlere og -kendere fuldt ud værdsatte hendes kunst. Hendes frie og selvstændige personlighed afholdt hende fra at tilslutte sig nogen af tidens kunstneriske retninger. Den kendte kunstkritiker Emil Hannover har skrevet varmt om hendes kunst, men alligevel var det i højere grad udlandet, som tog imod hendes kunstneriske arbejder.

Herhjemme udstillede hun for første gang i 1883 på Charlottenborg, og hun var repræsenteret med en stor samling arbejder på den nordiske udstilling 1888, bl.a. med hendes prægtige portræt af August Strindberg, malet 1886 og udstillet på de kvindelige kunstners retrospektive udstilling i 1920. Portrættet findes i det svenske Nationalgalleri i Stockholm. I Frankrig blev hendes kunst varmt modtaget. Hun udstillede flere gange på Salonen i Paris og udstillede desuden i Amerika. Hun modtog flere gange rejseunderstøttelse fra Akademiet og den Raben-Levetzauseke Fond.

Efter nogle år i Frankrig vendte hun hjem til Danmark og indrettede et atelier i Ravnsborggade i København. Som præstedatter var hun engageret i religiøse spørgsmål, og efter en radikal periode i 1880-erne, konverterede hun i 1880-erne til katolicismen og malede herefter også religiøse billeder.

I midten af 1890-erne rejste hun med tre malerkammerater til Italien. Da hun atter var vendt hjem til Danmark, adopterede hun sin ældste brors lille fire-årige pige. Efter endnu flere rejser og en længere studierejse til Grækenland i 1900 sammen med Erikk Rosenørn-Lehn, bosatte de sig i Assisi.

Hendes motivverden omfattede stemningsfulde landskabsbilleder og en række fortræffelige portrætter. Foruden portrættet af Strindberg er blandt de kendte arbejder også "En Dame, der læser sin Avis" med Madame Deland, der var en moderlig opdragerinde for den unge, forældreløse Jenny Lind, et portræt af grevinde Ahlefeldt-Laurvig og flere portrætter af male-

ren L.A. Ring, kendt bl.a. for sine malerier fra Roskildeegnen. Blandt hendes kirkelige arbejder kan nævnes det store billede "Benedict af Nursia bedende i en Hule" og Kristusbilledet i Tilbedelseskirken på Jagtvej i København - og så hendes arbejder i Sct. Laurentii Kirke i Roskilde.

Da Erikk Rosenørn-Lehn og Sofie Holten kom til Roskilde, købte de huset på Sct. Laurentii Vej 3. Ifølge traditionen lå haven og villaen på det sted, hvor de gamle kanniker ved domkirken havde deres fiskedamme, som siden var blevet opfyldt. I villaen fik de af biskoppen tilladelse til at have et huskapel, og i dette kapel hang der på hver side af alteret to af Sofie Holtens malerier, på den ene side "Jesu Hjerte" og på den anden side "Vor Frue af Roskilde". Begge malerier var indrammet i mørkt egetræ med en lille hylde foran til blomster og lys. Over alteret hang en lang frise, der fremstillede Marias kroning i himlen. Det var en skitse til et billede, som senere blev ophængt over korbuen i Sct. Laurentii Kirke. (4)

På forskellig vis arbejdede de to damer herefter for den katolske menighed. Erikk Rosenørn-Lehn forsvarede offentligt den katolske kirke mod forskellige angreb i aviserne. Når man gennemlæser montfortanernes scrapbøger i Katolsk Historisk Arkiv, springer det i øjnene, hvor udfarende Rosenørn-Lehn var. Talrige artikler bærer hendes navn - ikke blot forsvarende artikler, men også oplysende artikler om historiske og religiøse emner. Hun skrev desuden flere bøger, bl.a. erindringsbogen *Min Vandrebog* fra 1926, og hun reviderede tertiærernes danske håndbog og udgav den i 1932 under titlen *Tertiærbogen: Haandbog for Hellig Frans af Assisis tredje Orden*.

En beskrivelse fra 1920-erne af de to damers virke i Roskilde lød således: "Baronesse Rosenørn-Lehns Gerning faldt udadtil eller rettere i den forreste Kampfront. I Skrift og i Tale har Baronessen taget mangan Dyst med Katolicismens Modstandere, lige fra Domprovster og ned til italienske Valutarejsende. Derimod har Frk. Sofie Holtens Virksomhed vendt sig mere indad." (5)

Gudrun Eriksen har beskrevet Sofie Holten i hendes nye tilværelse i Roskilde:

Det blev et nyt Liv for Sofie Holten, en stille Tilværelse. Hver Morgen saa man hende gaa til Messe i Kirken, der stødte op til Husets Have - og Dagen gik med Hjemmeliv, med Læsning, med at passe Hønsene og Havens Fugle, med at være god mod Mennesker, der trængte til Venlighed og Hjælp. (6)

Sofie Holten døde i 1930 i Roskilde. Erikk Rosenørn-Lehn døde kort efter Danmarks befrielse i 1945. Begge ligger begravet på Gl. Vor Frue Kirkegård i Roskilde, og på deres gravsten

ses det franciskanske våben.

Sofie Holten udførte flere dekorationer til Sct. Laurentii Kirke, efter at den stod klar i 1913: dels et baldakinbillede og dels en altertavle. De to kunstværker eksisterer ikke mere, da de gik til ved en brand i kirken i 1940. Det vil derfor være på sin plads at gennemgå kunstværkerne hver for sig, ikke mindst fordi vi her har at gøre med tidlig dansk katolsk kirkekunst.

Over alteret var der en smukt formet baldakin, som på forsiden havde malede dekorationer af Sofie Holten, der forestillede Marias himmelkrøning. Baldakinen blev båret af fire marmorsøjler. Det var disse dekorationer, Sofie Holten havde skitser af i huskapellet på Sct. Laurentii Vej.

Vi er imidlertid så heldige, at der i *Nordisk Ugeblad* for katolske Kristne i 1916 blev bragt en detaljeret beskrivelse af baldakinbilledet. (7)

Kunstværket målte 5 alen i bredden (ca. 3,14 meter), mens det varierede i højden efter buens form. Konservator Rønne fra Statens Museum for Kunst foretog arbejdet med at klæbe de store lærreder op på træfladen. Ifølge artiklen fremstod billedet som en enhed sammen med arkitekturen, blot manglede man at forgylde baggrunden, som var dækket med guldbronze. Artiklens forfatter anerkendte, at baldakinen dermed ville få en større glans, men man fik dog allerede et indtryk af den virkning, som kunstneren havde tilstræbt. Kunstkritikere havde desuden fremført det ønskelige i, at den lyseblå himmelhvælving inde i baldakinen blev erstattet af f.eks. en forgyldning, og at de brogede borter blev erstattet af en mere afdæmpet dekoration.

Der var et problem, at lysforholdene var ugunstige for kunstværket, idet de fem korvinduer bag baldakinen blændede tilskueren. Dette søgte man at råde bod på ved at hænge svære, hvide gardiner foran vinduerne, således at der, når de blev trukket for, var "et meget smukt, dæmpet Lys i Koret, gyl-dent lig det, der i San Miniatorikirken over Firenze og i Fiesoles Domkirke falder ind gennem de matte Marmorplader, som dersteds erstatter Ruder".

Da beskrivelsen af selve billedet er den eneste, der går så detaljeret til værks, bringes den her i sin helhed:

Dets livsfulde Komposition og fine Kolorit virker festligt, og Aanden, der lyset ud af det, løfter Sjælen til Bøn.

Midtergruppen forestiller Christus, som kroner sin hellige Moder. De to hvide Skikkelser dominerer ganske den farverige Engle- og Helgenskare, der i himmelsk Herlighed omgiver dem. Medens vore andre samtidige Kunstnere i deres religiøse Billeder søger at virke enten ved naturalistisk Jævnhed eller individualistisk Effekt, saa har Sofie Holten her tilstræbt en traditionel, katholsk Enfald og en ophøjet Renhed.

Sct. Laurentii Kirkes
præstekor med Sofie
Holtens udsmykning.
Postkort. Ikke dateret.
Privat eje.

Joakim Skovgaard m.fl. har søgt deres Forbilleder i Oldkirken - for hvem, der kender Ravennas Kunst, er dens Indflydelse paa nævnte Maler iøjnefaldende; Sofie Holten har derimod ladet sig paavirke eller rettere søgt sit Forbillede i en anden Kunstperiode. Det er den bekendte Dominikaner Fra Angelico da Fiesole, hvis Stil hun har gjort levende i sit Billede. Midtergruppen er taget efter Fra Angelicos Kroningsbillede i San Marcoklosteret i Firenze; de svævende Engle kender vi fra andre af Fra Angelicos Billeder. Meget friere har Kunstnerinden gengivet Helgenerne i de to store Sidegrupper; uden at slippe

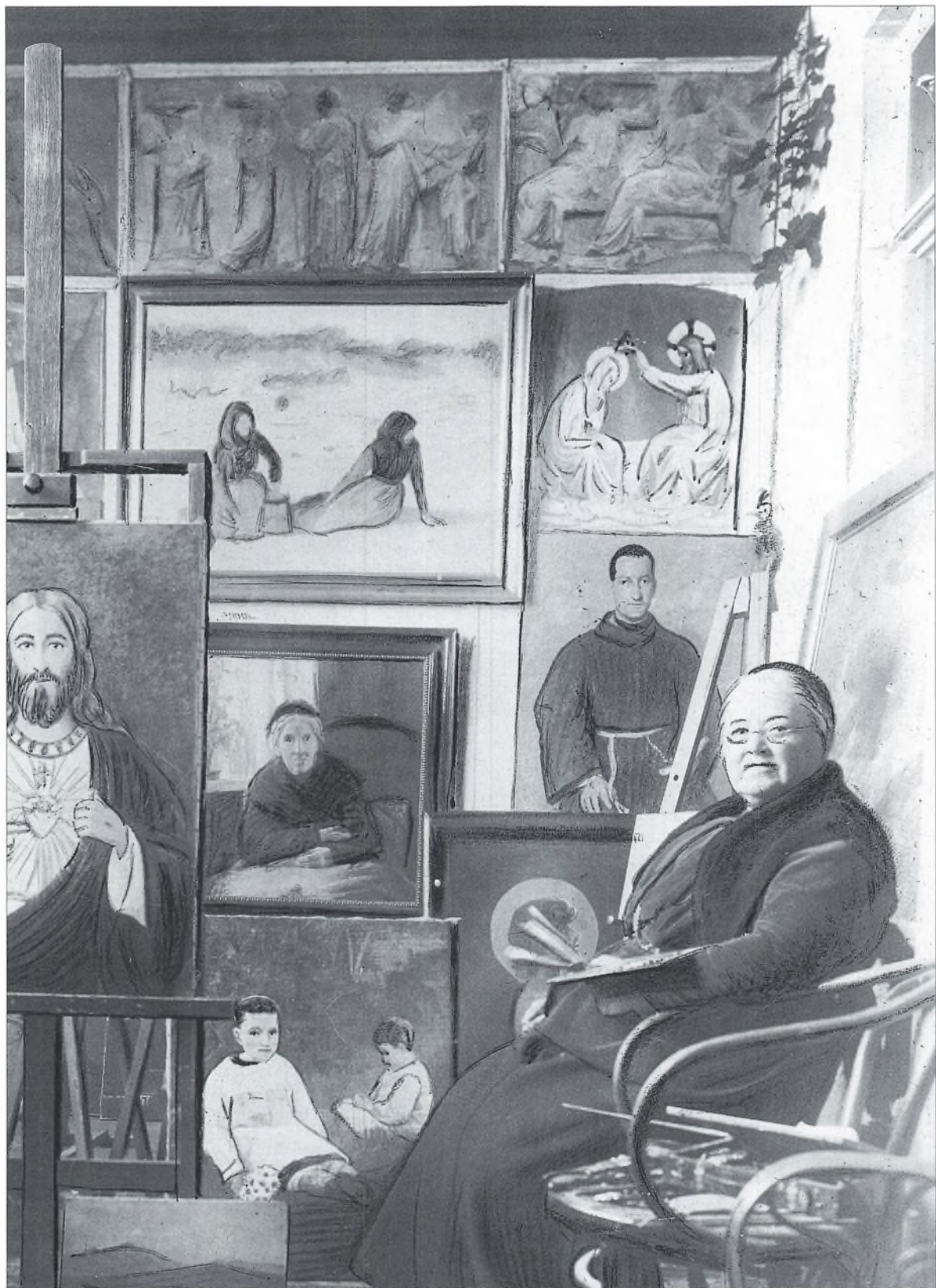
Fra Angelicos ledende Haand har hun her skabt en Række Skikkelser, der fuldt ud er hendes eget Værk. Hun har desuden heldigt løst den vanskelige Kompositionsopgave i det givne, halvcirkelformede Rum.

Som staaende hver paa sin af de slanke Marmorsøjler, der bærer Baldakinen, ses paa Evangeliesiden St. Ansgar, den danske Kirkes Værnehelgen, og overfor ham St. Laurentius, Kirkens Skytspatron. I sin Fremstilling af St. Ansgar har Sofie Holten brudt med den Kunsttradition, der, ledet af Ideen om, at han var Bisp af Bremen, yndede at gengive ham som en Germaner. St. Ansgar var som bekendt en Franker, og det er en asketisk, frankisk Præstetype, Kunstnerinden har givet os her. "Den danske Kirke", han bærer paa sin Haand, er en af de smaa hyggelige, jydse Landsbykirker (hvid med Blytag), som den Dag i Dag levende minder os om sin katholske Oprindelse.

St. Laurentius, iført rød Dalmatik, bærer paa sit Bryst et ornament med Billede af Christi Opstandelse; i Baggrunden ses et sjællandsk Landskab: den gamle St. Ib Kirke og lidt af Roskilde Fjord. Kunstnerindens Tanke har været den, at Christus er genopstanden for Danmark her i sin katholske Kirke.

Ovenover de to Hovedhelgener grupperer sig paa hver Side Helgener og Helgeninder. St. Knud Konge staar hos St. Ansgar sammen med St. Ib (Jakob d. Ældre), Profeterne Elias og Jeremias, den sidste særlig som Forbillede paa Christus, den første som Karmeliterordenens Patriark, den Orden, der med Poul Helgesen har sat sit Spor her paa Egnen. St. Benedikt mangler ikke, og som Hjørnefigur ses St. Dominicus - Dominikanerne havde som bekendt i gamle Dage deres Provincialhus for Provinsen Dacia her i Roskilde, der, hvor nu det "adelige Jomfrukloster" ligger. Navne som Munkebro, Klosterhusene, Klostermarken og ikke mindst Sortebrødrekilde, den, der nu er i St. Mariæ Hospitals Eje, bærer Vidnesbyrd om, hvor deres Enemærker har været. At St. Peter og St. Josef afslutter Gruppen for oven, behøver ingen nærmere Forklaring. En Skikkelse maa endnu nævnes, nemlig den salige de Montfort, Stifteren af de to Kongregationer, som virker i Roskilde: Marias Selskab af Missionspræster og "Visdommens Døtre". Større Betydning end som Kongregationsstifter har B. de Montfort for den hele Kirke ved sit Skrift "Den sande Andagt til den hellige Jomfru". Paa Maleriet ser man ham løfte sit brændende Hjerte som Offergave op imod Himmeldronningen.

Vender vi os til Helgengruppen paa Epistelsiden, ser vi øverst St. Maria Magdalene med sin Salvekrukke og neden for hende flere af de unge Martyr-jomfruer, hvis Navne daglig nævnes i Messens Kanon: St. Cæcilia med sit Orgel, St. Agatha med sit afskaarne Bryst og St. Katharina af Aleksandria i fortrolig Samtale med den yndige lille St. Agnes. Protomartyren St. Stefanus slutter sig til deres Skare, og ved hans Side ses St. Hieronymus med Bibelen, hvis Skrifter han oversatte. Som Pendant til St. Dominicus møder vi paa denne Side St. Franciscus og næst ved ham hans Ordensbroder St. Antonius af Padova; ogsaa Franciskanernes Nærværelse paa dette Sted har historisk Hævd: den gamle Graabrødre Kirkegaard taler endnu til os om deres

Malerinden Sofie Holten i sit atelier på Sct. Laurentii Vej i Roskilde. Foto ikke dateret. Privat eje.

Færden i Roskilde før Kirkerevolutionen; hele det nuværende Banegaardsterræn var Graabrødrenes Klostergrund.

Som man ser, er Sofie Holtens Maleri et vel gennemtænkt Arbejde. Baade Liturgien og Historien har deri faaet sin Part tilmaalt. Af dansk, katholsk Malerkunst har vi hidtil kun haft vore gamle Kalkmalerier; det er en Tilfredsstillelse for os danske Katholikker at se, at den nye katholske Tid i vort Fædreland har frembragt et Kunstværk, ud af hvis Træk der lyser sand katholsk Aand og Andagt.

Lad os derefter gå over til den albertavle med titlen "Vor Frue af Roskilde", som blev afsløret i kirken i 1922. Sofie Holten arbejdede på albertavlen i fire år, og den fik sin plads i kirkens sydlige sideskib. Ideen til billedet fik hun et års tid, før hun påbegyndte arbejdet, nemlig fra Erikke Rosenørn-Lehns lille skrift *Til Jesus gennem Maria*. Hun fortalte selv om forhistorien i *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne*.

Sofie Holten lavede i 1917 en tegning, der skulle bruges som titelbillede til Rosenørn-Lehns bog. Sofie Holten havde ladet sig inspirere af et middelalderligt dansk kalkmaleri til at fremstille Maria med sin guddommelige søn på skødet og hostien i sin hånd. Hun gav selv følgende forklaring til sit billede:

Der ligger, som man vil forstaa, en dyb Betydning i Fremstillingen: Maria ses her ikke blot som Moder til det lille Jesusbarn, hun har ikke blot skænket ham det menneskelige Legeme, som han ofrede for os paa blodig Vis paa Korset Langfredag - nej, hun er ogsaa Moder til det "Herrens Legeme", som paa ublodig Vis ofres for os dagligt i den hellige Messe. Hun er her fremstillet som vas honorabile, det ærværdige Kar, Monstransen, eller endnu bedre Ciboriet, som bringer os Himmelbrødet. I Herrens mystiske Legeme optages vi alle, vi som er delagtige i hans hellige Sakramente; Maria viser sig her som vor alles Moder.

Kildebølgerne med de tre Roser (8) ved hendes Fødder gør Billedet hjemligt for os:

Ave Maria, Domina Roskildensis! (9)

Rosenørn-Lehn fortæller videre, at da hendes bog var udgivet, bad pater Kerckhoffs flere gange Sofie Holten om at udføre billedet som maleri til kirkens Maria-alter. Hun malede et udkast, som hun viste Kerckhoffs og biskop von Euch, da han besøgte Roskilde i 1918. Biskoppen blev begejstret og gav maleriet officielt navnet "Vor Frue af Roskilde". Biskoppen besøgte flere gange senere Roskilde og så udkastene til flere af de andre billeder, der tilsammen kom til at udgøre den store albertavle over Maria-alteret, og han gav udtryk for sin glæde og begejstring: "Sådan noget ser man jo ellers kun i Italien."

Sofie Holtens arbejde med alterbilledet rygtedes i øvrigt helt til Rom, hvor Pave Benedikt den 15. i et brev dateret 10. juli

1920 knyttede 300 dages aflad til bønnen "Vor Frue af Roskilde" - en bøn, som menighedens medlemmer siden bad ved Mariaalteret i kirken.

Da dette alterbillede også er borte, må vi her overlade ordet til Erikk Rosenørn-Lehn, der har givet en malende beskrivelse af det:

Altertaalen, som er sammensat af forskellige Billeder, er bygget over Motivet "Confiteor-" (10). Derfor ses øverst Gud den Almægtige; Gud Fader troner i Himlen; ni smaa Engle, symboliserende de ni Englekor, omgiver ham.

Under Gud Fader ses Gud Hellig Aand i Duens Skikkelse.

Gud Søn sidder paa sin Moders Skød paa det nederste og centrale Billede. Marias Dragt minder ved sin Farve om rosa mystica, Jesusbarnets Klædebon er grønt og korngult, symboliserende "de udvalgte Huede". Korset ses i Barnets Glorie og i Hostien i Marias Haand: begge er allerede mærkede med Offerets Tegn. Det er Kærlighedens Sakramente, Maria viser hen til, derfor ser vi hos det lille Jesusbarn allerede det i Kærlighedsglød luende guddommelige Hjerte.

Til højre for Maria staar i særskilte Felter Sct. Mikael og Sct. Peter; denne sidste ses staaende paa Klippen, som strækker sig ud i Baggrunden, hvor man som i et Syn ser Peterskirken, der hviler paa den samme Klippe.

Sct. Mikael holder en Diskus i Haanden, hvorpaa ses et Dobbeltkors samt de græske Bogstaver MO, der staar for Guds Moder; over Diskusen syv Flamme symboliserende Helligaandsgaverne.

Til venstre staar Sct. Johannes Døberen og Sct. Paulus.

Allehelgen repræsenteres paa to højreliggende Felter, i hvilke man til højre ser Sct. Josefs, Johannes Evangelist og Lukas - Marias Brudgom, Plejesøn og Maler; Sct. Laurentius med sin Rist, Roskilde Kirkes Værnehelgen; under disse knæler den store Mariahelgen Sct. Bernard og den salige Louis Marie de Montford, Stifteren af Marias Selskab og Forfatteren af den lille men saa betydningsfulde Bog "Den sande Andagt til den hellige Jomfru". Dernæst kommer Sct. Margrethe Marie Alacoque, den lille Bernadette Soubirous og den lille Søster Therese af Jesusbarnet - disse tre malede efter de autentiske Portrætter af dem. Bagved Gruppen ses for oven en lille Flok hvidklædte Mænd, som repræsenterer de paa Pintsefesten omvendte Jøder; under dem knæler en Klynge danske Helgener: Sct. Ansgar, Knud Konge og Knud Lavard, sidstnævnte født i Roskilde, og med ham de andre Roskilde Helgener, nemlig Dominikanerne de Salige Rano, Absalon og Mathias af Roskilde samt Sct. Margrethe af Roskilde og endelig den danske Martyr Sct. Willehad (dræbt for sin Tro sammen med 18 andre katolske Præster af Protestanterne i Gorkum 1572). Over hele Skaren svæver Ærkeenglen Gabriel.

I det venstre Sidefelt ser man de navnløse Allehelgen, Sjælene paa Vandring opad mod det nye Jerusalem, der som en østerlandsk By lyser i Aftensol paa Bjergets Top. De fleste af Sjælene stiger op ad Vejen,

der gaar i lange Kurver - nogle faa skyder Genvej ad den stejle Sti. Oven over dem alle svæver beskærmende de rejsendes Værneengel Sct. Rafael.

Paa begge Sider af Tabernaklet er der to udskaarne Felter, som Kunstnerinden har farvelagt. De fremstiller rigtbærende Vinranker, i hvilke ses Paafugle - Udødelighedens Symbol, Sjælene, der ved Jesu Blod nærer sig til det evige Liv. Foruden Aks er der ogsaa paa andre Steder af Alteret udskaaret Trekløverblade, Sct. Patricks gamle Symbol paa Treenigheden, og Olivengrene, symboliserende Maria.

Erikke Rosenørn-Lehn kunne til sidst oplyse, at træskærerarbejdet var udført af billedskærer Clamer, mens selve alteret i egetræ var udført af snedker Weitzmann, begge fra Roskilde.

Noter

- (1) Transitusvesperen.
- (2) Skildringen af Erikke Rosenørn-Lehns liv bygger væsentligst på Robert Showers: "Frans' farende svend: Erikke Rosenørn-Lehn" i: *Pax et bonum. Tidsskrift for den franciskanske lægorden i Danmark* 1998, nr. 1, s. 21-25.
- (3) Skildringen af Sofie Holtens liv bygger væsentligst på Gudrun Eriksens artikel "Man ved aldrig, hvad man ender som" i *Jul i Roskilde* 1948 og på en udateret og anonym avisartikel, skrevet i anledning af Sofie Holtens 50-årige kunstnervirksomhed, i montfortanernes arkiv i Katolsk Historisk Arkiv, København.
- (4) Venligst oplyst af Ingeborg Lowsen, Helsingør.
- (5) Udateret artikel i en Roskilde-avis af Mr. C.: "Vor Frue af Roskilde". Findes i Katolsk Historisk Arkiv, København.
- (6) Gudrun Eriksen: ""Man ved aldrig, hvad man ender som!"" i: *Jul i Roskilde* 1948, s. 19.
- (7) Dan.: "Baldakinbilledet i Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1916, s. 885-87.
- (8) Ses også som en del af Roskildes byvåben.
- (9) E. Rosenørn-Lehn: "Vor Frue af Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1922, s. 867.
- (10) Confiteor (af latin "jeg bekender") er de første ord i den katolske messes synds-bekendelse, som præsten og menigheden beder i fællesskab.

Sct. Laurentii Kirke

Sct. Laurentii Kirke står i dag stort set, som da den blev opført i 1913-14. Den er bygget af røde, håndstrøgne mursten og i ty-pisk romansk stil, der passer ind i nordiske forhold.

I dag går man fra vejen til kirken ad en bred, lav trappe af store cementfliser i forskellig størrelse. Da kirken blev opført i 1914, var der et stengærde ud mod vejen med et gitter, smedet af kunstsmed Schæbel. Bag gitteret var der en åben plads, hvor der i yderkanterne var plantet prydbuske og stedsegrønne planter. Gangen af cementfliser fortsætter rundt om den sydlige side af kirken til våbenhuset og det sydlige sakristi. I græsset til højre for trappen op til kirken og vendt ud mod vejen står er vejkrucifix, der blev indviet i 1996.

Hovedindgangen

Kirkens hovedindgang er portalen i østgavlen ud mod Frederiksborgvej. På begge sider af denne portal står granitsøjler, hvis baser er formet som to lam, og på søjlerne står to gamle danske helgenfigurer, Ansgar (801-865), ærkebiskop af Hamburg-Bremen, hvorunder Danmark hørte, og Knud den Hellige (ca. 1040-1086), også kaldet Sct. Knud Konge, Danmarks værnehelgen. De to helgener er udhuggede i Savoniere sten af det hollandske firma Te Poel og Stoltefus, mens granitarbejdet ved portalen og i kirken i øvrigt er udført af Roskildefirmaet Hansen-Glem. Over indgangsdøren står i et halvcirkelformet felt eller tympanon indhugget i Savoniere sten følgende inskription på latin: *Hæc est domus Domini* (Dette er Herrens hus). Over portalen i facademuren er et cirkelrundt vindue eller en roset inddelt i smedede jernstave og forsynet med glas i smukke farver. Glasset hertil og til kirkens øvrige vinduer blev leveret af et firma i Utrecht i Holland og opsat af glarmester Bernh. Guhle, mens smedejernet i vinduet og på dørene blev udført i middelalderlig stil af Winckelmann. Selve portalen udvider sig indfra og udadtil i flere retvinklede fremspring, der i de indadgående vinkler bærer sandstensornamenter.

Til højre for portalen hæver det 36 meter høje tårn sig, genembrudt af lydåbninger og dekoreret med blinde arkader og friser. Med det høje slanke spir var tårnet oprindeligt ca. 50 meter, men spiret blev i 1984 erstattet af den nuværende top i italiensk stil. De to kirkeklokker er støbt af den hollandske støber

Eysbouts.

I det daglige går man ind i kirken gennem våbenhuset i kirkens søndre side. Denne indgang benyttes til daglig. I våbenhuset findes opslagstavler, og herfra går trappen op til orglet.

Midterskib og sideskibe

Fra våbenhuset kommer man ind i kirkerummet. Straks indenfor til venstre passerer man vievandskarret. Det er en katolsk tradition at tage vievand med fingrene og slå korsets tegn over sig selv, når man træder ind i en kirke. Derved mindes man sin dåb, som er "døren" til kirkens fællesskab.

Kirkerummet får man en fin fornemmelse af, når man stiller sig bagest i kirken midt for alteret. Kirkerummet er bygget i romansk rundbuestil og deles i en treskibet, korsformet basilika med højt midterskib og tværskib og noget lavere sideskibe. Selve hovedskibet skilles fra sideskibene ved de svære søjler, der dels er af håndstrøgne mursten, dels af granit. De to øverste og de to nederste søjler er af granit og hviler på svære granitbaser, og de har smukke korintiske kapitæler med sirligt udførte blomsterornamenter. De andre fire søjler, der er af mursten, hviler på granitbaser. Ved buernes begyndelse og i højde med de før nævnte kapitæler er der her sat attiske kapitæler, så de store hvælvingsbuer bæres af disse søjler.

Oprindeligt havde hovedskibet buet træloft, mens sideskibene havde fladt træloft. Dette træværk bar smukke dekorationer, og samme art dekorationer kunne - og kan - man finde på kirkens øvrige træværk. Trælofterne gik imidlertid til ved en brand i kirken i 1940, hvor lofterne fik deres nuværende pudse- og hvidkalkede udseende.

Inden vi bevæger os op gennem kirken, finder vi overfor våbenhuset under tårnet det oprindelige dåbskapel, også kaldet baptisteriet. Det står åbent, men oprindeligt var det meningen, at her skulle være gitter for. Her stod døbefonten oprindeligt, men i dag står den i nærheden af alteret. I stedet for dåbskapel er her nu tidebønskapel med San Damiano-korset og Cimabues billede af den hellige Frans af Assisi. Desuden ses en sten fra det oprindelige franciskanerkloster i Roskilde, der blev nedlagt i 1537, og som er skænket af Roskilde Domsogn.

Foran tidebønskapellet står blokken, hvor man kan give gaver til de fattige.

Lad os nu gå lidt højere op ad gulvet. Går man op gennem sideskibene, ser man på ydervæggene 14 korsvejsbilleder, syv i hver side. De illustrerer Kristi lidelsesvej - langfredag fra Pilatus' dom over Kristus til korsfæstelsen og begravelsen. Det er en gammel katolsk tradition at meditere herover i løbet af fastetiden, enten ved fælles andagt eller individuelt.

I midten af sideskibene er der to skriftestole. Ideen bag skriftestolene opstod i 1500-tallet, da den bodgørendes anonymitet

blev anset for vigtig. I vor tid er det igen blevet almindeligt, at forsoningens sakramente opnås i forbindelse med en samtale med præsten, ansigt til ansigt, et andet sted end i skriftestolen. Præsten sidder i midten, og der er hele tiden plads til to personer. Når præsten taler med den ene person, kan han lukke af til den anden person.

Træskærerarbejdet - dvs. kirkebænkene og skriftestolene, som findes endnu, samt prædikestolen, der er taget ned - er udført af snedkermester Eli Weitzmann, der ikke har stået tilbage for de udenlandske kirkesnedkere.

Sideskibene har øverst hver sit fokus. I det sydlige sideskib, æres Jomfru Maria, Jesu mor og derfor Gudsmoder. Det illustreres af Jomfru Maria med Jesusbarnet. Figuren er et nutidigt træskærearbejde fra Aachen i Holland.

Her findes også tabernaklet, som er et indmuret alterskab, hvori de konsekrede hostier opbevares. Dørene på tabernaklet er af drevet kobber, hvorpå to tilbedende engle er indgrave-ret.

Det evigt brændende røde lys symboliserer den katolske bekendelse, at Kristus for altid er tilstede i det indviede brøds skikkelse.

Da kirken blev bygget, skænkede lensgreve Holstein-Ledre-

Interiør fra Sct. Laurentii Kirke. Postkort. Ikke dateret. Privat eje.

borg en kommuniionsbænk, som blev udført efter kirkens arkitekt, van Gils' tegninger og fremstillet af et hollandsk firma. Den var af hvid marmor med søjler af Savoniere sten, eukaristiske symboler (1) på kobber og smedet ornamentation. Det vides ikke, hvor kommuniionsbænken befinder sig i dag.

I sideskibet mod nord æres Jomfru Marias brudgom, Sct. Josef med Jesusbarnet i form af et trærelief. Den hellige Josef har siden lagt navn til den katolske skole overfor kirken og senere til Sct. Josefs Børnehavn.

I det nordvestlige hjørne står i dag døbefonten af bornholmsk granit i romansk stil. Den er en gave fra murerne Ewers & Schledermann og er en kopi af en middelalderlig døbefont fra Kvong Kirke i Jylland. Fadet, som hører til døbefonten, er af poleret kobber og er skænket til kirken af biskop Johannes von Euch. Dette fad har før reformationen gjort tjeneste i en af de katolske kirker på Island. Det stammer sandsynligvis fra 1525.

Ved siden af døbefonten står desuden kirkeindvielseslys og kors samt påskelyset, som indvies påskemat og er et symbol på Kristus, verdens lys.

Både ved helgenbilledet af Jomfru Maria og Josef er der mulighed for at tænde et andagtslys, som er et udtryk for et ønske om helgenens forbøn.

Forneden i nordre sideskib er der en Jesu Hjerter statue, der symboliserer Kristi kærlighed til menneskene. Ved juletid indrettes julekrybben i nordre sideskib.

Kor og alter

Vi kommer nu til koret med alteret. Koret er kirkens og gudstjenestens centrum.

Her står i dag et stenalter, enkelt udført i granit. Det tidligere alter var et egetræsalter fra søstrenes kapel ved Sct. Maria Hospital, hvor det stod indtil 1992.

Bagved alteret hang på samme tidspunkt et krucifix - det gør der også i dag, om end dette er af nyere dato.

Da kirken blev bygget, havde man også et fritstående alter. Alteret var af bornholmsk granit og havde ovenover en baldakin eller ciboriet. To små marmorsøjler støttede den store marmorplade, der dækkede hele alteret og udgjorde dets mensa, hvori Sct. Laurentii og andre hellige martyrs relikvier var gemt.

Baldakinen, som blev monteret i 1918 fire år efter åbningen af kirken, findes ikke mere, men er beskrevet i det forrige kapitel.

Koret er formet som en halvrund apsis og har muret, hvælvet loft. Rundt i muren er der fem mindre vinduer, der i dag har klart glas, mens består af eukaristiske symboler, der er dannet i mange farver.

Korets fem glasmosaikker forestillede fra venstre: 1: Kristi monogram, det græske Chi Rho; 2: Gudslammet med sejrspanneret, som borttager verdens synd ved at sejre over døden; 3: kalken og hostierne, vin og brød - et tegn på, hvordan Kristus indtil verdens ende giver sig selv til menneskene i eukaristien; 4: De fem brød og de to fisk, et oldkirkeligt tegn på, hvordan Kristus kan mætte alle; og 5: de græske bogstaver alfa og omega, der symboliserer Kristus som begyndelsen og enden.

Foran alteret i venstre side står i dag et processionskors og en læsepult, hvorfra medlemmer af menigheden læser søndagens tekststeder under messen.

Tidligere var der i søndre side af hovedskibet en prædikestol med fem nicher, som hævdede præsten over menigheden i modsætning til i dag, hvor præsten normalt holder sin prædiken nede blandt menigheden.

Orglet

I kirkens østende findes over på pulpituret hovedindgangen orglet. Det blev leveret af Th. Frobenius i 1930. Det er et pneumatisk, romantisk orgel med 22 stemmer. Dette orgel og kirkens fornemme akustik gør kirken til et yndet sted for kirkekor at afholde koncerter.

Kirken har i øvrigt det samme fænomen som i mange andre kirker verden over, idet der findes et punkt, hvorfra man kan høre selv den mindste hvisken andetsteds i kirken. Dette punkt er på pulpituret lige foran orglet. Fænomenet er omtalt i digteren Chr. Winthers novelle "Skriftestolen", som begynder i en kirke i Italien. Her mødes en marchese og kirkens arkitekt, og arkitekten fortæller følgende om det særegne fænomen:

Jeg skal dog for Løier betroe Dem, Signor Marchese! en Hemmelighed, som Ingen kjender, troer jeg, uden jeg," sagde han i den fortrolige Tone, hvormed man tiltaler en Ven, i hvis Huus man daglig kommer. "De veed, at Akustikens Virkninger undertiden spille os Bygmestere mangt et Puds, hvor vi mindst ventede og mindst ønskede det. Et Træf, en Hændelse har lært mig, at naar man staaer her - her paa denne hvide Marmorflise, saa hører man aldeles tydeligt hvert Ord selv af den sagteste Hvisken histnede, langt herfra - der, hvor De seer den næstsidste Skriftestol staae, uden at de, der befinde sig paa Linien mellem disse to Punkter kunne fornemme et eneste Ord, om de end ere nok saa nær ved hiint Sted.

Således også i Sct. Laurentii Kirke i Roskilde.

Fra pulpituret kan man gå gennem en dør ind til et rum i kirketårnet, hvorfra man tidligere ringede med kirkens klokker. I dag er klokkeringningen automatiseret.

Vejrhanen

Der kan være detaljer på en kirke, som er vanskelige at se i det daglige. det gælder f.eks. en vejrhanen. I 1976 kunne interesserede imidlertid en kort tid se vejrhanen fra det høje kirkespir på Sct. Laurentii Kirke.

Den over to meter høje vejrhanen skulle ned, fordi stativet, den sad på, var så tæret, at vejrhanen var i fare for at falde ned. Hanen havde siddet på sin plads siden kirken blev bygget i 1913-14. Den sørgelige forfatning, vejrhanestativet var i, blev afsløret under reparation af en stormskade i kirketårnet. Vejrhanen var fremstillet i kobber, og den sad på den bærende stolpe, der går hele vejen op gennem tårnet. Det gamle stativ af jern var så tæret, at kun en cm holdt hanen på plads. Det var i virkeligheden et under, at en kraftig storm ikke havde blæst hanen bort fra spiret. Træet, som hanen var fastgjort i, var derimod velbeskyttet. Der var end ikke antydningen af fugt eller sygdom i det.

Vejrhanen blev taget ned den 16. juli 1976 ved hjælp af en 38 meter høj kran, som spærrede Frederiksborgvej i nogle timer. Den blev sat op igen den 26. august, efter at det lokale gas- og vandmesterfirma Fa.: Hans Møller havde udbedret skaden.

Noter

(1) Eukaristi betegner oprindelig Jesu takkebøn over brød og vin, som han ved den sidste nadver aftenen før sin korsfæstelse rakte apostlene som sit legeme og blod.

11

Organist

Alphonse Kerckhoffs

I 1913 oplevede den katolske menighed i Roskilde tre store begivenheder: Grundstenen til kirken blev lagt, sognepræstens 25 års præstjubilæum blev fejret, og sognepræstens nevø i Holland fulgte sin farbrors opfordring til at komme til Roskilde og give en hånd med - som organist. Hans navn var Alphonse Kerckhoffs (1887-1981).

Han blev født den 15. december 1887 i Stein, Limborg i Holland som søn af købmand August Kerckhoffs. Han uddannede sig som organist og blev elev af den kendte hollandske orgelspiller og orkesterdirigent Henri Hermans. Kerckhoffs fortsatte sine musikstudier på konservatoriet i Aachen og fik i 1910 sit første organistembede i Groningen i Holland.

I 1903 kom han til Danmark for første gang - på ferie hos farbroren i Roskilde. Da kirken en halv snes år senere stod færdig, havde farbroren brug for en organist ved den nyopførte kirke og spurgte sin nevø, om det ikke kunne have hans interesse. Opgaven trak i den unge Kerckhoffs, og han valgte Roskilde - også fordi han havde truffet sin kommende hustru, Ragnhild Marie Antoinette, hos baronesse Erikke Rosenørn-Lehn og maleren Sofie Holten i deres hjem i villaen på Skt. Laurentii Vej 3. Ragnhild Marie Antoinette, som var født i USA af en amerikansk mor og en dansk far, var Sofie Holtens plejedatter. Da hendes mor døde, adopterede fasteren, Sofie Holten, hende. På Skt. Hansdag 1913 blev hun gift med Alphonse Kerckhoffs. Bryllupsrejse gik til Italien. (1)

Da Alphonse Kerckhoffs kom til Roskilde, var han først og fremmest musiker. Igennem mere end et halvt hundrede år tjente han som organist ved Sct. Laurentii Kirke - i de første år ved et harmonium og fra 1931 ved kirkens nyanskaffede orgel. Som eksempel på hans pligtfølelse og uselvskhed kan nævnes hans medvirken i de eftermiddagsandagter, som i 50 år fandt sted i kirken, og som han - bortset fra sygdom - ikke forsømte én eneste gang. Som man dengang sagde: Præsterne kunne afløse hinanden, organisten var altid på sin plads ved orglet. For sin store indsats som organist modtog Kerckhoffs Pave Pius

IX's fortjenstmedalje "Bene merenti".

Hvert år strømmede folk til kirken julenat ikke mindst for at få den oplevelse det var at lytte til Kerckhoffs ved orglet. Især hans indledende opførelse af "Stille nat, hellige nat", hvor mørket fyldte kirken, som kun var oplyst af brændende kærter, mens menigheden i tavshed lyttede til den smukke musik.

Organist og komponist forblev han først og sidst gennem hele sit liv. Det var ikke kun Roskildes katolske menighed, der fik glæde af hans store musikalske engagement. Foruden at være organist ved Skt. Laurentii Kirke underviste han i klaver- og violinspil i sit hjem, og han var særdeles aktiv som leder af flere kor.

Han ledede seks kor. I 1916 blev han leder af Roskildekoret "Vokalion", og året efter blev han dirigent for Glostrup Sangforening, hvilket han forblev gennem hele 40 år frem til 1957. Dette kor oplevede under hans ledelse en guldalder, og det gav under hans ledelse koncerter i Tivolis koncertsal hvert år i 25 år. Yderligere fire kor ansatte Kerckhoffs som dirigent: "Rhoar" i Roskilde, "Crescendo" ligeledes i Roskilde, Tåstrup Sangkor og "Arion"-koret i Københav. Foruden at korene gav selvstændige koncerter, optrådte de som et samlet kor, "Kerckhoffskoret". Dette kor havde sin glansperiode i 1930' og 40'erne. Utallige koncerter blev afholdt, adskillige som årligt tilbagevendende begivenheder i Skt. Laurentii Kirke, Roskilde Domkirke (bl.a. ved en radioudsendelse), Skt. Jørgensbjerg Kirke i Roskilde, Glostrup Kirke og Skt. Ansgars Kirke i København.

Under den tyske besættelse deltog organist Kerckhoffs og hans 75 mands store kor i flere af de sangstævner, som blev afholdt for at styrke det nationale sammenhold. En årligt tilbagevendende begivenhed, som mange i Roskilde langt uden for den katolske menighed glædede sig til, var julekoncerten til fordel for byens fattige.

Kerckhoffs var kendt for at dirigere sine kor med myndighed, ja med strengthed. Han blev endda kaldt vulkanen. Han udførte dog sin dirigentrolle med en god portion humor, hvilket også skinnede igennem, da han erindrede sin entré i Glostrup Sangforening i 1917:

Alle mand var mødt op, og der blev sunget forskellige ting. Jeg følte straks, at her var et materiale, der var værd at arbejde med og for. De forskellige sange faldt, fra mit eget synspunkt, dog lidt ufærdigt og tamt ud. Jeg brugte kun lidt, for ikke at sige slet ikke, min venstre arm ved direktionen. Det blev straks bemærket i pausen af en af de nærmestsiddende tenorer, men jeg beroligede ham med ordene: Det kommer senere. Jeg gjorde i denne tid bekendskab med mennesker, som jeg kom til at arbejde med hele mit liv, og som jeg føler er blevet venner for livstid. - Jeg vil stærkt betone, at jeg fik brug for både højre

Organist ved Sct. Laurentii Kirke, Alphonse Kerckhoffs, fotograferet ved hans 75-års fødselsdag december 1962. Foto: Henrik Clausen. Privat eje.

og venstre arm, ja undertiden endda også benene, i de kommende år, i hvilket tidsrum både sangere og dirigent kæmpede sig frem med flid, iver, sammenhold og kammeratskab til glædelige resultater. (2)

Kerckhoffs var meget interesseret i gregoriansk musik og var ud over organist også komponist. Fra hans side foreligger der en række åndelige kompositioner, sange for mandskor, kantater og orgelkompositioner. Ikke mindst kendt indenfor sangeres rækker er hans pompøse melodi til digteren Zakarias Nielsens digt "End skælver vor Jord" for orkester eller orgel samt mandskor og solopartier. Han satte desuden musik til flere danske digteres arbejder, bl.a. Johs. Jørgensens digt "Nu skri-der Dagen under".

Blandt Alphonse Kerckhoffs mange opgaver var ledelsen af det daværende kirkekor ved Sct. Laurentii Kirke, hvis faste stamme bestod af søstrene fra Sct. Maria Hospital. Til dette kor skrev han en række værker, som fremførtes under højmesser-

ne. Desværre efterlod Kerckhoffs sig kun få af disse musikstykker nedskrevet, men ét af dem blev fundet i 1991 og blev rekonstrueret og bearbejdet af kirkens unge organist, Thomas Solak, og genopført ved højmassen den 18. august 1991. Det drejer sig om en Messe, *Missa in honorem sacratissimi cordis Jesu* ("Messe til ære for Jesu allerhelligste hjerte") bestående af Kyrie, Gloria, Sanctus, Benedictus og Agnus Dei.

Ingen af Kerckhoffs kompositioner blev nogensinde udgivet, og de fleste brændte han formentlig. Nogle af hans kompositioner findes dog på tryk i form af programmer og sangark til offentlige koncerter.

Ved Kerckhoffs 90 års fødselsdag skrev den katolske menighed i Roskilde i *Katolsk Orientering*:

Forsynet havde på denne måde sikret Sct. Laurentii menighed en organist af format som vi - vor størrelse taget i betragtning - ikke kunne have gjort os forhåbninger om at få. Organist Kerckhoffs kunne jo have valgt en karriere ved de største domkirker ude i Europa. I stedet valgte han, ved hjælp af et beskedent fransk harmonium, at berige tilværelsen for de mennesker, hans farbror var præst for. (3)

Selv om Alphonse Kerckhoffs i sin ungdom også havde haft en interesse for den bildende kunst, var det først i Roskilde, at han lærte at male - og det var netop Sofie Holten, der blev hans lærermester. Sofie Holten forærede ham en malerkasse i julegave, og så kom han igang med at male. Malerkunsten "befrier noget i mig på samme måde som musikken. Den bringer mig i kontakt med det guddommelige, om så blot med en lillefinger," sagde han. (4)

Da han kom til Roskilde, var byen stadig lille af omfang. Da familien Kerckhoffs byggede deres eget hjem, kom det til at ligge på Sct. Ibs Vej 7 med have ind mod Byparken og lige overfor den gamle Sct. Ibs Kilde. Huset var et godt, solidt murmesterhus, hvor musikundervisningen foregik i stuen med udsigt til haven, mens atelieret lå i kælderen. Både arbejdsværelset i stueplan og kælderen bar tydeligt præg af, at her boede en maler, og huset forblev i hans lange, aktive kunstnerliv udgangspunktet for arbejdet med pensel og farver.

Kerckhoffs udstillede første gang i Roskilde i 1925 og første gang i København i 1932, og derefter udstillede han på talrige udstillinger enten separat eller på de store forårs- og efterårsudstillinger i kunstforeninger.

Omdrejningspunktet i Roskildes kunstliv var dengang Hotel Prinsen. I dag findes der både i Roskilde og udenfor byen et større antal kunstgallerier, hvor bl.a. lokale kunstnere kan udstille deres arbejder. For 60-70 år siden var kunstmiljøet i byen helt anderledes. Det store udstillingssted var spejlsalen på Ho-

tel Prinsen, og her trak Kerckhoffs år efter år mange besøgende til, når han udstillede. En anden hjørnesten i byens kunstliv var den meget aktive Roskilde Kunstforening, der arrangerede store udstillinger på Hotel Prinsen, og her var Kerckhoffs også en flittig deltager med sine malerier.

Alphonse Kerckhoffs var en skattet portrætmaler, men hans hjerte lå mest til naturmaleriet. Han behøvede ikke at gå langt for at finde motiver. Skt. Ibs kirkeruin, stengærdet og de høje træer var et yndet motiv, som han dagligt kunne betragte fra køkkenvinduet i boligen. Et andet yndet motiv var de gamle stråtækte huse ved Skt. Agnes kun få minutters gang fra hans hjem. Men det var først og fremmest landskaberne omkring Roskilde, han cyklede ud og malede. Med til motivkredsen hørte endelig indtrykkene fra sommerens rejser rundt i Danmark og til Norge og Italien.

Stille sogneveje, veje, åer og markveje, piletræer ved sogneveje, høstbilleder og efterårets skovbund i Boserup Skov hørte til de landskabsmotiver, han gang på gang vendte tilbage til.

*Ragnhild Marie
Antoinette Holten og
Alphonse Kerckhoffs på
bryllupsdagen Skt. Hans-
dag 1913 foran villa
"Det hvide Hus" på Sct.
Laurentii Vej. Privat eje.*

Han strejfedede rundt på sin egn og fandt partier frem: Her bugter en å sig gennem Kornerups blide engdrag, her en støvet, hjulsporet vej gennem gule marker med neg i traver, her bladribbede træstammer, som danner mønster på en pastelblå, morgenfrisk himmel. Forenklet sagt kan man kalde ham "naturens og landskabets maler", for han foretrak i sine faste og sikre kompositioner landskabet, vejret og årstiderne. Der var luft og horisont i hans billeder, men kun sjældent mennesker med mindre der var tale om et høstbillede. Det afgørende element hos Kerckhoffs var først og fremmest helhedsindtrykket og dernæst farverne.

Organist Alphonse Kerckhoffs og hans kone Marie Antoinette var gennem mange år centrale personer i den katolske menighed i Roskilde. I 1922 flyttede de ind i huset på Skt. Ibsvej 7, og det kom til at danne rammen om en stor del af hans musikliv og hendes alsidige aktiviteter i byen. Hun talte foruden dansk også engelsk, italiensk, fransk, hollandsk og tysk, og hun udnyttede sine sprogkundskaber ved at undervise på aftenskoler. Hun var koncertsangerinde og havde en smuk mezzo-sopran og var jævnlige solist ved sin mands koncerter. Hun var mangeårig formand for Red Barnet i Roskilde og engagerede sig på mange andre måder i socialt arbejde.

Noter

- (1) "Organist A. Kerckhoffs 90 år" i: *Katolsk Orientering* 23.11.1977.
- (2) Glostrup Sangforening 1883-1963, s. 18. Se også *Glostrup Sangforening's 100 års jubilæum 1883-1983*, s. 11-49.
- (3) "Organist A. Kerckhoffs 90 år" i: *Katolsk Orientering* 23.11.1977.
- (4) I.L.: "Ildebrand og saltsyre i stedet for varme og følsomhed" i: *Katolsk Ugeblad* nr. 42 1963, s. 5.

Kristi Legemsfest

Blandt højdepunkterne for menigheden og i søstrenes og brødrenes arbejdsomme liv var de religiøse festdage. Især Kristi Legemsfest den 5. juni var noget, man så frem til og forberedte i god tid. Der blev opstillet fire midlertidige altre forskellige steder i Sct. Maria Hospitals have. Søstre fik savsmuld fra snedkermester Praefke i Sct. Olsgade, som de farvede i forskellige kulører. Det brugte de så til at lave tæpper af med kristne symboler foran altrene.

På selve dagen holdtes en højmesse i Sct. Laurentii Kirke. Herfra blev altrets sakramente - det allerhelligste - båret under baldakin i en større procession til hospitalshaven. Man gjorde her holdt ved hvert alter. Samtidig gik unge piger rundt med kurve fulde af blomsterhoveder, som de strøede. Kristi Legemsfest var en hel folkeforlystelse for roskildenserne, som stimlede sammen for at se på processionen.

Den sidste Kristi Legemsfest blev holdt på denne måde i 1960-erne. Da netop denne religiøse festdag var af så stor betydning i kirkeårets kalender og for menigheden, og da den var en oplevelse for byens borgere, som man ellers skulle til Italien for at opleve, vil det være værdifuldt at fastholde festdagen, som den foregik den 5. juni 1909 - den første Kristi Legemsfest for den nye katolske menighed.

Dagen er fastholdt som et stemningsbillede i *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne*, som her bringes i sin fulde ordlyd. (1) Nok var denne religiøse festdag kendt af katolikker, men dog ikke mere, end at det førende blad for de danske katolikker fandt det betimeligt at bringe en detaljeret beskrivelse af dagens og dens mange ceremonier. Man skal i øvrigt huske, at kirken endnu ikke var opført.

Efter mange, travle Festforberedelser oprandt endeligt det store Øjeblik for Roskilde Menighed, da den offentligt skulde skride frem og bekende sin Tro paa Kristi personlige og væsentlige Nærværelse i det allerhelligste Sakrament. Ord kan ikke beskrive den Glæde, der besjælede Menigheden paa denne historiske Dag, da Gud tillod den at genoptage Forfædrenes Tradition og gengive Roskilde, i Danmarks Størhedstid kaldet "Nordens Rom", en af sine skønneste Skikke. Allerede længe før Kl. 9 var den festligt smykkede, lille St. Laurentii Kirke overfyldt af saavel danske som polske Katholikker. De gode Polakker

*Procession ved Kristi
Legemsfest.
Fotografi ikke dateret.
Privat eje.*

havde alt Dagen i forvejen langvejs fra sendt Blomster og kom nu selv i store, festligklædte Skarer pr. Bane og Skib eller tilfods, medbringende endnu flere Blomster til Pryd for Alter og Kirke. En særlig Glæde var det for Roskilde Menighed at kunne byde Ringsted Menighed Velkommen med dennes nidkære Sognepræst, Hr. Pater Wijnen Velkommen i sin Midte ved denne Lejlighed og sammen med de kære Naboer at hylde den fælles, guddommelige Herre. Lidt før Kl. 9 ankom i flere Vogne Grevinde Holstein fra Ledreborg, Komtesserne Holstein og Sparre, Frøken Severin, samt de unge Grever Holstein; Lehnsgreven var paa Grund af Bortrejse til Udlandet forhindret i at komme tilstede. Gæsterne indtog de dem reserverede Pladser sammen med St. Mariaforeningens Forstanderinde og St. Laurentii Forenings Formand.

Kl. 9 begyndte den højtidelige Levitmesse, der læstes af den højærværdige Sognepræst, Hr. Prior Kerckhoffs, assisteret af de højærv. Patres Wijnen og Houben medens højærv. Hr. Pater Knapen fungerede som Ceremonimester. De flinke Ministeranter medvirkede til at forhøje det smukke Indtryk af Festen. Efter Messens Slutning ordnede Ceremonimesteren Processionen, som derefter skred gennem den med Grønt, Blomster og Faner smykkede Port, over Vejen og ind i Hospitalets store, parklignende Have, som Søstrene ikke havde sparet paa Anstrængelser for at gøre endnu smukkere, end den i sig selv er, idet de havde pyntet med Guirlander og Flag overalt; ud for den lille "Eco-

*Processionen på vej ud af
Sct. Laurentii Kirke.
Fotografi 1946. Roskilde
lokalhistoriske Arkiv.*

le Francaise" saas en smuk Opstilling af en Jesu Hjerter-Statue i rig Blomsterdekoration.

Processionen aabnede af Gonfalonieren med Processionskorset, ledsaget af Ministranter; saa kom de polske Kvinder, nogle bærende smukke Bannere og Faner, andre strændende Blomster; derefter gik Orkesteret under Hr. Direktør Sørensens ypperlige Ledelse; nu kom de kvindelige Menighedsmedlemmer fra saavel Ringsted som Roskilde, derefter Roskilde St. Mariaforening, kendelige paa deres lyseblaa Foreningstegn. Damerne fra Ledreborg ledsagedes af Foreningens Bestyrelsesmedlemmer. Nu saa man St. Maria-Hospitalets ærværdige Søstre, "les Filles de la Sagesse" i deres sorte Hættekaaber. Alle kvindelige Deltagere i Processionen gik i to Rækker, ladende Midten af Vejen fri for Processionens Hovedgruppe: Præsterne med det allerhelligste Sakrament. Seks hvidklædte Smaapiger med lyseblaa Skærf og Blomsterkranse paa Hovederne beredte Vejen foran Sakramentet ved at strø Blomster af deres pyntelige Kurve, og efter en lille Gruppe Ministranter saa man Baldakinen, hvorunder Frelseren bares i Triumf. Medlemmer af Kirkeforstanderskabet, af St. Laurentii Forening,

med deres røde Foreningstegn, samt flere af Ringsted Menigheds Herrer skiftedes til Ærestjenesten som Baldakinbærere og Bærere af de to nydelige Processionslygter. De mandlige Katholikker i tæt Skare, med Greverne Holstein i deres Tal, sluttede det imponerende lange Tog, der talte henved trehundrede Deltagere.

Ligesaa fuldtonende som den gregorianske Messe var blevet sunget i Vekselsang mellem Søstrene og Menigheden inde i Kirken, ligesaa begejstret lød nu de indøvede, danske Salmer under aaben Himmel til smagfuldt og diskret Akkompagnement af Blæseinstrumenterne. Smukt udstyrede Programmer, trykte paa hollandsk Bøttepapir og indeholdende de danske Salmers fulde Tekst, bidrog ikke lidt til at alle kunde deltage i Sangen.

Det første Maal for Processionen var et i hvidt og gult (Pavens Farver) holdt Alter, som hævede sig smukt paa Baggrund af den lille Lund, der skygger over den gamle, katholske Helligkilde, - i Sandhed vigslet Grund! Idet man nærmede sig, sang de polske Kvinder en Hymne, der lød meget stemningsfuldt, særligt da de Syngende var vandrede ind bag Lundens Træer, saa Tonerne naaede én, man vidste ej hvorfra. Da Processionen var standset, og det Allerhelligste hvilede paa Alteret, sang Søstrene flerstemmigt et "Pie Pellicane" og "Tantum ergo", der var af stor Virkning og forberedte den dybe Stilhed, som nu fulgte, medens alle knælende oppebiede Velsignelsen. Aldrig føler vist et dansk Hjerte sig saa forenet med sit Folk og sit Land, som naar man bedende knæler paa den fugtige, sorte Jord, man er udrundet af, og hører sin Barndoms Fuglerøster, Lærke, Bogfinke, Sisken og Stillids kvidre Guds Pris, medens man bøjer sit Hoved under det allerhelligste Sakraments Velsignelse. Det er i et saadant Øjeblik at Bønnen former sig mere brændende end ellers om ens Folks Tilbagevenden til dets Fædres Tro, og at man med fuld Erkendelse tilbeder ham, som har villet iføre sig Støvets Klædebon i Brødets Skikkelse, for at vore Hjerter af Støv skulle kunne fatte og modtage ham og levendegøres ved ham.

Fra det første Alter begav Processionen sig atter paa Vej, beskrev en Bue udenom Hospitalsbygningen, og man knælede nu ned paa den aabne Plads mellem Hospitalet og Hovedporten, hvor der ved Foden af den store Mariastatue var rejst et smukt Alter, som tilligemed den hvide Statue var indrammet af en smagfuld Dekoration af Flagstænger, fra hvis Toppe vejede danske, franske og pavelige Flag, og som var sammenholdte med rosafarvede og hvide Guirlander og smykkede med forskellige Vaabenskjolde; (det danske Vaaben og Jeanne d'Arcs Skjoldmærke saa Side om Side, ikke at forglemme vore Præsters, "la Compagnie de Marie"s Vaaben).

Her blev Velsignelsen atter givet under lydløs Stilhed. Da man rejste sig, maatte man føle, at der var hændet den gamle Bispeby noget Vidunderligt, som kun de færreste af dens Indbyggere kunde forstaa, men som ikke kan gaa sporløst hen over deres Hoveder, enten de staa ved det eller ej. Festen vakte uhyre stor Interesse i Byen, og flere hundrede Mennesker, deriblandt ikke saa faa betydelige Personer, saasom

Professorerne Kornerup, Sigurd Møller, Lunding-Smith o.fl.a. indfandt sig for at tage den i Øjesyn. Vor Procession er, saavidt vi ved, den eneste her i Landet, der passerede offentlig Vej, og herfra strømmede Tilskuerne frit ind ad Hospitalshavens gæstfrie Porte for paa nært Hold at betragte den gribende Andagtsøvelse. Det var en beundringsværdig ærbødig Holdning, hele den store Tilskuermasse iagttog, mange Herrer blottede Hovedet idet Sakramentet blev baaret forbi, og flere saas endog at knæle.

Tonerne af "Fast skal min Daabspagt evigt staa" brusede frem, og Processionen vendte i samme smukke og værdige Orden tilbage til sit Udgangspunkt: Kirken. Her lystes Velsignelsen for tredje Gang, og "Store Gud vi love Dig" afsluttede Festen. Sjældent, - maaske aldrig, har Menigheden sunget den ambrosianske Lovsang af saa fulde og taknemmelige Hjerter; Tonerne naaede viden om og forplantede Menighedens Begejstring ogsaa til andre ofrende Udlændinge, uden hvis Selvfornægtelse og Kristenkærlighed vor By aldrig havde kunnet opleve en Dag som denne. Roskilde Menighed bringer sin ærbødige og kærlige Tak til de ærværdige Søstre paa St. Marias Hospital for alt,

Procession på vej til Sct. Maria Hospital fra Montfort-bygningen bag Sct. Josefs Skole. Fotografii ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

hvad de gør for os, og alt, hvad de er for os; og sidst men ikke mindst til de højærværdige Præster og gode Lægbrødre, der har virket og virker iblandt os. Den største Sum af Tak skylder vi upaatvivleligt vor opofrende og selvforglemmende Sognepræst, højærværdige Hr. Prior Kerckhoffs, og vi bringer ham denne Tak af ærlige Hjerter! Maatte vi vise ham vor barnlige Taknemmelighed ved stedse mere lydhort at modtage hans nidkære Forkyndelse og faderlige Vejledning, saa han altid maa kunne have Glæde af sine Sognebørn.

En Efterklang af Festen maa ikke gaa uomtalt hen. En sand Glædesstemning opfyldte ikke blot Menigheden men hele Byen efter Festens Afslutning. Folk stod stille paa Gaden og talte sammen om den smukke Begivenhed; hvem der ikke havde været tilstede vilde høre derom af de andre og beklagede at være gaaet glip af saa sjældent og skønt et Syn. De lokale Aviser af alle Retninger har givet Festen den smukkeste Omtale, som man kunde ønske, i deres Referater. Det som havde gjort dybest Indtryk paa de Anderledestroende var dog aabenbart ikke "det Ydre", som saa ofte lægges os Katholikker til Last, men netop "det Indre": den dybe Alvor og Overbevisningens Inderlighed, der prægede hver enkelt Deltager i den skønne Fest til Guds Ære.

Deo gratias!

Noter

(1) F.M.: "Corpus Domini" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1909, s. 425-29.

Slotskapellet på Ledreborg Slot

Familien Holstein-Ledreborg på Ledreborg havde fra begyndelsen nær tilknytning til den katolske menighed i Roskilde. Inden menigheden blev grundlagt i 1901, holdt familien jævnlig forbindelse med katolikkerne i byen, og da pater Kerckhoffs, pater Blois og broder Bonifacius kom til Roskilde i juni 1901, var lensgreven behjælpelig i den første etableringsfase.

Lensgreven Johan Ludvig Carl Christian Tido Holstein-Ledreborg (1839-1912) var sønnesøns sønnesøn af Johan Ludvig Holstein (1694-1763), der 1740 købte godset Ledreborg (i 1750 lensgreveskab), og som havde bygget den prægtige hovedbygning og anlagt det smukke terrassehaveanlæg. Johan Ludvig Holstein var hofmarskal hos kronprins Christian (VI), med hvem han delte et pietistisk livssyn, oversekretær for Danske Kancelli og medlem af Gehejmekonseilet (statsministeriet). Han stod for kirkeadministrationen i overgangen fra pietisme til oplysningstidens rationalisme.

Lensgreve Johan Ludvig Tido Holstein-Ledreborg blev cand.polit. ved Københavns Universitet, og 1872 valgtes han til Folketinget i Lejrekredsen, hvor han blev genvalgt til han 1890 trak sig tilbage og bosatte sig i Schweiz. Han vendte tilbage 1895 for at overtage Ledreborg Gods. Han accepterede statsministerposten (konseilspræsident) i 1909 for at redde Venstre gennem forsvarskrisen. Han var 5. lensgreve til Ledreborg.

Hans mor, komtesse Caroline Louise Lefeubre de Marpalu, var katolik, og han blev opdraget i moderens religion, uden dog at være født katolik. Gennem studiet af Søren Kierkegaard førtes han over i katolicismen og skiftede tro 1867. Han udgav 1872 et par skarpe og vittige pjecer til forsvar for sin bekendelse mod danske præster og teologer.

Historikeren P. Engelstoft har karakteriseret Johan Ludvig Tido Holstein-Ledreborg med følgende ord:

Flere Traade løb sammen i det i dansk Politik enestaaende Eftermæle, Holstein i de 18 Aar skabte sig. Som Godsejer hadede han de Nationalliberale. Som Katolik stod han som Ener og Fremmed blandt Folk og Standsfæller. Som Elev af Kierkegaard og Skolastikerne ejede han de store Liniers Evne, som aristokratisk Aand foragtede han Stræb og Klassepolitik. Endelig var han af Natur og Villie en sjælden

fin Dialektiker, for hvem Talen føjede sig med det levende Ords Selvfølgelighed. (1)

Ved udvidelsen af hovedbygningen på Ledreborg i 1740'erne indrettedes den vestlige fløj til et huskapel og fik en fornem udsmykning. Kapellet, tegnet af J.C. Krieger i 1744-45, indviedes den 26. juni 1747 som evangelisk-luthersk sognekirke med en række kostbare malerier af kendte mestre samt et meget sjældent altertæppe. Kirkerummet dækker begge etager med adgang fra herskabsgemakket. Rummet fremstår i barok med herskabspulpitur, marmorerede søjler, ternet gulv, prædikestol over alterbordet og med Marcus Tuschers allusionsmaleri af himmelfarten i loftskuplen.

For lokalbefolkningen i Lejre var kirken på Ledreborg imidlertid ikke blot et udflugtsmål, men tillige sognekirke gennem mange år.

Allerede mens den gamle greve Christian Edzart Moritz Holstein (1803-1895 og 4. lensgreve til Ledreborg) levede, blev der yderligere på Ledreborg indrettet et katolsk kapel. For grevinde Caroline Holstein, der omfattede katolicismen med brændende iver, blev kapellet snart for snævert, og hun ønskede at flytte den lille menighed, der havde dannet sig om hende, fra kapellet til slotskirken. Der var imidlertid den betingelse, at kirken kun måtte anvendes til gudstjenester efter den lutherske tro, og der var således ikke tilladt at afholde katolske messer i slotskirken.

Efter flere års ihærdig indsats fik Johan Ludvig Tido Holstein-Ledreborg endelig tilladelse til at indrette kirken som katolsk kapel. Slotskirken blev indviet som katolsk kapel den 1. november 1910, alteret blev konsekreret den 21. juni 1911.

Det skete dog ikke uden sværdslag, for hans ansøgning om at gøre slotskirken katolsk blev afvist. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet ville ikke godtage hans plan om at bygge en ny sognekirke for at få slotskirken tilbage. Ministeriet svarede, at selv om der blev opført en ny kirke, kunne man efter dets opfattelse ikke uden videre gøre en gammel protestantisk kirke katolsk i et land, hvor statsreligionen er den lutherske.

Der findes en levende beskrivelse af denne periode i Ledreborgs historie, skrevet af den tidligere amerikanske gesandt i Danmark, Maurice Francis Egan. Det er en historie, hvor store linier i Danmarkshistorien pludselig blandes sammen med det stærke ønske om at indrette en sognekirke til katolsk kapel.

Maurice Francis Egan skriver om Johan Ludvig Tido Holstein-Ledreborg:

Han var en af de faa Katholiker blandt Adelen, og han var en ivrig

Slotskapellet på
Ledreborg.
Foto: Marie Holstein.

Modstander af den bestaaende Ordning af kirkelige Anliggender. [...] Grev Holsteins Kapel paa Slottet Ledreborg var stadig luthersk, og han maatte ikke lade læse Messe i det, fordi det var en Sognekirke, men dette bragte Herren til Ledreborg i Harnisk: At tænke sig, at der enten skulde være lutheransk Gudstjeneste i hans eget Kapel eller slet ingen! Saadan lød Loven!

Men der var ogsaa andet, hvorover han harmedes. En Dag tog han i Stilhed en Beklædning bort for et Vægpanel i Kapellet, og hvad fandt han? Et fuldstændig luthersk Billede i skingrende, ja næsten realistis-

ke Farver. Det forestillede en Mængde Djævle med Horn, Hale og Fork, som stødte en Pave og en Mængde Kardinaler ned i et Flamme-havs Dyb, hvor de blev kræprøde som Hummer, medens nogle fromme lutherske Præster takkede Himlen for den Herren velbehagelige Handling. "Og det skal jeg finde i mit eget Kapel," sagde Grev Holstein, "næsten lige overfor Alteret, uden at Loven tillader mig at fjerne det."

Jeg er Amerikaner og kunde ikke tilbageholde et Smil, men dette Smil var lige ved at koste mig et Venskab, som jeg virkelig satte Pris paa.

"Jeg maa se," sagde Greven, "at faa en Ordning med Kongen, om at jeg giver Kommunen en Erstatning for Kapellet, en Skolebygning eller et Bibliotek, og saa faa Kapellet indviet."

"Alle Ting tilkommer den, som ved at vente -" citerede jeg.

I 1909, i Krisens Dage, paatog han sig at danne et Kabinet for at faa Forsvarsloven sat igennem i Rigsdagen; men han stillede Kongen én Betingelse, nemlig, at han vilde have Lov at gøre med sit Kapel, hvad han vilde. Han gennemførte Forsvarsloven med Glans, og da han havde sat sin Krig igennem og fra sit Synspunkt fandt Rigsdagen umedgørlig, snart i ét, snart i et andet Spørgsmaal, bad han dens Medlemmer om at rejse til - det Sted, hvor Orfeus søgte sin Eurydike, og indgav sin Demission. (2)

Efter at slotskirken var blevet katolsk, voksede menigheden, og Ledreborg dannede rammen om store katolske højtidsfester, bl.a. store velbesøgte kirkedage, som først blev til på initiativ af Erikke Rosenørn-Lehn og Sofie Holten, og som fortsatte til op i 1960'erne, hvor katolikker langvejs fra samledes i slotsgården. (3)

Ud over slotskirken blev der siden også etableret et katolsk kloster i Allerslev. Bygningerne, der er fra 1870, blev i 1930 omdannet til nonnekloster. Lensgreve Josef Johannes Ignatius Maria Holstein-Ledreborg, 6. lensgreve til Ledreborg, havde spurgt biskop von Euch om muligheden for at få knyttet en katolsk præst til slotskirken. Biskoppen mente, det lå tungt, hvorimod der var større mulighed for at få katolske søstre til området. Det var lensgreven ikke umiddelbart interesseret i, men han mente dog, at hvis der kom søstre dertil, kunne der også være en præst.

Han fik forbindelse med en gruppe nonner på et kloster på cistercienserklostret Porta Coeli i provinsen Mæhren i det nuværende Tjerkiet, hvor situationen omkring 1920 blev stadig vanskeligere. De ønskede at søge væk fra det urolige hjørne af Europa, og de fik til opgave at påbegynde et klosterliv i Allerslev Kloster, der tidligere havde været mejeri. Hertil kom da en præst og fem søstre, da klostret grundlagdes 1921. Herefter var det muligt at sikre, at den lokale katolske præst kunne hol-

de søndagsmessen på Ledreborg, og søstrene sang i kapellet og spillede på orglet. Søndagsmessen forrettedes 1922-60 af rektoren ved Allerslev Kloster, i de foregående år 1910-22 og fra 1960 af præster fra Roskilde. I dag læses messerne på Ledreborg hver anden søndag i måneden.

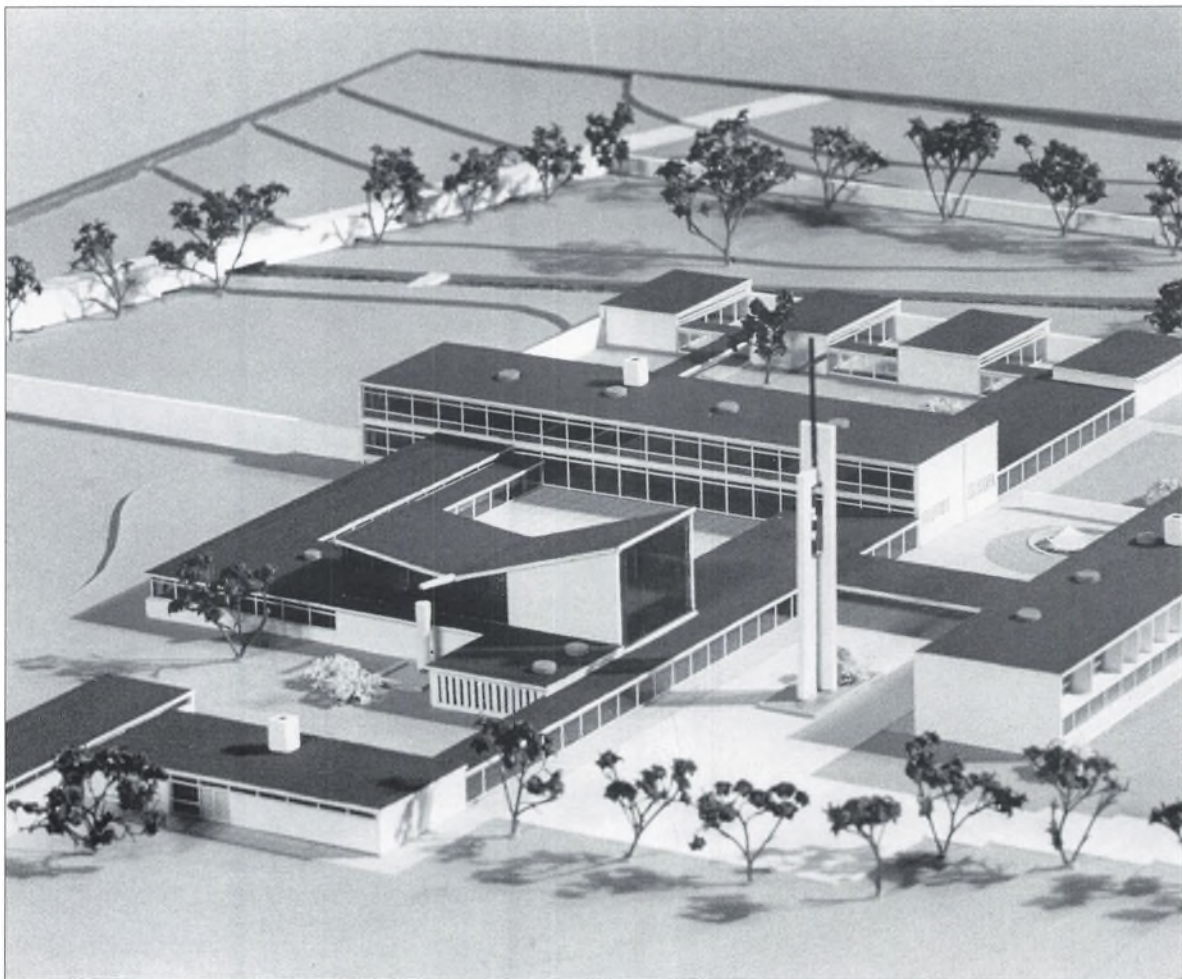
Søstrene fik bygget et kapel i forbindelse med klostrets hovedbygning, og de havde et plejehjem for fem-seks beboere af polsk oprindelse. Hertil kom et par gæsteværelser i en bygning i haven. På den anden side af åen havde de i en staldbygning og et værksted, hvor de støbte og solgte lys til kirkebrug. Klostrets præst, der havde en lejlighed på stedet, var også med til at skaffe penge til klostret gennem et mindre bogtrykkeri.

Allerslev Kloster blev nedlagt i 1960, hvorefter søstrene flyttede til Sostrup Slot ved Grenå, der blev omdannet til kloster og i dag fungerer som katolsk kloster.

Også Allerslev kloster har sin egen dramatiske historie, og hvis planerne for at udbygge klostret var blevet til virkelighed, ville det have været det første klosterbyggeri i Danmark siden 1200-tallet.

Klostret havde på et tidspunkt 11 søstre og to novicer, men der kom stadig flere henvendelser om optagelse i klostret. Der var imidlertid ikke mulighed for at optage flere novicer og søstre, så da man yderligere havde en søster Mechtildis, der arbejdede med kirketekstiler, og da præsten, pater Müller, gerne ville udvide sit trykkeri, ville en udvidelse af klosterkomplekset

*Fra venstre priorinde Sr. Roberta, Albert Steiger, Osc., general-
 abbed Steiner fra Rom og
 pater Müller, fotograferet
 ved Allerslev Kloster.
 Fotografi 1960. Privateje.*

Model af udbygningen af Allerslev Kloster, udført af Preben Hedegaard. Planerne blev dog aldrig ført ud i livet.

skabe mulighed for større aktivitet på stedet.

Under et besøg på moderklostret Val Dieu i Belgien havde præsten drøftet mulighederne med abbeden der, som fattede interesse for tanken om en udvidelse af klostret i Allerslev og derfor gav ham påbud om at arbejde videre med sagen, men at en udvidelse også skulle omfatte en gæstefløj.

Sammen med priorinden Søster Roberta og pater Müller lavede en arbejdsgruppe en plan over ønsker og behov, som kunne danne grundlag for et skitseprojekt.

Det blev af arkitekten udarbejdet i nøje overensstemmelse med klosterreglementet og i henhold til Benedikts regel for et klostres opbygning, og et foreløbigt overslag over håndværkerudgifterne blev indhentet.

Disse viste sig at overstige muligheden for at realisere byggeriet, så et ændret skitseprojekt blev udarbejdet og sammen med et fornuftigt budget afleveret i Val Dieu. Her fandt man det rimeligt at gå videre med sagen, og man søgte om godkendelse hos Generalabbeden for Cistercienserordenen, kardinal Steiner, i Rom.

Skitseprojektet blev godkendt, og Generalabbeden og Abbeden fra Val Dieu kom til Allerslev for derfra at kunne forelægge projektet for biskop Suhr i København. Man manglede nu kun biskoppens godkendelse, som dog afviste sagen, da han hellere så søstre flytte væk fra Sjælland til Åkirkeby på Bornholm.

Sådan blev det dog ikke, idet de som nævnt flyttede til Sosttrup slot.

Grunden til, at biskop Suhr, der selv var benediktiner, overhovedet skulle spørges, når projektet nu var godkendt i Rom, var, at Danmark på det tidspunkt blev betragtet som et missionsområde og biskoppen derfor havde den øverste myndighed og kunne bestemme, og da der i Høsterkøb lå et benediktinerindekloster Åsebakken med mulighed for retræter og gæster, kunne et nyt og tidssvarende klosterkompleks i Allerslev være uhensigtsmæssigt tæt på.

Allerslev kloster blev derfor lukket, og bygningerne har i de sidste 25 år huset et kollektiv.

Tegningerne til det nye kloster i Allerslev blev arkiveret, og en af modellerne, som var blevet udført, blev udstillet på Museet for Kirkekunst i Løgumkloster. Den befinder sig i dag på Roskilde Museum. (4)

Noter

(1) *Dansk Biografisk Haandleksikon*, Kbh. 1923, bd. II, s. 138-39.

(2) Maurice Francis Egan: *Ti Aar nær den tyske Grænse*, Kbh. 1919. s. 49-50.

(3) Kapellets malerier er beskrevet af Vibeke Andersson Møller og Karin Vestergaard: "Maleren Isaac Isaacsz opdaget på Ledreborg" i: *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1998, s. 72-85. Se også Chr. Elling: *Ledreborg*, Kbh. 1939.

(4) Oplysninger fra arkitekt Preben Hedegaard, Reerslev, Hedehusene.

Kirken under besættelsen

Under den tyske besættelse 1940-45 kom Sct. Laurentii Kirke til at spille en rolle som centrum for en af amtets modstandsgrupper. Officiant Jens Kjærgaard havde som befalingsmand fået til opgave at deltage i organiseringen af modstandsstyrken i Roskilde amt - en opgave, der udgik fra Frihedsrådet i sommeren 1944. I alle større byer blev der etableret en byledelse, og dette arbejde blev i Roskilde udført af Jens Kjærgaard. Han bad omkring maj 1944 Hans J. Kerckhoffs om at etablere en gruppe, der specielt skulle tage sig af amtets signaltjeneste.

Hans J. Kerckhoffs - søn af organist Alphonse Kerckhoffs og kendt som José Kerckhoffs - havde den tekniske indsigt, der skulle til for at lede en radiogruppe. Han var uddannet elektriker og arbejdede i en lang årrække under og efter krigen som filmoperatør i biografen Bio i Roskilde. Allerede før krigen var han meget interesseret i radiobygning og radiosending.

Kerckhoffs havde mødt Jens Kjærgaard første gang tidligere under besættelsen, da Kjærgaard boede illegalt hos en fælles bekendt i Roskilde. Nyttår 1945 indlogerede Kjærgaard sig hos Kerckhoffs forældre på Sct. Ibsvej. Da de begge modtog elever til henholdsvis musik- og sprogundervisning, virkede det ikke spor påfaldende, at modstandsfolk kom og gik. Hans J. Kerckhoffs erindrer dog, at naboerne har studset over, at de "nye" elever var velkendte befalingsmænd fra byens kasserne.

Efter krigen erfarede Hans J. Kerckhoffs, at man havde fundet hans forældres adresse i Gestapos kontorer på Maglekildevej, hvor de var rykket ind på kriminalpolitiets station. (1)

Gruppen på seks mand havde alle beskæftiget sig med radiosending: Lederen var Hans J. Kerckhoffs, og desuden var der Poul Riis-Hansen, som var Kerckhoffs' svoger, Kaj Mathisen, Steffan Corfitzen, K.B. Mortensen og Erik Weitzmann. Senere blev gruppen udvidet med to professionelle radiotelegrafister: Otto Johannes Schelhase og Helge Raffenberg. Gruppens navn blev "Katolikkerne", fordi alle medlemmerne var katolikker. (2)

I starten havde gruppen ikke meget arbejde at udføre, og derfor kontaktede man Kjærgaard for at få nogle opgaver. Kjærgaard tildelte gruppen en opgave af "den mere ubehagelige side af modstandsarbejdet", dvs. en likvidering, men grup-

pen nåede aldrig at udføre opgaven.

Efterhånden kom gruppen i gang med at opbygge en sendestation. Sendestationerne rundt omkring i landet blev oprettet med henblik på at overtage radiokommunikationen, hvis egentlige kamphandlinger skulle føre til, at det almindelige telefonnet brød sammen.

Sendestationen i Roskilde var en stor og uhåndterlig kutterradio. Selve overdragelsen af senderen bar præg af den forsigtighed, som alle skulle iagttage under besættelsen.

En dag i foråret 1944 kom Kerckhoffs hjem til sine forældre på Sct. Ibsvej, hvor hans mor fortalte ham, at en mand havde gået uden for huset det meste af formiddagen. Kort efter at Kerckhoffs var kommet hjem, ringede manden på. Kerckhoffs tog sin pistol og lukkede op. Det viste sig imidlertid, at manden havde ventet på Kerckhoffs for at få formidlet afleveringen af kuttersenderen.

Den blev installeret hos en af gruppens medlemmer, Erik Weitzmann, der boede på Sct. Jørgensvej. Det lå imidlertid tæt ved Roskilde Kasserne, og man var bange for, at tyskerne herfra skulle pejle senderen. Derfor flyttede gruppen senderen, skjult på en trækvogn, til et andet af gruppens medlemmer, Poul Riis-Hansen, der boede på Frederiksborgvej 40, kun få skridt fra Kerckhoffs' hjem. Kuttersenderen blev betjent af Schelhase og Raffenberg.

Hans J. Kerckhoffs erindrer en radiosending til England i februar/marts 1945, hvor man brugte kuttersenderen. En dag kom Jens Kjærgaard til Kerckhoffs med en salmebog, der skulle bruges til koder, og bad ham sørge for, at udvalgte stykker fra bogen blev sendt til England.

Radiogruppen betjente desuden tre-fire mobile sendere, som man havde modtaget fra England. Der var tale om en slags walkie-talkies, som blev afprøvet i omegnen af Roskilde. Typisk sendte man over fjorden fra Slæggerup til Bognæs, og de viste sig at række 14-20 km.

Senderne blev opbevaret på Riis-Hansens bopæl på Frederiksborgvej, men efter et vådeskud ved en våbendemonstration på stedet besluttede man af sikkerhedshensyn at flytte dem. Det gjorde man i november 1944. Radioen blev skjult først i krypten under Sct. Laurentii Kirke. Arrangementet blev til efter "aftale" med pater Boerrigter og broder Alfred fra den katolske præstegård. Senere blev senderne flyttet til den nordlige kælderfløj i præstegården, da pastor Boerrigter frygtede, at kirken ville blive sprængt i luften, hvis senderne blev afsløret. Gruppen havde selv nøgle til krypten under kirken og kunne således hente senderne, når man havde brug for dem.

En af gruppens sendere var en såkaldt Eurica pejlesender,

der var den eneste i Roskildeområdet, og som var en højt klassificeret allieret hemmelighed. Derfor var den forsynet med en sprængladning, der umiddelbart kunne udløses, hvis tyskerne nærmede sig. Senderen var en pejlesender, der skulle kunne lede de allierede flyvemaskiner til nedkastningsstedet.

Eurica-senderen blev kun brugt ved én modtagelse i Roskildeområdet. Det var Kerckhoffs, der betjente den. Der er nogen usikkerhed om, hvilken modtagelse der er tale om, men Kerckhoffs mener med sikkerhed at kunne huske, at modtagelsen havde kodenavnet "Emma". Det var også dette navn, han sendte på Eurica-senderen. "Emma" blev kastet den 21. februar 1945 ved Grøntved / Brofelde ved Sofienholm.

Kerckhoffs blev kørt ud til pladsen af Carl Christensen, ledsaget af tre bevæbnede vagter. På pladsen riggede han senderen til med jordspyd og en akkumulator. Efter en halv time hørtes en hyletone på senderen, og Kerckhoffs begyndte at sende kodeordet med 10 sekunders interval. Det fortsatte han med, indtil maskinen var over pladsen. Han ventede derefter en halv times tid og fik så ordre til at pakke sammen og køre tilbage til Roskilde.

Denne modtagelse blev dækket af Kerckhoffs gruppe med walkie-talkies. Man havde en sender på pladsen, der var i forbindelse med Kerckhoffs folk, som dækkede de vigtigste udfaldsveje fra Roskilde.

Da man efter modtagelsen kom til Dyrskuepladsen i Roskilde, bemærkede Kerckhoffs, at der på pladsen befandt sig påfaldende mange modstandsfolk. Vognen blev gemt af vejen på Carl Christensens adresse i Allehelgensgade, og Kerckhoffs begav sig hjem med Eurica-senderen. Det var en ubehagelig spadseretur. Han vidste, at han ikke måtte blive taget på grund af senderen, og derfor måtte han i yderste konsekvens skyde sig ud af et eventuelt møde med en tysk patrulje. Han kom dog sikkert hjem, og Eurica-senderen blev ikke anvendt mere.

Nogle af senderne blev efter befrielsen benyttet til at holde styr på de mange tyskere, der på vej til Tyskland marcherede gennem området.

Gruppen "Katolikkerne" nåede også at få andre opgaver i det års tid, den virkede. Således transporterede gruppen sprængstof fra en kolonihave i Granly til Sct. Ibsvej. Man havde sprængstoffet bag på cyklerne. Turen gik gennem Røde Port, hvor der var tyske vagtfolk, men man blev ikke standset.

En anden opgave bestod i to forsøg på at likvidere en mand, der havde adresse på Frederiksborgvej. Første gang, man forsøgte at likvidere ham, sad Kerckhoffs en hel dag og tegnede et sted langs den rute, manden sædvanligvis tog gennem Klostermarken, men han dukkede ikke op. En anden gang spadserede Kerckhoffs og et andet gruppemedlem på Frederiksborgvej for at skygge manden, men heller ikke ved denne lejlighed viste

han sig. Pludselig opdagede Kerckhoffs og hans kollega imidlertid, at de havde tyskerne efter sig. De fortrak derfor i roligt tempo ned ad Sct. Clarevej for derefter at styrte ned ad Strandengen, hvor de gemte sig i en have.

Ved en messe i Sct. Laurentii Kirke den 6. maj 1945 nævnte pastor Boerrigter, at der havde været en katolsk modstandsgruppe i Roskilde.

Noter

(1) Nedskrevet samtale med Hans J. Kerckhoffs fra 1985, foretaget af Henning Bjørn Larsen. Ikke offentliggjort.

(2) Henning Bjørn Larsen: "Modstanden" i: *Roskilde Amt under besættelsen 1940-45. Historisk årbog fra Roskilde Amt 1990*, spec. s. 70-71.

*Operationsstuen i Sct. Maria Hospital, som vendte mod nord. Fotografi ikke dateret.
Roskilde lokalhistoriske Arkiv.*

Fra hospital til ældreboliger

Sct. Maria Hospital blev hurtigt populært og kendt for sin høje standard, og dets betydning voksede støt gennem årene indtil 1962.

I 1922 blev der ved indre ændringer i hospitalet skabt plads til yderligere 15 patienter, men dermed var alle muligheder for at skaffe mere plads indenfor de bestående rammer også udtømt. I de følgende år havde hospitalet en permanent overbelægning, der ifølge hospitalets overlæge P.A. Veilbæk var generende for såvel patienterne som for det daglige arbejde. (1)

Derfor blev det nødvendigt at udvide, således som man havde taget højde for. I foråret 1932 blev en ny tilbygning ud mod Dr. Margrethesvej, som var tegnet af arkitekt Barfod, taget i brug.

Udvidelsen bestod af 18 sygestuer med plads til 40 patienter, så hospitalet i alt havde plads til 80 voksne patienter med kirurgiske og medicinske sygdomme samt 15 børn i en isoleret børneafdeling med fire sygestuer, eget køkken, toilet og bad på afdelingen. Ved to døre og en mellemliggende opholdsstue på gangen adskiltes børneafdelingen fra det øvrige sygehus, således at børnenes aktiviteter og leg ikke kunne genere de voksne patienter.

I forbindelse med udvidelsen blev hele hospitalets indre moderniseret og forandret, så det stod mål med de moderne krav til et sygehus. I alle de nye sygestuer og flere steder på gangene i den gamle afdeling ud mod Frederiksborgvej var der indbygget vaskekummer med varmt og koldt vand, og på hele hospitalet blev sygnalsystemet fra sygesengene ændret fra ringeapparater til et moderne, lydløst lyssignalsystem. Patienterne transporteredes via elevator mellem de forskellige afdelinger, og det var en moderne ordning, som var af stor betydning for de patienter, der skulle bringes til og fra operationsstue, røntgenafdeling og badeafdeling. (2)

På operationsafdelingen mod nord i den gamle fløjs stueeta-ge nedlagde man et par sygestuer, og i stedet indrettedes lægeværelser, laboratorium og en moderne aseptisk fødestue, der udelukkende blev benyttet af fødende kvinder. P.A. Veilbæk beskrev denne moderne indretning som "en ordning, der end-

nu ikke er almindelig anerkendt eller gennemført paa vore Sygehuse". (3)

I nybygningens kælderetage indrettedes en moderne bade-, lys- og røntgenafdeling. Her fandtes fire lokaler til dampbade, karbade, elektriske bade, gytjepakninger samt massage- rum. Desuden var der omklædnings- og hvilerum med plads til fire patienter ad gangen, beregnet for ambulat behandling. I to lokaler blev der installeret finsenslys og kvægsølvkvartsllys samt et diathermiapparat. Røntgenafdelingen blev forsynet med nye moderne og ydekraftige apparater.

Det var således et meget moderne og veludstyret hospital, der stod klar efter udvidelsen i 1932, og der viste sig da også straks at være behov for de moderne faciliteter.

P.A. Veilbæk har opgjort, at antallet af sygedage steg fra 22.000 til 32.000 om året, hvilket svarede til en gennemsnitsbe- lægning på ca. 88 patienter pr. dag.

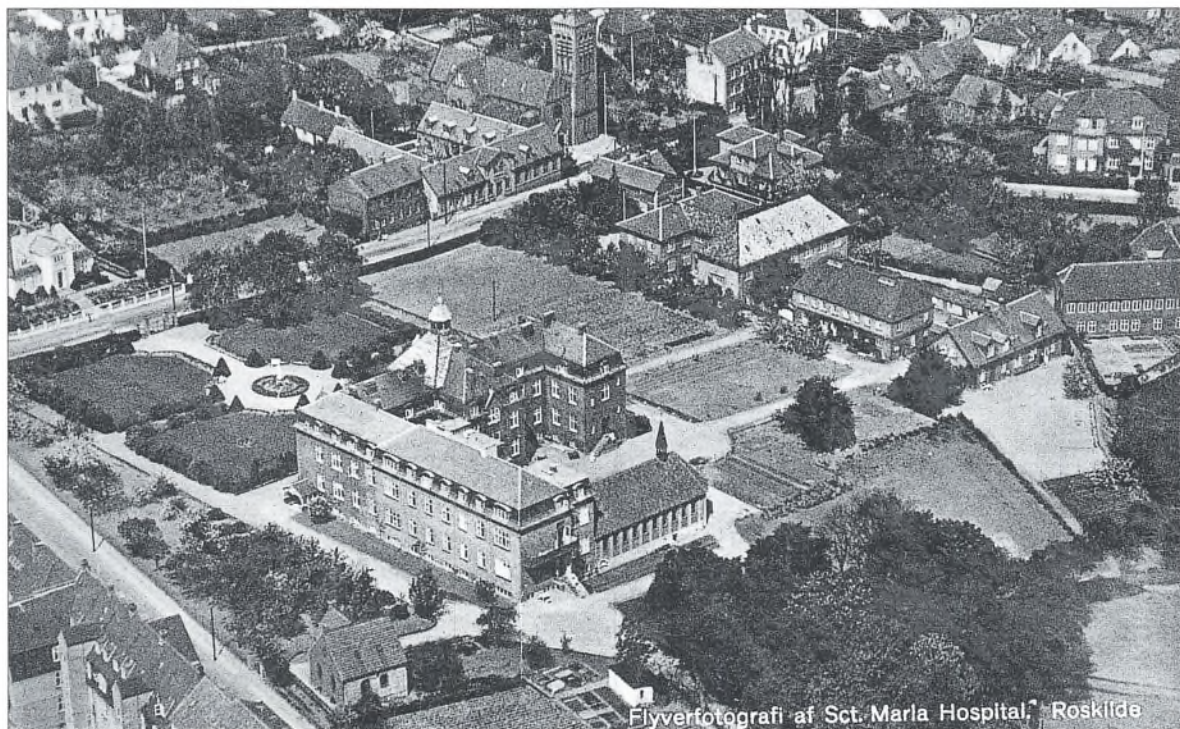
I 1933 blev der behandlet 1065 patienter på hospitalet, og der blev foretaget 568 operationer. Hertil kom 73 fødsler. Der blev røntgenfotograferet og røntgenbehandlet 527 patienter. På badeafdelingen blev der behandlet 162 patienter, og der blev givet 3078 massagebehandlinger. (4)

I det daglige arbejde var der tilknyttet tre læger: Overlæge P.A. Veilbæk og reservelægerne J.-E. Budtz-Olsen og dr. Rei- strup. Hospitalets forstanderinde var på det tidspunkt søster St. Médéric, der havde deltaget i hospitalets arbejde i 29 år, de sidste fem år som forstanderinde. P.A. Veilbæk har beskrevet samarbejdet med forstanderinden på hospitalet således:

Med utrættelig Energi og megen Dygtighed gennemførte hun Ud- videlsen og sparede ikke paa noget Punkt hverken Penge eller person- lig Opofrelse; det gjaldt jo om at skabe gode Forhold og Hygge for sy- ge Mennesker. Det er tidt i svære Stunder i Livet, at Mennesker mø- des med Læger og Søstre eller Sygeplejersker paa vore Sygehuse - og vist kun de, der har prøvet det, véd, med hvilken Glæde vi skilles, naar en svær og vanskelig Sygdom eller Operation er vel overstaaet. Den- ne Glæde er Nonnens største Løn for det ofte slidsomme Arbejde. (5)

I forbindelse med udvidelsen af hospitalet fik søstrene en kærkommen gave fra moderhuset i Frankrig - en gave, der og- så var skænket som tak for vel udført arbejde gennem årene. Efterhånden var søstrenes antal nået op på omkring 35, og de boede på hospitalet i små værelser på øverste etage. Gaven var et smukt lille kapel, der kom til at danne den østlige fløj i hos- pitalets gård. Her samledes søstrene til daglig andagt og for- bøn, som var en side af søstrenes daglige liv, der havde stor be- tydning.

Mens P.A. Veilbæk var overlæge, blev hospitalet meget søgt, da han var specialist i kvindesygdomme. Hans efterfølger,

Flyverfoto af Sct. Maria Hospital, Roskilde

overlæge Jens Sejrsen, bidrog også til hospitalets gode ry. I hans periode var der i Roskilde Byråd forslag om at gøre hospitalet til et særligt kvindehospital, men der kom ikke noget konkret ud af disse tanker.

Hospitalet tilskud var ikke større, end at økonomien begyndte at stramme til. Sct. Maria Hospital indgik i 1938 en kontrakt med Roskilde kommune, således at det offentlige tilskud til hospitalet beløb sig til syv kroner pr. indlæggelsesdag, men da taksten var pristalsreguleret, modtog hospitalet i 50-års jubilæumsåret 1955 fra det offentlige ifølge overenskomsten 18 kr. for en fællestuepatient. De offentlige hospitaler modtog på samme tidspunkt langt mere.

For overlæge Jens Sejrsen betød de økonomiske forhold, at det i jubilæumsåret kneb med at holde enderne sammen. Der var tre hovedårsager. Den ene var, at hospitalet selv skulle finansiere udbygningen og moderniseringen, der bl.a. skete ved låntagning, som hospitalet afdrog over driften.

Den anden årsag var, at Sct. Maria Hospital ikke modtog tilskud fra kommunen, der stod mål med udgifterne ved at drive et offentligt hospital.

Den tredje årsag var, at Sct. Maria Hospital naturligvis skulle følge med den udvikling, der i øvrigt foregik inden for hospitalsvæsenet - og det var dyrt.

Det var hårde odds, søstrene og de ansatte læger og sygeplejersker var oppe imod, men der herskede en stor stolthed

Luftfoto af Sct. Maria Hospital, haven, markerne mellem hospitalet og Sct. Josefs Skole og øverst i billedet præstegården og Sct. Laurentii Kirke. Postkort. Ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Søstre fra Sct. Maria Hospital er rejseklar. Foto ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

omkring hospitalets høje niveau - og folk i og udenfor Roskilde værdsatte den fine standard. Jens Sejrsen blev i et avisinterview i 1955 spurgt om årsagerne til, at Roskilde havde Danmarksrekord i indlæggelsesdage på hospitaler - det kan samtidig læses som en forklaring på, at netop Roskilde kunne holde ventelisterne til hospitalssengene nede:

Jeg mener, der er flere forskellige årsager. Først og fremmest, at alle normalt fødende kvinder her i byen kan blive indlagt på hospital, hvilket langt fra er tilfældet andre steder i landet. Når det kan lade sig gøre, skyldes det, at vi har de to forholdsvis store hospitaler i Roskilde. Forøvrigt opfattes det i vide kredse i befolkningen som et gode, at der er denne adgang, men det sætter naturligvis indlæggelsesdagens antal i vejret. Når der er ledig plads på byens sygehuse, vil det naturligvis også føre til, at pladsen bliver udnyttet. Ud over landet er der jo mange, som må vente i lang tid på at komme på hospital i det hele taget.

Forøvrigt har Roskilde mange stiftelser og rekreationshjem, som udmærket kan trække ældre mennesker til byen. Mange gange er det jo netop syge, gamle som ligger meget længe på hospitalet, ofte fordi de ikke har andre steder at være. (6)

Den popularitet, som Sct. Maria Hospital oplevede i jubilæ-

umsåret 1955, blev i offentligheden i høj grad kædet sammen med netop overlæge Jens Sejrsen, der i en avis blev beskrevet således - i øvrigt et udsagn, der vidner om de katolske søstres evne til at tiltrække sig medarbejdere og samarbejdspartnere af høj kvalitet:

Efter den afholdte overlæge Veilbæk var det næppe altid let at tage arven op, men overlæge Sejrsen gjorde det med stort held, ikke alene grundet paa sit rolige, tilforladelige væsen og sin udprægede menneskelighed, der aldrig lod patienterne tynges ned af nogen form for lægeoverlegenhed, men lige saa meget for den respekt for hans dygtighed i behandling af kirurgiske sygdomme og fødselshjælp, som er hans speciale, og som han i aarenes løb har lagt for dagen. (7)

Efter at Sct. Maria Hospital havde rundet sit 50-års jubilæum, blev en plan for hospitalets fremtid stadig mere påtrængende, og allerede i 1955 kom det på tale, at hospitalet skulle ophøre. For mange mennesker havde det været et populært hospital, hvor den personligt prægede pleje og de smukke og hyggelige omgivelser havde betydet, at de foretrak Sct. Maria Hospital for amtssygehuset. Nøgleordene i søstrenes virke og det øvrige meget dygtige personales indsats var den personlige kontakt.

50-års jubilæet blev fejret med en messe i Sct. Laurentii Kirke søndag den 13. marts 1955, hvor der blev læst messe for alle, der i årenes løb havde været beskæftiget ved hospitalet, og som var gået bort. Den egentlige jubilæumsdag var mandag den 14. marts, hvor der om formiddagen var reception, hvorefter en række indbudte fra byen, bl.a. medlemmer af Roskilde Byråd, Det katolske Udvalg og de indlæggende læger var budt til frokost. Om aftenen afholdtes en personalesammenkomst, hvor

Pjank på operationsstuen på Sct. Maria Hospital. Fotografi ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

der bl.a. i tableauer blev vist en del episoder fra de første vanskelige år, hvor skik og sprog under danske forhold voldte en del vanskeligheder og misforståelser for de franske søstre. Som en lokal avis konstaterede:

50 aar er en lang tid og dog kort maalt med tiden gennem de mange aarhundreder, hvor kirken forhen, ogsaa i Danmark, var ene om at udøve barmhjertighed og forsorg for de syge. (8)

I forholdet mellem folkekirken i Roskilde og den katolske kirke var der også sket en iøjnefaldende udvikling siden den noget kølige modtagelse, de katolske søstre havde fået 50 år tidligere. Således holdt domprovst E. Ege en tale, hvori han ifølgte *Roskilde Tidende* bl.a. sagde:

Hvis jeg engang faar tid til at skrive mine erindringer, sagde domprovsten, vil der blive et kapitel, der hedder Roskilledagene. Det første sted, jeg gik hen, da jeg i 1939 kom til byen, var til Sct. Maria Hospital, hvor den første, jeg traf, var overlæge Sejrsen, der modtog mig venligt, hvad man altid er glad for, naar man skal udføre en præsts gerning. Da der havde været brand i Sct. Laurentii Kirke og vi udtrykte vor deltagelse, modtog jeg et brev fra pastor Boerrigter, der bl.a. skrev: Gud velsigne Dem i Deres gerning. Jeg har saaledes oplevet, at kirken staar samlet i sin forkyndelse. Domprovsten takkede søstrene. De er mageløse, sagde han, de kan udrette det utrolige. Som et udtryk for, at katolikker og ikke-katolikker vil det samme nævnede domprovsten, at en dødssyg mand havde sagt til en katolsk præst, at han jo ikke hørte til hans kirke. Præsten svarede: Barmhjertigheden er den samme. Det var en god præstegerning. (9)

Som nævnt fik Sct. Maria Hospital ikke lov til at fortsætte som hospital trods dets mange kvaliteter.

Allerede i 1955 begyndte man at drøfte muligheden for at lade hospitalet overgå til at blive rekreations- eller hvilehjem. Det havde dog ikke kun noget med økonomi at gøre, men handlede også om, at tilgangen af søstre til ordenen ikke var tilstrækkelig stor til, at hospitalet kunne leve op til de krav, som stilledes til sygeplejersker fra sygehusvæsenets side.

I 1955 fik søstrene på Sct. Maria Hospital besøg af ordenens øverste ledelse, og der blev lagt en plan for hospitalets udvikling i de kommende år. Hospitalet var repræsenteret ved direktør Poul Hjorth, dr. K.F. Meldahl og statsautoriseret revisor Noiesen, alle fra København. I drøftelserne mellem ledelsen og de katolske hospitalers fællesråd nåede man til den erkendelse, at man helst ville fortsætte hospitalet i dets daværende skikkelse i en kortere årrække, hvorefter ordenen var indstillet på, at Sct. Maria Hospital skulle ophøre og afløses af et rekreations- eller hvilehjem fortrinsvis for ældre og svagelige men-

nesker, der ikke på anden måde var i stand til at få den fornødne pleje.

Pr. 1. april 1961 opsagde Roskilde Amt, som havde overtaget sygehusdriften fra kommunen, kontrakten med det private katolske hospital, og uden offentlige tilskud kunne det ikke drives videre. I stedet omdannede Les filles de la sagesse ejendommen til et syge- og plejehjem for ældre.

Lørdag den 19. februar 1966 blev en skæbnsvanger dag i hospitalets historie, idet der udbrød brand i hovedbygningen. Ilden ødelagde en stor del af hospitalet, de øverste etager i den gamle bygning brændte, mens resten blev stærkt beskadiget af røg og vand. Branden opstod ved en gnist fra et svejseapparat.

Det var en begivenhed, som blev bragt på forsiderne af alle landsdækkende aviser om søndagen. Det blev en storstilet redningsindsats. På et tidspunkt var over 30 ambulancer under udrykning på vej til hospitalet, og da mange af dem kørte i kolonner, opskræmte det folk, der ringede til redningskorpset for at få besked om, hvad der var i vejen.

Søstrene mistede alt, hvad de ejede, da de boede i netop den øverste etage, men samtidig fremhævede reportagerne den enestående indsats fra søstrenes side. Således skrev *Politiken* bl.a. om evakueringen af de 38 ældre beboere:

At alle patienter reddedes skyldtes i første række de søstre, som har deres daglige gerning på Sankt Maria Hospital.

Mens flammerne stod meterhøjt op over taget, bragte de patienterne i sikkerhed på en skole i nærheden, hjulpet af forbipasserende og elever fra skolen. De fleste af patienternes ejendele blev også reddet, mens de katolske søstres personlige ting næsten alle blev ødelagt. (10)

Sct. Maria Hospital blev efterfølgende restaureret, mens beboerne i mellemtiden boede på Haraldsborg Sygehjem.

I 1964 skete der en lille revolution hos søstrene, idet man opgav at benytte den traditionelle grå ordensdragt i det daglige virke. Det skete i erkendelse af, at den kunne skabe en distance til de mennesker, søstrene skulle hjælpe i deres daglige arbejde. Dragten var tillige noget upraktisk at bære, idet der skulle i alt 33 nåle til, for at dragten sad ordentligt og passende. Hertil kom, at da søstrene, som altid fulgt godt med tiden, også ønskede at kunne få kørekort til bil, opstod der et problem. Kørelærerne og de prøvesagkyndige kunne ikke acceptere bilister, som ikke havde fuld kontrol over udsyn til siderne, og det forhindrede søstrenes hovedtøj. (11)

Siden begyndelsen af 1980'erne havde søstrene arbejdet for at omdanne deres plejehjem til en selvejende institution og

*Sct. Maria Hospital
brænder 19. februar 1966.
Fotografi i privat eje.*

truffet adskillige dispositioner, der pegede i den retning. Det store kapel var blevet nedlagt og et mindre nyindrettet i det tidligere kapels kor / apsis. Bænkene var blevet givet til Skt. Maria Kirke i Kalundborg. Det var derfor noget af et chok for søstrene, da de i slutningen af 1980'erne erfarede, at deres plejehjem ikke figurerede i Roskilde Kommunes fremtidsplaner for ældreforsorgen. I 1990 meddelte kommunen, at den ville opsige kontrakten med dem vedrørende plejehjemmet. De foresatte i Holland erkendte, at løbet var kørt. Der var kun fem ældre søstre tilbage, og man havde ingen fremtidig kontrakt med kommunen. Sagen var klar: Ejendommen skulle så hurtigt som muligt sælges til højeste bud, så flest mulige penge kunne frigøres til Visdomsdøtrene arbejde i den tredje verden.

Sct. Maria Hospital fortsatte som syge- og plejehjem frem til 1991. Ved en reception den 16. april 1991 tog byen afsked med de sidste fem søstre, der var tilbage. En epoke på godt 85 år var slut. Søstrene flyttede ind i nyopførte lejligheder i Dalgas Have på Frederiksberg.

Efter at syge- og plejehjemmet var nedlagt fungerede hospi-

Brandmand bekæmper ilden på tagetagen på Sct. Maria Hospital. Bagved ses tårnet, der ligesom den øverste etage blev ombygget. Fotografi i privat eje.

talet en periode som studenterkollegium. Da holdtes der bl.a. møder og fester i det gamle kapel.

I dag er Sct. Maria Hospital blevet til ældreboligbebyggelsen Sankt Maria Park. Der er indrettet 40 ældre- og handicappede boliger med gode adgangsforhold og badeværelser. Sankt Maria Park er en selvejende institution, der administreres af Samvirkende Menighedsplejer. De 10 af boligerne er ældreboliger i traditionel forstand, mens de 30 er boliger i "tæt plejemiljø", dvs. selvstændige lejligheder, som et visitationsudvalg under Roskilde Kommune kan tilbyde borgere, der har et udtalt trykbehov. (12)

Noter

- (1) P.A. Veilbæk: "Sct. Maria Hospital" i: *Roskilde. Vor By i 1934*, s. 55.
- (2) Sammesteds s. 56.
- (3) Sammesteds.
- (4) Sammesteds s. 56-57.
- (5) Sammesteds s. 57.
- (6) ""Visdommens døtre"s hospital betød meget stort fremskridt" i: *Social-Demokraten* 9.3.1955.
- (7) xx.
- (8) "Sct. Maria Hospital i Roskilde" i: *Roskilde Tidende* 9.3.1955.
- (9) "Sct. Maria Hospital stærkt hyldet paa 50 aars jubilæumsdagen" i: *Roskilde Tidende* 15.3.1955.
- (10) "Nødplanen virkede" i: *Politiken* 20.2.1966.
- (11) Peter Foersom: "En time i hæflighed" i: *Jul i Roskilde 1979*, s. 25-26.
- (12) Pjecen *Glædelig Jul 1998. Fra Sct. Maria Hospital til Sankt Maria Park*. 8 s.

Søstre på "Kisserupgård" i Ledreborg skovene. Fotografi ikke dateret. Privat eje.

16

En levedygtig privatskole

Man startede med tre elever i 1904. I 1940'erne havde Skt. Josefs Skole 100 elever, og i slutningen af 60'erne var der lidt over 400 elever. Den katolske skole oplevede ikke mindst efter krigen en helt utrolig udvikling, som er fortsat helt frem til i dag.

Under krigen standsede alt skolebyggeri, og børnene fra de landkommuner, der ikke havde fået centralskoler, forlod i stort tal den hjemlige skole og søgte til købstadens privatskoler. Da så det offentlige byggeri af centralskoler atter kom i gang i begyndelsen af 1950'erne, kunne adskillige landkommuner alligevel ikke efterkomme de mange ønsker fra elever om en mellemskoleuddannelse. I den situation måtte man ty til privatskolerne ved en betydelig forhøjelse af statens tilskud til undervisningen og kommunal støtte til elevernes befordring.

(1)

Skt. Josefs Skole havde i 1947 opnået eksamensret og var nu i stand til at modtage elever til optagelse i mellemskolen. I løbet af få år fordobledes skolens elevtal, og skolen oprettede parallelklasser.

For at skaffe plads til de mange elever, måtte enhver krog udnyttes fra kælder til kvist, så 1950'erne blev den store ombygningsperiode for Skt. Josefs Skole.

Rum, der hidtil havde været anvendt til bolig for søstre, reservelæger og hospitalspersonale samt til kostskoleelever, blev inddraget til undervisningsbrug, og man kunne opleve de mest mærkværdige betegnelser for klasseværelser.

Det blev således nødvendigt at inddrage en mellembygning og "Villa Montfort" for at klare lokalebehovet. Villa Montfort havde tidligere tjent som stald, og på første sal havde der været boliger for læger fra Sct. Maria Hospital.

I nogle år var skolen delt op i to afdelinger, nemlig Sct. Laurentii Skole for de små elever og Skt. Josefs Skole for de store. For Skt. Laurentii Skole stod også en leder, der ikke var søster, nemlig Tove Lindholm, som med venlig myndighed bestred sit hverv, indtil de to skoler blev forenet under navnet Skt. Josefs Skole i 1960. (2)

Som tiden gik, blev savnet af en bygning med faglokaler mere og mere mærkbart. Skolens ledelse havde også planer til udvidelse af skolen, men da der på samme tid førtes en omfat-

tende skoledebat, hvor man i ledende skolekredse fandt skoleloven af 1937 utidssvarende, fandt man på Skt. Josefs Skole det klogt at vente, til der var skabt klarhed over, hvilke krav en eventuel ny skolelov ville stille.

Allerede i 1955 fremsatte undervisningsminister Julius Bomholt det første forslag, som skabte stor uro i skolekredse, ikke mindst på grund af en bestemmelse om at afskaffe mellemskolen, og hos de private skoler fik man bange anelser. Lovens endelige udformning, der blev fremsat i 1958 af den nye undervisningsminister Jørgen Jørgensen, viste omfattende ændringer: Mellemskolen blev afskaffet, og i stedet indførtes en almen og en boglig linie på 6.-7. klassetrin og en realafdeling på 8.-10. afdeling. Skoletiden kunne herefter afsluttes med en realeksamen eller en statskontrolleret prøve.

Reformen krævede omfattende udvidelser af både de offentlige og de private skoler. Mange private skoler havde dog enten ikke midlerne til at skabe den nødvendige ramme om undervisningen eller fandt fremtiden usikker og måtte lukke. Nogle blev overtaget af kommunerne.

Når Skt. Josefs Skole var i stand til at overleve, skyldtes det, at ordenen gik med til at omdanne skolen til en selvejende institution i 1965. I den forbindelse overdrog ordenen skolebygninger m.m. til den nye selvejende institution på meget favorable vilkår. Dermed var alle betingelser til stede for at opnå statstilskud til nybyggeri. En bestyrelse blev dannet og byggeplaner udarbejdet.

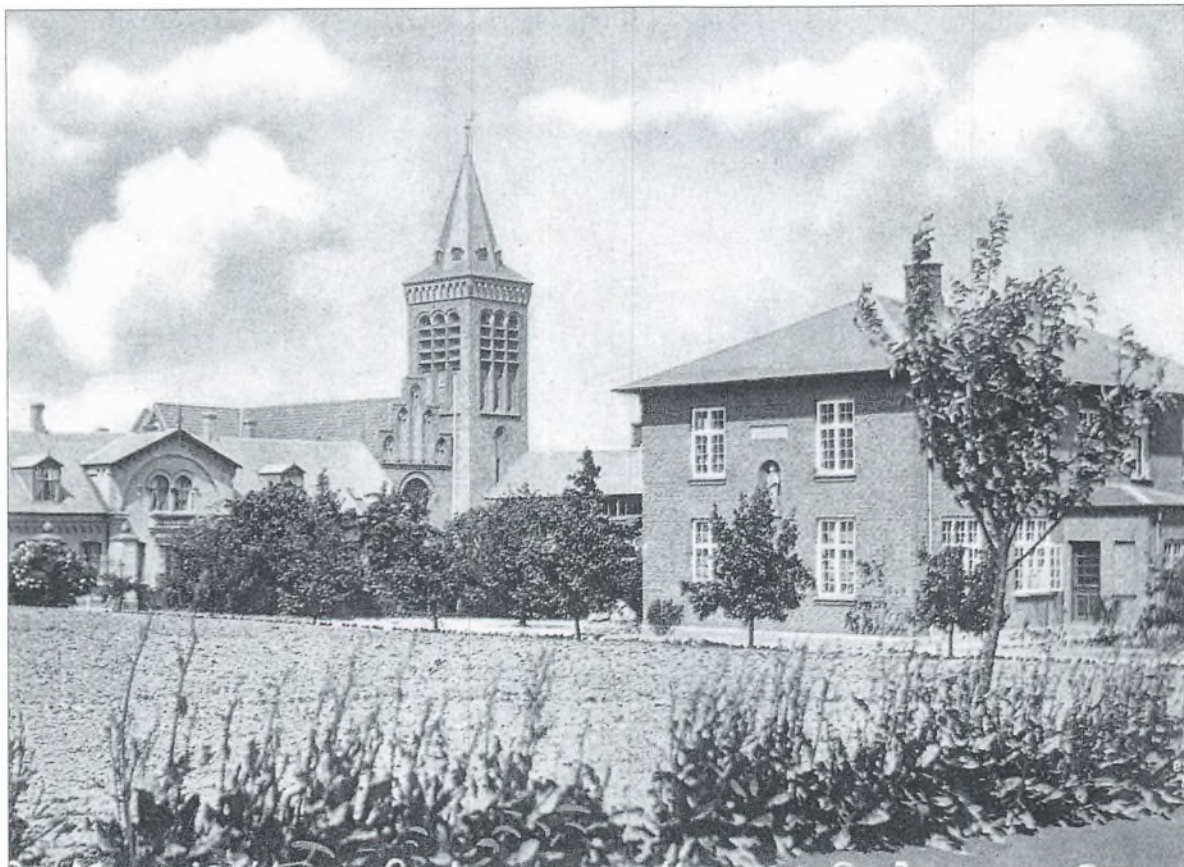
Et nyt kapitel i skolens historie var indledt.

Den voldsomme udvikling af skolen skete under ledelse af søster Sidonie. Hun havde overtaget lederposten i 1951 efter søster Helena, der efter 27 års virke var blevet kaldt til andre pligter og opgaver.

Søster Sidonie blev ansat som lærer ved skolen i 1932. Hun blev skolens leder i årene 1951-68, og det var i den periode, at kostafdelingerne blev nedlagt og elevtallet steg voldsomt. I 1946 havde skolen således 125 elever, og da søster Sidonie gik af i 1968, var elevtallet nået op på 400 elever. Hun forlod skolen, da hun i 1968 af sin orden blev sendt til Tyskland for at varetage andre pligter, men hun vendte dog senere tilbage til Danmark som lærer på Taastrup private Realskole. Hendes efterfølger som leder af Skt. Josefs Skole var søster Paula, der ledede skolen frem til 1977.

Frem til slutningen af 1970-erne bestod lærerstaben både af lægfolk og søstre. Efterhånden som der kom stadig færre nye søstre til Sct. Maria Hospital, reduceredes antallet af søstre ved skolen, og med søster Paulas afrejse fra Roskilde ophørte ordenen med sit virke på Skt. Josefs Skole.

Med det stigende antal elever og de nye krav, der stilledes til

undervisningen, var en ny udvidelse af skolen nødvendig. Skolens bestyrelse besluttede at opføre en fagbygning, der skulle placeres mellem de eksisterende skolebygninger og Sct. Maria Hospital, hvor der indtil da havde stået æbletræer og været kartoffelmark.

Søster Sidonie har fortalt om den store udvidelse af skolen med en ny fagbygning:

I 1955 fik jeg til min store glæde en meget tiltrængt og udmærket hjælp i Sr. Paula. Sammen drømte vi om en ny skole! Vi lagde planer, tegnede, sparede og fik også forældrene med på ideen. Der var stor aktivitet til både "Byg 64" og "Lop 76". (3)

Søster Sidonie og søster Paula lagde et stort arbejde i at skaffe penge til byggeriet. Der blev i samarbejde med en forældre-kreds fremstillet ting og sager til basarer, loppetorve og tombo-lær. 25.000 lodsedler blev solgt med gevinster, som var skænket af byens handlende.

I 1968 forelå byggetilladelsen, og i januar 1971 blev den nye bygning indviet under overværelse af repræsentanter for kirke, stat og kommune. Faglokalebygningen var på 3600 kvm. fordelt på to etager og en kælderetage.

Skt. Josefs Skole voksede konstant som følge af den store tilsøgning. Postkort. Foto: Erh. Flensborg. Ikke dateret. Privat eje.

Montessori

Montessori-systemet er opkaldt efter dr. Maria Montessori, født i 1870, som blev Italiens første kvindelige læge. Gennem lægegerningen kom hun i kontakt med mange børn, og hun begyndte snart at udvikle ret revolutionære ideer m.h.t. opdragelse og undervisning af børn.

Hun fandt ud af, at barnet har en naturlig trang til at undersøge og derigennem opdage verden omkring sig. Montessori lagde mærke til, at barnet af naturen er meget aktiv, og at det lærer og udvikler sig gennem denne aktivitet. Hun opdagede barnets specifikke egenart og beskrev den i sin bog *Barndommens gåde*. Ud fra disse opdagelser overbevistes hun om, at barnet ville være i stand til at udvikle sig selv, at få indsigt i tingene og at blive uafhængigt, hvis det fik en individuel form for undervisning.

Betingelser for denne selvudvikling er forberedte omgivelser, en sagkyndig vejledning og undervisningsmaterialer. Det fandt hun frem til gennem erfaring, undersøgelse og eksperimenter. Læreren opgave må være "at anspore barnet, men samtidig at lade det udvikle sig frit". Da børnene fra 1. klasse skal gennem et bestemt pensum, lærer de også, at ikke alt kan være lutter lystbetonet, men de har stadig en vis valgfrihed. Desuden er der mange fordele ved, at hvert barn kan arbejde i sit eget tempo og gentage øvelserne lige så længe, det føler behov for det. Usund konkurrence er altså automatisk bandlyst.

Disse principper danner grundlaget for Maria Montessoris tanker om undervisning og opdragelse. Hvis de bliver anvendt i en børnehave eller grundskole, vil de give barnet de optimale muligheder for at udvikle sig til et sundt og ligevægtigt menneske med en social bevidsthed og med en ansvarsbevidsthed for samfundet.

I Montessorisystemet kan børn fra forskellige alderstrin, dvs. i 1.-3. klasse, blive undervist sammen. I dag 2001 undervises Montessori-klasserne dog adskilt.

Skolen havde på dette tidspunkt 423 elever og var dermed blevet et iøjnefaldende indslag i byens daglige liv. Ved skolens 75-års jubilæum skrev en af skolens lærere, Johs. Holsting:

På samme tid (4) var en ny skolereform atter undervejs, men til at imødegå denne var Skt. Josefs Skole - hvad den ydre ramme angår - nu godt stillet. Denne skolereform lægger tilsyneladende mere vægt på den intellektuelle og praktiske end på den personlige side af undervisningen, og det er måske en af årsagerne til en stadig større tilgang til Skt. Josefs Skole og andre lignende, hvor man søger at "styrke den enkelte elevs personlige frihed over for den materielle verden". (5)

Med baggrund i samarbejdet mellem skolen og forældrene

omkring byggeriet af den nye bygning opstod tanken om at danne en forældreforening, og denne blev også ført ud i livet. Første formand var dyrlæge Jørgen Baltzer.

Forældreforeningen søger gennem samarbejde med skolens ledelse og lærere at skabe gode forhold mellem hjem og skole, og foreningen udgiver bladet *Kontakt*. Forældrene vælger i dag i 2001 tre medlemmer til skolens bestyrelse, hvoraf det ene medlem, Peter Vlasman, i de seneste år har været bestyrelsens formand.

Flere nyskabelser er kommet gennem samarbejdet mellem skole og forældre, bl.a. en svømmehal, som blev opført i 1974 mellem den gamle hovedbygning og mellembygningen. Blandt andre initiativer kan nævnes anlægget i af den store idrætsplads ind mod Klostermarken.

Ved 75-års jubilæet beskrev søster Paula udviklingen med følgende ord:

Gennem skiftende tider - både en første og en anden verdenskrig - år i fattigdom og år i bedre vilkår - skolelove med stadig andre krav - er skolen vokset fra den spæde begyndelse til en anselig størrelse. Men hverken penge eller skolens størrelse var drivkraften. Nye bygninger, svømmesalen, bedre faciliteter og moderne undervisningsmetoder er kommet; og alt det fordi skolens lærerstab, skolens bestyrelse samt forældrene trofast gik videre på den vej Gud viste. Videre med det lysende formål: "at hjælpe barnet til at blive et bedre menneske". (6)

I 1963 flyttede søstrene fra "Villa Marie Louise" på Frederiksborgvej 12, hvor de hidtil havde haft bolig, og skolen fik i 1964 som en af de første og få privatskoler lov at oprette en børnehaveklasse, der fik til huse der sammen med en børnehave.

Begge afdelinger arbejdede og arbejder også i dag efter Montessorisystemet. I 1967 oprettedes endnu en børnehaveklasse som lærer Grete Weiss som børnehaveklasseleder, og da Montessorisystemet var så populært blandt forældrene, besluttede skolen i 1968 at oprette et spor i skolen efter dette system, som i en årrække blev ført helt op til 10. klasse. Det blev således Grete Weiss, der indførte Montessoriundervisning i Danmark på skoleplan. Noget tilsvarende skulle man til Holland for at finde. I dag begrænser Montessoriundervisningen på skolen sig til de tre første skoleår.

Ved 75-års jubilæet i 1979 var der en række arrangementer for at markere den store dag. På selve jubilæumsdagen blev der i Roskilde Domkirke holdt en festgudstjeneste, som samtidig var en kirkehistorisk begivenhed. Den katolske biskop i Danmark, Hans L. Martensen, deltog i denne gudstjeneste sammen med domprovst Bertil Wiberg og den katolske menigheds sognepræst, pater Umans. Det var første gang, en katolsk biskop i

Danmark deltog i en gudstjeneste i Roskilde Domkirke siden reformationen. Siden har skolen fået lov at låne domkirken og Gl. Vor Frue Kirke til bl.a. julegudstjenesten, fordi Sct. Laurentii Kirke ikke kan rumme det store antal elever, skolen har haft gennem de seneste mange år.

I 1977 var skolens elevtal steget til over 600, og skolen fik den første mandlige leder siden oprettelsen, Dan Rasmussen, der kom fra stillingen som leder af Skt. Knud Lavard Skole i Lyngby.

I 1978 indrettede skolen sit eget skolebibliotek, og i 1993 blev alle bøgerne udstyret med strejkode. Skolen indviede i 1983 en stor idrætshal, og dermed blev et længe næret ønske opfyldt, da den gamle gymnastiksal ikke længere kunne opfylde de krav, der blev stillet til moderne idræt.

En forældregruppe havde i 1986 startet en skolepasningsordning, som gennem de første år holdt til forskellige steder. I 1989 indviede man "Bivognen", som skulle huse skolepasningen. Det var en stor lettelse endelig at have en bygning, som var beregnet til pasningsordningen, som gennem årene har haft stor værdi for børn og forældre.

Skolens leder er i dag 2001 Ruth Juul, som tiltrådte i 1999. Hun er den første skoleleder, som ikke er katolik. Hun kom fra en stilling som lærer ved Borgerskolen i Høje Taastrup og før det Ryegaard Skole.

Skt. Josefs Skoles bestyrelse består af syv medlemmer. Den sammensættes således, at tre medlemmer udpeges af den katolske biskop i Danmark, et medlem udpeges af menighedsrådet ved Sct. Laurentii Kirke, og tre medlemmer udpeges blandt forældrene ved den årlige generalforsamling i Forældreforeningen. Skolen er medlem af Foreningen af katolske skoler i Danmark.

Ved skolens 90-års jubilæum i 1994 omtalte den katolske menigheds sognepræst, Hans Christoffersen, skolens og Sct. Laurentii menigheds lange, fælles tradition i Roskilde - en tradition, der har haft stor indflydelse på mange sider af livet for Roskildes borgere, også langt ud over de katolske kredse i byen:

Der er god grund til at fejre denne tradition samt at ønske, at dette samarbejde mellem skole, kirke og samfund må kunne vedligeholdes og styrkes i fremtiden. Trods mange forsøg på at påstå noget andet, er det danske samfund fortsat gennemsyret af vores snart tusindårige kristne kultur og etik. Alligevel kan dette forhold i det daglige være vanskeligt at få øje på for det utrænede øje.

Som kristne i den katolske tradition mener vi, det er vigtigt at formidle og skærpe denne bevidsthed, ikke blot som et stykke kulturhistorie, men især som et aktivt værktøj til at fortolke os selv, vor omverden

og den fremtid, vi er kaldede til at skabe. Vor verden synes til tider stadig mere kompliceret og uoverskuelig, og mange fristes til rodløshed og angst for fremtiden. Et kristent livssyn er med til at danne et livsbekræftende perspektiv grundet i et kritisk, konstruktivt håb for fremtiden. (7)

Noter

(1) Skolens udvikling er beskrevet af Johs. Holsting i festskriftet ved 75-års jubilæet *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole. Roskilde*.

(2) Peter Foersom: "En time i høflighed" i: *Jul i Roskilde 1979*, s. 25.

(3) Søster Sidonie i *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole. Roskilde*, s. 23.

(4) Tidspunktet er omkring 1971. I 1972 blev undervisningspligten udvidet fra syv til ni år, og i 1975 kom en ny folkeskolelov, hvor kursusdelt 8.-10. klasse erstattede realafdelingen.

(5) Johs. Holsting i *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole. Roskilde*, s. 22.

(6) Søster Paula i *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole. Roskilde*, s. 25.

(7) Hans Christoffersen i festskriftet ved 90-års jubilæet *Skt. Josefs Skole 1904 - 8. oktober - 1994*, s. 11.

Spiret på kirken blev revet ned i maj 1984. Foto: Jytte Jørgensen. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Kirken under montfortanerne frem til 1993

Sct. Laurentii menigheds første meget dynamiske sognepræst, pater Alfons Kerckhoffs, stod i spidsen for menigheden i hele 19 år - den længste periode, nogen sognepræst har virket ved Sct. Laurentii Kirke. I november 1920 forlod han Roskilde, og pater Hoppers blev sognepræst.

Kerckhoffs havde ikke blot været virksom i Roskilde, men havde også deltaget i arbejdet med at etablere menigheder andre steder i riget.

Allerede i 1902 spurgte biskop von Euch ham, om montfortanerne kunne grundlægge en mission på Island. Biskoppen var apostolisk vikar for både Danmark og Island, som dengang hørte med i det danske rige (1). von Euch var ikke tilfreds med de kirkelige forhold på Island og ønskede at forstærke det kirkelige arbejde.

Kerckhoffs rådede biskopen til at henvende sig til ledelsen for sin kongregation, som imødekom von Euchs ønske, og i november 1903 forlod tre montfortanere Roskilde for at slå sig ned i Reykjavik. De tre var pater Martin Meulenberg (1872-1941), pater Jan Servaes (1872-1932) og broder Bonifacius. Pater Meulenberg blev i 1929 apostolisk vikar på Island, pater Servaes forlod i 1920 Island på grund af sygdom og slog sig ned i Holland, mens broder Bonifacius vendte tilbage til Roskilde i 1910. (2)

1902 var et travlt år for præsterne i Roskilde, for da overtog montfortanerne også sjælesorgen i Ringsted. Byens katolske menighed bestod især af mange polske tilflyttere. Allerede i januar 1899 var den første hellige messe påny blevet læst i Ringsted, og frem til 1902 læste en jesuiterpræst fra København messen i en lejet sal i Hotel Casino. Biskop von Euch ønskede imidlertid, at montfortanerne skulle overtage menighedsarbejdet i byen. I første omgang klaredes arbejdet fra Roskilde, idet der hverken var en kirke eller en præstegård i Ringsted, så messerne blev læst i skomagermester Emil Klints hjem. Sognet fik sin kirke Sct. Knuds Kirke, som blev indviet den 12. marts

1907, og samme år rejste pater Godefroy Houben (1875-1959) fra Roskilde til Ringsted og blev således den første sognepræst for menigheden i Ringsted. (3)

Mens pater Houben havde virket fra Roskilde, begyndte han også arbejdet med at etablere en menighed i Slagelse, som da havde ca. 20 katolikker. Pater Houben læste den første messe i 1905 i et kapel i Bredgade 17, der var indrettet allerede i 1904. Han fortsatte med at passe arbejdet i Slagelse, indtil han flyttede til Ringsted, og derefter blev sognearbejdet i Slagelse overtaget af pater Francis Blois, der sammen med pater Alfons Kerckhoffs og broder Bonifacius var pionererne i etableringen af den katolske menighed i Roskilde i 1901. Vor Frue Kirke i Slagelse blev indviet den 16. maj 1931. (4)

Også i Holbæk blev der etableret et kontinuerligt menighedsarbejde med udgangspunkt fra præstegården i Roskilde. I 1915 talte den katolske menighed i Holbæk blot en halv snes medlemmer, men pater Kerckhoffs indvilligede i at læse messe i byen en gang om måneden, og den katolske menighed voksede herefter hurtigt. Den hidtidige plads blev for trang, og den 25. juli 1916 kunne Kerckhoffs indvie et kapel i bogholder Axel Christiansens hus. Kerckhoffs overlod snart ansvaret for menigheden i Roskilde til pater Johannes Quaedvlieg, der var kommet til Roskilde i 1914. Han vendte senere tilbage til Roskilde for at blive sognepræst. Skt. Lucii Kirke blev indviet den 2. juni 1918. (5)

Montfortanerne opbyggede desuden kirker og grundlagde sogne i Tåstrup, hvor Skt. Pauls Kirke indviedes i 1933, og Kalundborg, hvor Skt. Maria Kirke blev indviet i 1937, ligesom de har virket i Hillerød, Hellerup og Køge i mange år.

Pater Kerckhoffs flyttede 1920 fra Roskilde til Nijmegen i Holland for dér at fortsætte sit virke hos sin orden. Stephen Holm skriver:

Pater Alfons Kerckhoffs! Som ingen anden havde han tegnet billedet for sin orden i Danmark, og ingen anden sognepræst havde hverken dengang eller nu et format som ham. Det, den montfortanske kongregation i Danmark havde opnået på 20 år, hvor han ubetinget var primus motor, var mere end det, man nåede i de følgende 60 år. Overalt var han respekteret. Hans dannede væsen, overbevisende udstråling og statelige person gjorde indtryk på alle, katolikker såvel som protestanter, tilhængere såvel som modstandere. (6)

Hans efterfølger blev pater Johannes Hoppers (1880-1939), født i Holland og ankommet til Roskilde i 1915. Efter et år i Roskilde blev han sognepræst i Slagelse, og i 1920 blev han sognepræst i Roskilde i to perioder: 1920-26 og 1935-39.

I 1926 afløste pater Johannes Maria Quaedvlieg (1884-1966)

ham som sognepræst. Quaedvlieg var født i Holland, blev præsteviet i 1910 og kom året efter til Danmark, hvor han først virkede i Roskilde under pater Kerckhoffs, indtil han i 1917 blev forflyttet til Ringsted som sognepræst. I 1926 vendte han tilbage til Roskilde for at blive sognepræst, og i de efterfølgende år udfoldede han en stor virksomhed inden for sit sogn. Under ham begyndte således den regelmæssige gudstjeneste i Taastrup fra 1930 og i den nye kirke fra 1933, i Skuldelev og i Hillerød. (7) Et udvalg af hans prædikener udkom i 1972 i bogen *Taler og tanker i udvalg*, genoptrykt i 1995.

Pater Quaedvlieg blev forflyttet i 1935, og pater Hoppers vendte tilbage og virkede indtil 1939. Fra 1939 til 1950 var pater Petrus Johannes Boerrigter (1890-1950) sognepræst ved Sct. Laurentii Kirke. Han var født i Holland og kom til Danmark i 1924. Han blev først kapellan ved Sct. Knuds Kirke i Ringsted og senere sognepræst samme sted, derefter rektor ved Immaculata Kirke på Østerbro i København, og i 1939 blev han udnævnt til sognepræst ved Sct. Laurentii Kirke i Roskilde, hvor han virkede til sin død i 1950. Han kom dermed til at virke i Roskilde i de vanskelige år under besættelsen. (8)

1940 blev et særligt dramatisk år, idet der udbrød brand i Sct. Laurentii Kirke. Den 6. januar om formiddagen på festdagen for de hellige tre konger skete ulykken. Ild og tykke røgskyer steg op gennem kirkens tag.

Brandårsagen var formentlig, at der gik ild i julekrybben i

*Pater Martin Braun.
Fotografi ikke dateret.
Privat eje.*

*Brand i Sct. Laurentii
Kirke den 6. januar 1940.
Fotografiet er beskåret i
øverste højre hjørne.
Roskilde lokalhistoriske
Arkiv.*

kirken. Brandvæsnet og en mængde tililende mennesker arbejdede energisk på at bekæmpe ilden, og selv om kirkebygningen blev reddet, skete der betydelig skade. Det gamle alter blev ødelagt og dermed også Sofie Holtens kunstværker, og et nyt alter blev opført. Koret skulle også genopbygges, og det gamle træloft i kirken blev erstattet af stenhvælvinger, som ses den dag i dag.

I besættelsesårene var både Katolsk Kvindeklub og Katolsk Ungdomsforening meget aktive i Roskilde. De arrangerede hvert år en nytårsrevy, som blev opført på Sct. Josefs Skole, og som tiltrak et stort publikum. Desuden arrangeredes velgørenhedsfester for at skaffe penge til sognets præster, der hverken dengang eller i dag får løn. Det var en stor indsats, menigheden gjorde i disse år.

Pater Boerrigter blev efterfulgt af pater Martin Henry Braun (1904-98), der også kom til at virke som sognepræst i Roskilde i to perioder - 1950-56 og 1963-74 -, og som i alle årene var et po-

pulært midtpunkt for menighedens hverdag. Han var født i Maastricht i det sydlige Holland, og i 1925 aflagde han ordensløfter og indtrådte i montfortanernes kongregation. Han studerede teologi og filosofi på montfortanernes præsteseminarium i Oirschot og blev i 1932 præsteviet i domkirken i s'Hertogenbosch i Holland.

Umiddelbart efter sin præstevielse blev han sendt til montfortanernes præsteseminarium i Redona ved Bergamo i Norditalien, hvor han virkede som lærer i tre år. I 1935 rejste han til Danmark og virkede ved Sct. Pauls Kirke i Tåstrup, først som kapellan i Roskilde fra 1935 til 1938, derefter som sognepræst 1938-50 og som sognepræst i Roskilde 1950-56.

I årene 1963 til 1974 var pater Braun påny sognepræst ved Sct. Laurentii Kirke efter en mellemliggende periode i Tåstrup. Efter sin pensionering som 70-årig stod han til rådighed for kirken i endnu en halv snes år. Pater Braun levede op til ordene "en gang præst - altid præst", hvilket bl.a. kom til udtryk i en løbende sjælesorgstjeneste samt bordmesser helt frem til få måneder før han døde den 13. marts 1998. I 1995 udkom tre af hans prædikener i bogform med titlen *Ruah! Tre prædikener af montfortanerpater Martin Braun*.

I årene fra 1956, hvor pater Braun stoppede sin første periode som sognepræst i Roskilde, indtil 1963, da han vendte tilbage, havde Sct. Laurentii Kirke to sognepræster, pater Joseph Herberighs (født 1913) og pater Mathijs van Buggenum (1907-67).

Den sidste montfortanerpræst ved Sct. Laurentii Kirke i Roskilde blev pater Johannes Umans (1924-2000), der efterfulgte pater Braun i 1974, og som virkede i Roskilde indtil 1993, hvor montfortanerne ophørte med ansvaret for det pastorale arbejde i Sct. Laurentii sogn.

Gennem årene har adskillige virket som kapellan sammen med sognepræsterne i Roskilde. Kapellanen var hjælpepræst, men blev i mange tilfælde senere forflyttet for at blive sognepræst. I Roskilde har der været følgende kapellaner:

Wilhelm Boog (i årene 1918-23)

Jan Gerard Boots

Jozef Brouwers (i årene 1910-12)

Henri Johannes Hubert Cordenraad (i årene 1920-21 og 1950-61)

Jozef Johannes Dreesens (1938-46)

Johannes Leonard Arnold Gillissen (1957-59 og 1963-67)

Jan van den Hoek (i årene 1933-35 og 1939-42)

Jacobus Henricus Houben (i årene 1910-13)

Harry Jansen (1973-75)
Leonard Matthijs Laplooi (i årene 1937-39)
Johan Jozef Lataster (i årene 1946-48)
Knud Wessely Mariboe (1928-33)
Joseph Hubert Mesters (1932-41)
Peter Paulus Roderburg (1915-18)
Piet Roomer (i årene 1918-25)
Stephan Gerhard Joseph Wevers (i årene 1923-29)
Jan Wijnen (i årene 1906-08)
Johannes Zornhagen (i årene 1961-66).

Ligeledes har der været et stort antal brødre tilknyttet præstegården i Roskilde: Foruden broder Bonifacius, der var med til at grundlægge menigheden i 1901, kom især broder Alfred (fra 1937) og broder Ansgar (fra 1956) til at sætte deres præg på sognearbejdet.

Den katolske menighed har sin egen afdeling i den østlige ende af Østre Kirkegård i Roskilde.

Spiret på Sct. Laurentii Kirke blev revet ned i maj 1984 og erstattet af den nuværende top, der har stor lighed med den alternative løsning, som kirkens arkitekt havde tegnet i 1913.

Pave Johannes Paul II besøgte den 6.-8. juni 1989 Danmark. Han mødtes den 7. juni med repræsentanter for den katolske kirke i Danmark med biskop Hans L. Martensen i spidsen. Om eftermiddagen gik turen til Roskilde, der var smykket med blomster og flag, og til Roskilde Domkirke til et omstridt besøg med danske biskopper. De havde pålagt paven, at han ikke måtte sige noget i domkirken. Aftensangen var uden prædiken, og bagefter mødtes paven med bl.a. biskopperne Ole Bertelsen, København, og Bertil Wiberg, Roskilde, i Det gule Palæ ved domkirken.

Ole Bertelsen overbragte paven en hilsen fra den lutheranske kirke, og paven fik lov til at svare, men det kom ikke til en udveksling af teologiske synspunkter. Herfra tog paven til Den Apostoliske Nuntiatur i Vedbæk (9), hvor han overnattede.

Til sognearbejdet i Roskilde føjede sig også spejderarbejde. På opfordring fra sognepræst Quaedvlieg startedes i 1933 en Sct. Laurentii Trop og Flok, der var den første katolske spejdetrop i Danmark. Den blev tilknyttet den katolske Hertug Knuds Division under Det Danske Spejderkorps (dengang kendt som de gule spejdere), hvor de øvrige katolske spejdergrupper i hovedstadsområdet hørte til, og som var dannet nogle år før Sct. Laurentii Trop og Flok kom til.

Pater Quaedvlieg fik fra starten hjælp af tre spejderledere fra København, Otto Kluge, Asta Kluge og Max Laus. Som de første lokale ledere udnævntes Erik Weitzmann og Freddy

Winkel.

Takket være den store støtte fra sognet, præster, søstre og kostskolen kunne Sct. Laurentii Trop og Flok føre en rolig og konstant tilværelse. Aktivitetsniveauet har altid været højt med mange ture, sommerlejre og i en lang årrække spejderfester med revy først på Sct. Josefs Skole og siden i den store festsal på Sct. Jørgens Skole.

Spejderne og ulvene har haft forskellige tilholdssteder. I mange år holdt man til i den gamle længe bag præstegården, men troppen og flokken voksede bogstavelig talt ud af huset, så andre lokaler på Vindingevej og Klostervang måtte tages i brug. Da forholdene så mest fortvivlende ud, fik man i 1970 kærkommen hjælp fra to sider. Lensgreve Knud Holstein-Ledreborg skænkede et tidligere fasanhus på ca. 75 kvadratmeter, og Roskilde Sparekasse forærede spejderne en barak, der tidligere havde været filial på Vindingevej. De to bygninger blev placeret i forlængelse af hinanden i en del af præstegårdshaven nord for kirken, hvor der tidligere havde stået frugttræer, og her holder Sct. Laurentii Gruppe til i dag. Desuden råder gruppen over hytten Kisserupgård i Ledreborg Skov.

Pater Johannes Umans, den sidste montfortanerpræst ved Sct. Laurentii Kirke. Det nye alter blev bygget omkring 1970. Foto: Jytte Jørgensen. Fotografi ikke dateret. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

*Et af de tidligste
fotografier af
Sct. Laurentii
spejderne, her opstillet i
præstegårdens have.
En del af det nu nedrevne
hus i baggrunden blev i en
årrække brugt som
mødelokale for spejderne.
Fotografi ikke dateret.
Privat eje.*

Noter

- (1) Det apostoliske vikariat går tilbage til 1622, da man i Rom fik skabt en ny-ordning af sjælesorgen for katolikerne i Norden. Efter at Johan Frederik af Hannover, den danske kong Frederik III's svoger, var konverteret, oprettedes 1667 "Det apostoliske Vikariat for Norden", der først blot omfattede Nordtyskland, hvis første overhoved var biskop Valerio Maccioni. Efter ham fulgte den store danske naturvidenskabsmand og konvertit Niels Stensen 1676-86. I 1678 udvidede Propagandakongregationen Niels Stensens ansvarsområde til også at omfatte hans fædreland Danmark. På denne måde blev det katolske hierarki i princippet genoprettet, omend i eksil, og således blev det ved at være i næsten 200 år. Det var i reglen biskopper i nordtyske bispedømmer som Hildesheim, Münster, Paderborn og Osnabrück, der også udnævntes til vikarer for Norden og dermed op gennem 1800-tallet var ansvarlige for kirkerne og deres gejstlighed i bl.a. København og Fredericia.
- (2) Stephen Holm: *Achtzig Jahre Montfortaner in Dänemark*, s. 21-22.
- (3) Sammesteds s. 22.
- (4) Sammesteds s. 23.
- (5) Sammesteds s. 28.
- (6) Sammesteds s. 39.
- (7) "Pastor Johannes Maria Quaedvlieg S.M.M. 1910-1935" i: *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne* 1925, s. 722.
- (8) "Præstejubilæum i Roskilde" i: *Katolsk Ugeblad* 1944, s. 375.
- (9) Den Apostoliske Nuntiaturs funktion som forbindelsesled mellem biskopperne i forskellige lande og pavestolen.

Gråbrødrene tilbage i Roskilde

I august 1993 vendte den franciskanske orden tilbage til Roskilde. Montfortanerne, der havde opbygget menigheden i Roskilde siden 1901, overdrog nu det kirkelige arbejde til franciskanerne. I 456 år havde gråbrødrene, som er det traditionelle navn for franciskanerne, været væk fra byen, efter at Reformationen tvang dem bort.

Biskop Hans L Martensen indbød den amerikanske franciskaner-konventualprovins (1) om at oprette et kommunitet eller center i Danmark. Tilbuddet centrerede sig mere og mere omkring Roskilde, fordi det var gjort klart for bispedømmet, at montfortanerne ved pater Umans indenfor en overskuelig fremtid ønskede at ophøre med ansvaret for det pastorale arbejde i Skt. Laurentii sogn. (2)

Man ønskede derfor at overdrage kongregationens ejendom - kirke og præstegård - til bispedømmet. I marts 1993 blev det endelig bestemt, at franciskanerkonventualerne pr. 1. august 1993 skulle overtage det pastorale ansvar for Sct. Laurentii menighed i Roskilde i bygninger, som montfortanerne havde overdraget bispedømmet repræsenteret ved Ansgarstiftelsen. Hermed afsluttedes den montfortanske indsats i dén by, hvor den begyndte den 8. juni 1901 i Danmark.

Den franciskanske tradition i Norden er mere end 750 år gammel. Franciskanerordenen kom til Skandinavien i 1225, idet gråbrødrene drog på missionsrejser til de skandinaviske lande fra Hamborg og Lübeck. I 1232 grundlagde de et kloster i Ribe, i 1235 ét i Viborg, i 1237 et i Roskilde og året efter i København. Til sidst var der mere end 300 gråbrødre i det danske rige, som boede på i alt 26 klostre.

I Roskilde vidner gadenavne som St. Gråbrødre Stræde, Lille Gråbrødre Stræde og Gråbrødre Kirkegård den dag i dag om det tidligere Gråbrødre Kloster nær Hestetorvet. Bob Showers OFM.Conv. har om den franciskanske tradition i Danmark skrevet:

Da Reformationen kom til Danmark, blev franciskanerordenen fordrevet. Men den havde allerede sat sit præg, ikke bare på danske gade- og stednavne, men endnu mere på folkeånden. Skt. Frans af Assisi gled aldrig fuldstændigt i glemsel her i landet, og det gav mulighed

Franciskanerne

Den franciskanske orden har sit navn efter Frans af Assisi (1182-1226). Som ung mand af en velhavende familie i Assisi i Italien var han ærgerrig efter at øve krigsbedrifter for derved at kunne optages i ridderskabet, men da han i en krig i 1202 sad i fangenskab, førtes han frem mod sin omvendelse til Gud. Han brød med verden og med sin egen far og levede derefter som tigger.

Efter nogle år fik Frans sine første brødre, og disse blev godkendt som en orden i 1209 og fik navnet Mindrebrødrenes Orden. I dag kaldes de oftere franciskanere eller gråbrødre. Byen Assisi forblev broderskabets centrum, og på få år bredte der sig herfra en bevægelse ud over hele Europa. Franciskanerne prøver at følge Jesus Kristus efter Frans' forbillede.

Sammen med dominikanerne, augustinerne og karmelitterne hører franciskanerne til de fire tiggermunkeordener, som så dagens lys i højmiddelalderen.

I dag er der franciskanere i hele verden. Der er både mandlige og kvindelige franciskanerordener, ligesom der er en orden for lægfolk.

Den mandlige ordensgren har i mange århundreder været delt i flere grene. Den gren, der virker i Danmark, hedder konventualerfranciskanerne, der betegner sig med bogstaverne OFM.Conv. (dvs. *orden frati minori conventuali*, Mindre Brødres Orden konventualet). De ønsker at bo i fællesskaber med fælles bøn, måltider og ledelse ud fra en tro på, at det er i fællesskabet, de bedst kan finde og efterleve Guds nærvær i livet. Det er især i den fælles tidebøn, messen og i deres kapitler, at de fejrer den fælles tro og kald. Kapitlerne holdes en gang om måneden, hvor alle vigtige beslutninger træffes i fællesskab. I Danmark er der mere end 60 katolikker der kalder sig franciskanere.

Indenfor de mandlige grene af ordenen er de tre største OFM. (brune franciskanere), OFM.Cap. (kapucinere) og OFM.Conv. (konventualerne). Den sidste gren omfatter ca. 5000 medlemmer og har foruden klostret i Roskilde også et kloster i Nakskov og et i Sverige.

De kvindelige ordener omfatter den anden orden for klarisserne og flere tredieordener, der samlet kaldes franciskanersøstre.

Desuden er der Lægordenen OFS for lægfolk, der ikke bor i fællesskab, og som ofte er gift.

for den franciskanske bevægelse at "genetablere" sig i Danmark i begyndelsen af 1900-tallet. (3)

Tre franciskanere flyttede ind i det nye Gråbrødrekonvent, som præstegården blev omdannet til: Charles McCarthy og Robert Showers, begge fra USA, og Hans Christoffersen fra Danmark. De var i august 1993 blevet inviteret til Roskilde, hvor pater Hans afløste pater Umans som sognepræst for Skt.

Laurentii menighed. Pater Braun blev boende som gæst hos franciskanerne i Roskilde, og pater Umans fortsatte med at virke som præst for benediktinerinderne på Vor Frue Kloster Åsebakken ved Birkerød.

Da patrene Hans Christoffersen, Charles McCarthy og Bob Showers etablerede sig i Roskilde i 1993, holdt de Mariafest i Skt. Laurentii Kirke i det efterfølgende forår, som var en noget særlig Mariafest. Det var festen for *Maria Consolatrix Afflictorum*, de omsorgsfuldes trøster, som det nye Gråbrødrekonvent i den gamle præstegård var indviet til.

De tre gråbrødre havde anmodet Roskilde Domkirkes menighedsråd om at måtte få en mursten fra det gamle Gråbrødrekloster, som blev grundlagt af deres ordensbrødre i 1200-tallet. Menighedsrådet havde behandlet forespørgslen og besluttet, at gråbrødrene ikke bare skulle have en munkesten, men en af klostrets fundamentssten af frådsten fra Roskildeegnen. Museumsmyndigheder blev adspurgt og gav tilladelse til, at stenen blev "uddeponeret".

Den fornemme sten blev overrakt ved en velbesøgt højtidelighed i Skt. Laurentii Kirke af den daværende formand for domsognets menighedsråd, Keld Winckelmann, og domkirkenes værge, oberstløjtnant Peter Randsø. Keld Winckelmann

Franciskanerne Hans Christoffersen, Charles McCarthy og Robert Showers med en gæst i "Gråbrødrehus". Fotografier privat eje.

*Biskop Czeslaw Kozon i
Skt. Laurentii Kirke
1995. Det
stemningsfulde foto blev
"Årets pressefoto 1996".
Foto: Mie Bidstrup.*

kaldte ved overrækkelsen af stenen menighedsrådets beslutning for "en gestus overfor den katolske kirke". (4)

Pater Hans Christoffersen var sognepræst for Skt. Laurentii sogn til 1996, hvorefter han rejste tilbage til USA. Han blev efterfulgt af den nuværende sognepræst, pater Charles McCarthy, der i sine første år i Roskilde fungerede som bispedømmets ungdomspræst.

I dag 2001 bor i "Gråbrødrehus" også pater Bob Showers, der leder det katolske Sct. Andreas Bibliotek i København, pater Anders Baadsgaard, der virker som studenterpræst i København, og broder Theodor, som driver bogcafeen på Frederiksborgvej 11, og som fungerer som foredragsholder om forskellige emner rundt om i Danmark.

Franciskanerne etablerede sig i Roskilde med fire formål. De ville retablere den franciskanske orden i Danmark, og de ville udbygge det økumeniske, dvs. tværkirkelige arbejde, gerne på skandinavisk plan. De ønskede at etablere voksnes indføring i kristendommen, som er en genoprettelse af udkirkens optagelsesproces i kristendommen, og endelig ville de indrage menigheden i et tættere samarbejde og i forkyndelsen. Menighedens

medlemmer er i dag meget aktive både under messen og i det daglige, praktiske arbejde i kirken og "Gråbrødrehus". Formanden for menighedsrådet har siden 1998 været Anni Meinerz.

Gråbrødrene har i samarbejde med menigheden været aktive med at sætte den gamle præstegård i stand. Således ønskede de at modernisere menighedssalen i præstegårdens sydlige fløj, så man efter messen i kirken "af bygningen inviteres ind i Gråbrødrehuset" og ledes til menighedssalen. Køkken og toiletforhold er moderniseret, og man har fået en fysisk adskillelse mellem Gråbrødrenes konvent og resten af huset.

I 1994 udarbejdede Carsten Iversens Tegnestue med Ansargstiftelsen som bygherre et idéoplæg til ombygning af "Gråbrødrehus". Visionen var at gøre huset til et katolsk aktivitetsscenter med en bogcafé, gæsteværelser og faciliteter, så man kunne huse og bespise mange gæster i kortere eller længere perioder. Nogle af tankerne er ført ud i livet - moderniseringen af menighedssalen og indretningen af en bogcafé, som drives af broder Theodor. Der har dog endnu ikke været penge til at gennemføre en total renovering af "Gråbrødrehus".

Noter

(1) Franciskanerordenen er opdelt i grene, som igen er opdelt i provinser. Den konventuelle gren består af et halvt hundrede provinser, som på verdensplan tæller omkring 5000 brødre. Franciskanerne i Roskilde hører til kapitlet Las Cruces i New Mexico i USA, hvor der hvert tredje år holdes et provincialkapitel, dvs. et møde med repræsentanter for alle provinsens konventer. Gråbrødrene i Roskilde tilhører franciskanerkonventualernes amerikanske provins, hvis danske kommunitet ligger i Roskilde. Et kommunitet betyder et fællesskab.

(2) Fra begyndelsen har Sankt været forkortet Sct. i f.eks. Sct. Laurentii Kirke, men fra omkring 1990 gik man over til at skrive Skt. Laurentii Kirke.

(3) Bob Showers: "Den franciskanske tradition i Danmark" i: *Katolsk Orientering* 1994.

(4) Knud Simon Christensen: "Gråbrødrene igen i Roskilde efter 456 år" i: *Kristeligt Dagblad* 27.5.1994.

19

Sognepræster, menighedsrådsformænd, skoleledere, forstandere

Sognepræster ved Sct. Laurentii Kirke

1901-1920	pater Alfons Kerckhoffs, SMM
1920-1926	pater Johannes Hoppers, SMM
1926-1935	pater Johannes M. Quaedvlieg, SMM
1935-1939	pater Johannes Hoppers, SMM
1939-1950	pater Petrus Johannes Boerrigter, SMM
1950-1956	pater Martin Braun, SMM
1956-1957	pater Joseph Herberighs, SMM
1957-1963	pater Mathijs van Buggenum, SMM
1963-1974	pater Martin Braun, SMM
1974-1993	pater Johs. Umans, SMM
1993-1996	pater Hans Christoffersen, OFM Conv.
1997-	pater Charles McCarthy, OFM Conv.

SMM angiver medlemskab af Montfortanerordenen.
OFM Conv. angiver medlemskab af Mindre Brødres Orden.

Menighedsrådformænd

1970-74	Pater Braun
1974-94	Lubin Suvalski
1994-98	Poul Wiisbye
1998	Anni Meinertz

Pater Braun tog som den første initiativ til at nedsætte et forvaltningsråd, som var forgængeren til menighedsrådet, dog uden valg, og han sad selv som formand. Det første valg til menighedsrådet blev holdt i 1974.

Sct. Josefs Skoles ledere

1904-1907	Søster Armand-Marie
1907-1928	Søster Elisabeth de St. Henri
1928-1951	Søster Helena-Maria
1951-1968	Søster Sidonie
1968-1977	Søster Paula
1977-1991	Dan Rasmussen
1991-1995	Anne Ambjørnsen
1995	Dan Ackerman (konstitueret)
1996-1998	John Reuter
1998-1999	Margit Bernhard Jensen (konstitueret)
1999-	Ruth Juul

Sct. Maria Hospitals forstandere

1903-1905	Søster Marie Clemence
1905-1923	Søster Marie Patricie
1923-1929	Søster Anna de St. Charles
1929-1935	Søster Médéric
1935-1938	Søster Marie Ange du Sacré Coeur
1938-1953	Søster Gertrud
1953-1961	Søster Adriana
1961-1967	Søster Josepha
1967-1978	Søster Helena (for plejehjemmet)
1968-1973	Søster Hendrika (for kommunitetet)
1973-1988	Søster Margrethe (for kommunitetet)
1978-1991	Søster Lucia (for plejehjemmet)
1988-1991	Søster Sidonie (for kommunitetet)

Litteratur

- Braun, Martin: *Ruah! Tre prædikener*. Roskilde 1995. 43 s.
- Brems, Josef: *Festskrift (1895-1945)*. København 1945, s. 33-35.
- Bruus, Annelise, L.O. Dons og Sr. Hildegard Madsen: *Den romersk-katolske kirke*. Kbh. 1981. 57 s.
- Danmarks Amter. Historiske og personalhistoriske Oplysninger om Land og By*. 2. Bd.: Københavns Amt. København 1930, s. 56-60.
- Den selvejende institution Skt. Josefs Skole*. Roskilde 1979. 48 s.
- Elling, Chr.: *Ledreborg*. København 1939. Særtryk.
- Eriksen, Gudrun: 1901 - 8. Juni 1951. Roskilde 1951. 28 s.
- Eriksen, Gudrun: ""Man ved aldrig, hvad man ender som!" i: *Jul i Roskilde* 1948, s. 18-20.
- Gudrun Eriksen: "Fra Olsgades port" i: *Jul i Roskilde* 1954, s. 6-7.
- Fang, Arthur: "Kilderne før og nu" i: *Jul i Roskilde* 1935, s. 18-19.
- Fang, Arthur: *Roskilde* bd. 1. Roskilde 1971 (2. opl.). 363 s.
- Fang, Fanny: "St. Olsgade" i: *Jul i Roskilde* 1938, s. 12-15.
- Fang, Lotte: "Sankt Laurentii Vej" i: *Dagbladet Roskilde* 16.9.1998.
- Foersom, Peter: "En time i høflighed. Skt. Josefs Skole i Roskilde har bestået i 75 år" i: *Jul i Roskilde* 1979, s. 23-27.
- Frandsen, Karl-Erik: "Nedgangstider 1536-1753" i: Karl-Erik Frandsen og Claus Bjørn (red.): *Roskilde Bys Historie* bd. 2, Roskilde 1998, spec. s. 15-34.
- F[abritius], E[lisabeth]: "Holten, Sophie (Sofie)" i: *Weilbach. Dansk Kunstnerleksikon*. Bd. 3. Kbh. 1995, s. 399-400.
- Holm, Stephen: *Achtzig Jahre Montfortaner in Dänemark 1901-1981*. Slagelse 1981. 86 s.
- Holm, Stephen: "Busvalfart i den hellige Montforts fodspor" i: *Katolsk Orientering* 14.3.2001.
- Holm, Stephen: "Montfortanere i Danmark i 100 år" i: *Katolsk Orientering* 9.5.2001.
- Holsting, Johs.: "Træk af en skoles historie" i: *Den selvejende institution Skt. Josefs Skole*. Roskilde 1979, s. 19-22.
- Jacobsen, Carla (f. Thor): "Min katolske skoletid" i: *Jul i Roskilde* 1989, s. 21-23.
- Katolsk Håndbog* 1983. København 1983. 285 s.
- Madsen, Sr. Hildegard: *Katolik i Danmark*. Kbh. 1995. 64 s.
- Martensen, Hans L.: "Den katolske kirke" i: Birgitte Larsen og Peter Lodberg (red.): *Kristne kirkesamfund i Danmark*. Kbh. 1997, s. 46-67.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: "romersk-katolske kirke, den" i:

Den Store Danske Encyklopædi. Bd. 16. Kbh. 2000, s. 296-97.

Metzler, Joh. Bapt.: *Biskop Johannes von Euch. Et historisk Tidsskildre fra den katholske Kirkes Udvikling i Danmark*. København 1910, spec. s. 59-62.

Petersen, Henry: *Hvor laa Kongsgaarden i Roskilde? Et antikvaarisk-topografisk Bidrag til Byens Historie*. København 1890. 42 s.

Rasmussen: Jørgen Nybo: "Gråbrødre i Roskilde før og nu" i: *Jul i Roskilde* 1997, s. 21-23.

Rosenørn-Lehn, Erikke: "Vor Frue af Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1922, s. 867-69.

Rosenørn-Lehn, Erikke: *Min Vandrebog*. Roskilde 1926. 130 s.

Rosenørn-Lehn, Erikke: "Pater Kerckhoffs S.M.M. Præst i 50 Aar" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1938, s. 1244-46.

Showers, Robert: "Frans' farende svend: Erikke Rosenørn-Lehn" i: *Pax et bonum. Tidsskrift for den franciskanske lægorden i Danmark* 1998, nr. 1, s. 21-25.

Steen-Henriksen, Ole: "Skolens historie i korte træk" i: *Den selv-ejende institution Skt. Josefs Skole*. Roskilde 1979, s. 25-28.

Stilling, Niels Peter: "Ledreborg" i: *Politikens bog om Danmarks slotte og herregårde*. Kbh. 1998, s. 241-44.

Tønnesen, Eva: "Visdommens døtre valgte Roskilde" i: *Dagbladet Roskilde* 12.5.1990.

Veilbæk, P.A.: "Sct. Maria Hospital" i: A. Flensborg (red.): *Roskilde. Vor By i 1934*. Roskilde 1934, s. 55-57.

J.: "Højærværdige Hr. Pastor Kerckhoffs' 25-aarige Præstjubilæum" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1913, s. 895-97.

Dan.: "Baldakinbilledet i Roskilde" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1916, s. 885-87.

F.M.: "Corpus Domini" i: *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne* 1909, s. 425-29.

Den 7. juni 1901 ankom tre montfortanere fra Holland til Roskilde. Dagen efter læstes den første messe i præsternes lejlighed på Bellevuestien 9. Den 21. november 1901 købte montfortanerne gården "Rodishøj" på Frederiksborgvej, som indrettedes til kloster og et lille kapel. Blot 13 år senere havde katolikerne desuden opført hospital, skole og kirke. Bogen om de 100 år er ikke blot kirkehistorie, men også kulturhistorie og et stort set ubeskrevet kapitel af byens historie.